

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Orální historie – Soudobé dějiny

Bc. Klára Bešcecová

„Přátelství nám nezakážou“

**Nezávislé aktivity katolické mládeže v 80. letech ve
vzpomínkách jejich účastníků**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Prof. PaedDr. et Mgr. Miroslav Vaněk, Ph.D.

Praha 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jsem jen uvedené prameny a literaturu.

Současně dávám svolení k tomu, aby byla tato práce zpřístupněna v příslušné knihovně Univerzity Karlovy i prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

Zároveň prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného ani stejného titulu.

V Praze dne

Bc. Klára Bešćecová

.....
podpis

Poděkování

Za odborné rady metodologického charakteru, vstřícný přístup, vedení této práce a především za probuzení mého zájmu o metodu orální historie děkuji vedoucímu této práce prof. PaedDr. et Mgr. Miroslavu Vaňkovi, Ph.D.

Děkuji také Mgr. Jaroslavu Cuhrovi, PhD., že mi v úplném začátku výzkumu pomohl vymezit výzkumné téma a hlavní otázky. Poděkování mu patří i za následné konzultace a zprostředkování prvních kontaktů na narátory.

Na tomto místě chci poděkovat samotným narátorům, kteří se na mém výzkumu aktivně podíleli. Děkuji P. Janu Balíkovi, Josefu Basíkovi, Petru Herianovi, Stanislavu Juránkovi, Ignáci Muchovi, Marii Novákové, Martinu Peckovi, Ireně Sargánkové, Ladislavu Svobodovi a Markétě Svobodové za to, že mi věnovali svůj čas i vzpomínky, a že mi v mnoha případech ochotně poskytli kontakt na další narátory, upozornili mě na zajímavé materiály k tématu nebo mi laskavě dovolili nahlédnout do soukromých archivů.

Ráda bych také poděkovala svému tatínkovi Bohumíru Páleníkovi, že mi kdysi dávno prostřednictvím svého vyprávění ukázal, že minulost nikdy není černobílá a že stojí za to hledat a nacházet její nové interpretace.

V neposlední řadě musím poděkovat svému manželovi Michaelu Bešćecovi za jeho nekonečnou a všestrannou podporu, kterou mi poskytoval během celého studia a zvláště v jeho závěru při psaní této práce.

Za nejrůznější pomoc při zpracovávání tohoto výzkumu dále děkuji Vlastě Bešćecové, P. Martinu Holíkovi, P. Jozefu Kadlicovi, Ivetě Škrabalové, P. Jaroslavu Vracovskému, Jiřímu Zajícovi, pracovníkům Archivu bezpečnostních složek a Československého dokumentačního střediska a své rodině.

OBSAH

Obsah.....	4
Abstrakt.....	6
Klíčová slova.....	6
Abstract.....	7
Key words.....	7
1. ÚVOD.....	8
2. METODOLOGICKÁ ČÁST.....	11
2.1. Vybraná odborná literatura a dosavadní výzkum	11
2.2. Výzkumná oblast a základní tematické okruhy bádání.....	13
2.3. Úloha metody orální historie ve výzkumném projektu.....	14
2.3.1. Příprava rozhovorů.....	16
2.3.2. Výběr a kontaktování narátorů.....	18
2.3.3. Představení narátorů.....	19
2.3.4. Realizace rozhovorů a jejich zpracování do textové podoby.....	23
2.3.5. Analýza a interpretace.....	27
2.3.6. Etické otázky orálně-historického výzkumu.....	29
2.4. Archivní výzkum	30
3. ANALYTICKÁ ČÁST.....	32
3.1. Úvod do skrytého života církve	32
3.1.1. Od nového papeže přes Velehrad až ke svaté Anežce.....	34
3.2. Možnosti a limity pastorace mládeže v 80. letech.....	37
3.3. Nahlédnutí do podzemí	38
3.3.1. Skauting	39
3.3.2. Tábor Radost.....	43
3.3.3. Chaloupky.....	46
3.3.4. Příchovice.....	51
3.3.5. Možnosti dalšího neformálního setkávání	55
3.4. Kdo a proč se účastnil nezávislých aktivit?.....	59
3.5. Hlavní přínos nezávislých aktivit	65
3.6. Potíže, jimž bylo třeba čelit.....	73

3.7. V utajení před tajnými.....	77
3.8. Očima Státní bezpečnosti.....	82
3.9. Zhodnocení 80. let a začátku 90. let katolickou mládeží.....	87
4. ZÁVĚR.....	91
SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ.....	93
PŘÍLOHY.....	99

ABSTRAKT

Abstrakt

Předkládaná práce je sondou do prostředí mladých a duchovně orientovaných lidí, kteří se během svého dospívání v 80. letech minulého století zapojili do poloilegálních a ilegálních mimoškolních aktivit v rámci skrytého života církve. Výzkum, založený především na metodě orální historie a archivním bádání, ukazuje, jaké v tomto období existovaly možnosti žití víry ve společenstvích věřících lidí, kdo a z jakého důvodu o tyto aktivity projevoval zájem, jaké limity takovou činnost omezovaly a jaký přínos měla účast na těchto aktivitách pro osobní, duchovní i profesní život jednotlivců. Primárně se práce věnuje salesiánským chaloupkám, táboru Radost, společenství příchovické fary a skautským oddílům. Prostřednictvím záznamů, které si k této komunistickým režimem nepovolené činnosti vedla Státní bezpečnost, je téma nahlédnuto také z pohledu oficiální moci.

Klíčová slova

Skrytý život církve, salesiánské chaloupky, tábor Radost, Příchovice, skauting, orální historie, věřící mládež, období tzv. normalizace

Abstract

The presented thesis is a probe into the environment of young and spiritually oriented people who engaged in half-illegal and illegal extracurricular activities within the hidden church life during their adolescence in the 1980s. The research based mostly on the oral history method and exploration of archives shows what possibilities there were for living faith in a community of religious people in this period, who and for what reason showed interest in these activities, what limits restricted such an activity, and what were the benefits of participating in these activities for the personal, spiritual and professional life of the individuals. Primarily, the thesis deals with the chaloupky of Salesians, the camp Radost, the Příchovice Parish community, and scout groups. Through the records of this activity, which was outlawed by the Communist regime, kept by the State Security, the issue has also been looked at from the viewpoint of the official power.

Key words

Hidden church life, chaloupky of Salesians, camp Radost, Prichovice, scouting, oral history, faithful youth, period of so called Normalization

1. ÚVOD

Před čtyřmi lety jsem se částečně dílem náhody zúčastnila třídního kurzu s názvem *Ostrůvky svobody – mladá generace v 80. letech*, který pořádalo *Pracoviště Orální historie – soudobých dějin* v podhorské vesnici Svor. V té době jsem už nějaký čas uvažovala o zaměření své bakalářské práce, ale stále jsem nemohla najít téma, kterému bych se ráda věnovala. Na základě načerpané atmosféry a informací z víkendového kurzu jsem si ze Svoru přivezla odhodlání ke dvěma věcem: v bakalářské práci zpracuji téma ze soudobých dějin a využiji k tomu metodu orální historie.

Tehdy jsem ve svém prvním výzkumu navázala na jeden z příspěvků přednesených na víkendovém kurzu, resp. na studii publikovanou ve sborníku *Ostrůvky svobody*,¹ která se týká významného fenoménu 80. let souvisejícího s ekologicky zaměřenou aktivitou (nejen) mladé generace. Konkrétně jsem zpracovala výzkum zkoumající katastrofu jaderné elektrárny Černobyl z pohledu informování o této havárii československými médii.

O dva a půl roku později jsem stála před rozhodnutím, čeho se bude týkat zaměření mé diplomové práce. V souladu s výsledky několika konzultací jsem brzy dospěla k rozhodnutí, že se prostřednictvím výzkumu vedeného v rámci této diplomové práce budu opět snažit navázat na zmiňovanou publikaci a znovu budu svou pozornost soustředit na závěrečné období komunistického režimu v Československu prostřednictvím dalšího a pro tehdejší dobu aktuálního fenoménu. I když tentokrát za pomoci tématu zcela odlišného.

Předkládaná diplomová práce s názvem „*Přátelství nám nezakážou*“ – *nezávislé aktivity katolické mládeže v 80. letech ve vzpomínkách jejich účastníků* se tematicky zaměřuje na generaci mladých lidí, kteří byli z vlastního zájmu nebo na základě impulsu ze strany rodičů přivedeni ke katolické víře, kterou toužili prožívat ve společenství vrstevníků. Na této myšlence v 80. letech fungovalo a mladým lidem se nabízelo několik odlišných příležitostí, které umožňovaly touhu mladých lidí a jejich rodičů naplnit. V této práci se soustředím na čtyři hlavní okruhy takových příležitostí, resp. nezávislých aktivit, které k tomuto účelu posloužily a společně vytvořily platformu pro duchovní činnost sahající za hranice vymezené tehdejšími zákony. Všechny tyto aktivity přitom musely do určité míry fungovat na ilegálních základech a za pomoci utajení, aby vůbec zajistily svou

¹ VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody: Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002, 350s. ISBN 80-7285-016-4.

existenci.

Tato práce se soustředí na nejrozšířenější z těchto aktivit, jimiž byly salesiánské prázdninové tábory tzv. chaloupky, akce pořádané v rámci *tábora Radost*, činnost skautských a turistických oddílů s duchovní náplní a aktivity postupně budované a ve zkoumaných letech hojně navštěvované fary v Příchovicích.²

Úmyslem této práce přitom není podání vyčerpávajícího přehledu jednotlivých nezávislých aktivit ani pouhé chronologické utřídění vývoje jmenovaných táborů, oddílů a dalších společenství, ačkoliv i jejich vývoj v základních obrysech má v této práci místo. Tento výzkum by měl spíše poukázat na konkrétní nabídky žití víry ve společenství, postihnout charakter tohoto prostředí i motivace pro účast jednotlivců na nich. Měl by také nastínit, jaká měla tato společenství význam pro jednotlivé účastníky, jakým způsobem se zmíněné aktivity organizovaly, co mladým lidem jejich účast na nich přinesla a jaká rizika a limity se s touto činností pojily.

Nosná struktura práce je tradičně složená ze dvou částí – z části metodologické a z části analytické.

První úsek práce se zaměřuje především na představení a konkrétní využití metody orální historie v praxi samotného výzkumu. V kapitole, zabývající se metodologickým postupem, zároveň představuji základní výzkumnou oblast a konkrétní okruhy bádání, na něž jsem se při vedení rozhovorů a při následné analýze orálních, archivních a dalších dokumentů soustředila. Součástí této kapitoly je také představení deseti narátorů, kteří se na mém výzkumu podíleli svým vyprávěním.

Praktická a zároveň stěžejní část práce vychází z poznatků získaných ze sekundární literatury i analýzou primárních pramenů. Na tomto místě se soustředím na základní charakteristiku skrytého života církve a jeho vývoje včetně přiblížení období 80. let s ohledem na nejzásadnější události a procesy ovlivňující svobodu a nezávislost náboženské oblasti. Zmiňuji zde také některé limity pro pastorační práci mladých lidí a způsoby, jimiž se tyto limity vyvažovaly. V této kapitole též představuji vybrané nezávislé aktivity katolické mládeže fungující v utajení.

Součástí analýzy a interpretace rozhovorů je přiblížení účastníků těchto aktivit, hledání jejich motivace pro účast, způsob, jakým narátoři nahlíží na období svého dětství a dospívání v 80. letech s jistým přesahem do 90. let v souvislosti s duchovními aktivitami, kterých se účastnili, i z pohledu školního a rodinného života. Na základě individuálních

² Příchovická fara po roce 1989 posloužila jako prototyp pro zakládání diecézních center života mládeže po celé České republice.

vzpomínek narátorů se zaměřují také na přínos jejich účasti na takovýchto společenstvích pro jejich osobní, pracovní i duchovní život. Společně s materiály z *Archivu bezpečnostních složek* v této kapitole také sleduji, jak tyto aktivity monitorovala a hodnotila *Státní bezpečnost*, a jaké strategie maskování využívaly jednotlivé skupinky a oddíly v zájmu svého utajení.

Na závěr bych ráda dodala, že ačkoliv se těmto konkrétním nezávislým aktivitám již věnovalo několik dílčích studií,³ dosud nebyla zvolená tematika zpracována v souhrnném kontextu. Můj výzkum by proto měl být jedním z příspěvků k bádání v této oblasti, rozhodně si ale nenárokují výlučnost v otázce uchopení tématu ani definitivnost v případě jednotlivých interpretačních závěrů. Tento výzkum byl veden za účelem nastínění nového náhledu na zkoumanou tematiku tím, že poukáže na individuální rozměr těchto aktivit, přiblíží perspektivy jednotlivců, kteří se těchto aktivit účastnili a osobně je prožili, a v neposlední řadě upomene na vzájemnou provázanost těchto aktivit, čímž bude téma nahlédnuto nově.

³ Jejich představení je uvedeno v následující metodologické části práce.

2. METODOLOGICKÁ ČÁST

S ohledem na zvolené téma jsem jako hlavní metodu svého bádání zvolila postupy, jimiž se při zkoumání soudobých dějin řídí orální historie, která mne jakožto badatelce umožňuje skrze rozhovory s přímými účastníky konkrétních nezávislých aktivit získat individuální vzpomínky, prožitky a názory, jež mohou obohatit dosavadní zkoumání této oblasti.

Orálně-historický výzkum jsem doplnila výzkumem archivním, který je dalším neopomenutelným zdrojem relevantních informací ke zkoumané tematice, dává možnost komparace získaných informací a v některých otázkách nabízí doplnění poznatků z rozhovorů nebo na ně vrhá nové světlo.

2.1. Vybraná odborná literatura a dosavadní výzkum

V odborné literatuře lze v současnosti dohledat několik publikací a dílčích studií, které se sice ve většině případů zabývají pouze jedním z tematických okruhů, na něž se zaměřuje tato práce, ale pro účely mého bádání byly v otázce dosavadního řešení problému důležité.⁴

Můj výzkum navazuje na hlavní myšlenku sborníku *Ostrůvky svobody*,⁵ který: „se snaží zmapovat které zájmové oblasti studující, učňovské i již zaměstnané mládeže se [...] stávaly platformami, na nichž se na jedné straně rodily a rozvíjely hodnoty a principy občanské společnosti a kde na straně druhé vznikaly rozpory a střety s vládnoucí mocí, zejména s jejími represivními orgány, respektive kde postoje a náplň volného času mladých lidí byly těmito orgány a priori považovány za potenciálně nebezpečné pro hladký chod systému, jenž navzdory všem „perestrojkovým“ programům a polovičatým opatřením stagnoval a rozkládal se.“⁶

⁴ Celý výčet použité odborné literatury, dílčích studií a dalších pramenů je uveden v závěru této práce.

⁵ VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody: Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002, s. 7. ISBN 80-7285-016-4.

⁶ VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody: Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002, 350s. ISBN 80-7285-016-4.

Ve vlastní práci vycházím zvláště ze dvou příspěvků,⁷ uvedených v tomto sborníku, které se zabývají mladou generací křesťanů a skautingem v 80. letech 20. století.

Téma salesiánských chaloupek ve své diplomové práci již zpracoval P. Jaroslav Vracovský, který svůj výzkum následně doplnil a přepracoval do knižní podoby. Jeho publikace s názvem *Chaloupky*⁸ je historickým přehledem, vycházejícím z řady rozhovorů a písemných dokumentů, který dokumentuje vznik a vývoj chaloupek, a zaměřuje se také na oblast pedagogickou a pastorační. Přínosným příspěvkem k tematice chaloupek je též kniha s názvem *Karel Herbst*,⁹ vzniklá z rozhovoru redaktorky *Katolického týdeníku* s tímto salesiánem, jenž byl důležitou osobností chaloupkovského díla.

Na téma Příchovic se z historického pohledu zaměřuje jedna část knihy P. Jana Balíka *Diecézní centra života mládeže*,¹⁰ v níž se mimo jiné věnuje vývoji tohoto centra. Autor knihy pojímá téma strukturovaně, pracuje s různými druhy relevantních pramenů a přináší přínosné závěry. Tato kniha navazuje na dříve vydanou publikaci *Cesta k domovu*.¹¹ V ní lze najít především osobní svědectví autora, řadu vzpomínek, dojmů a informací o dnešním *Centru života mládeže Křižovatka*, jak se dnes příchovická fara nazývá.

O *táboře Radost* dosud žádná souhrnná publikace nevyšla, existuje pouze krátký dokumentární film nazvaný *O Radosti*¹² z roku 2004 a dílčí kapitolu o táboře lze dohledat např. v knize *Chaloupky*.¹³

⁷ CUHRA, Jaroslav. Skrytý zápas: Stát, katolická církev a mládež v druhé dekádě normalizačního režimu. In: VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody: Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002, 107 - 109. ISBN 80-7285-016-4. a CUHROVÁ, Libuše. Dvacet let ve stínu: Malá kapitola z dějin českého skautingu. In: VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody: Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002, 145 - 174. ISBN 80-7285-016-4.

⁸ VRACOVSKÝ, Jaroslav. *Chaloupky: salesiánské prázdninové tábory v době totality*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 151 s. ISBN 978-807-1787-051.

⁹ HERBST, Karel. *Karel Herbst: rozhovor s pražským světícím biskupem*/Karolína Peroutková. Praha: Portál, 2008, 152 s. ISBN 978-80-7367-457-1.

¹⁰ BALÍK, Jan. *Diecézní centra života mládeže: vznik, spiritualita, výhledy*. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2011, 383 s. ISBN 978-80-7450-032-9.

¹¹ BALÍK, Jan. *Cesta k domovu: svědectví o diecézních centrech života mládeže*. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2002, 129 s. ISBN 80-860-2548-9.

¹² Neznámý autor. *O Radosti*. In: *Televize TV-MIS* [online]. Studio TELEPACE, 2004 [cit. 2014-09-02]. Dostupné z: www.tv-mis.cz/titul.php?id=438

¹³ VRACOVSKÝ, Jaroslav. *Chaloupky: salesiánské prázdninové tábory v době totality*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, s. 54. ISBN 978-807-1787-051.

2.2. Výzkumná oblast a základní tematické okruhy bádání

Volba výzkumného problému může mít různé zdroje. Badatelé při výběru zkoumaného problému vycházejí nejčastěji z osobní nebo profesní zkušenosti, z odborné literatury či z doporučení některého odborníka.¹⁴

Osobně jsem při určování tématu této práce z části vycházela z vlastního zájmu, proto jsem se v oblasti soudobých dějin rozhodla sledovat mladou a křesťansky založenou generaci, a částečně jsem vycházela také z konzultace s Jaroslavem Cuhrou, jehož badatelským zaměřením v rámci jeho působení v *Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd* jsou křesťané a církve v Československu. Právě on mi jako vhodné pole pro takto zaměřený výzkum doporučil dosud poměrně málo zkoumanou problematiku nezávislých aktivit katolické mládeže v 80. letech.

Zkoumanou oblast jsem následně ohraničila několika hlavními mezníky. Výzkum je zaměřen na nezávislé aktivity tak, jak je chápe již zmiňovaná publikace *Ostrůvky svobody*; tj. jako ty „projevy a aktivity, jež vznikaly spontánně a většinou bez prvoplánově politického záměru v prostředí mladé generace“.¹⁵

Výzkum je dále omezen generačně. Do kategorie mládeže byli v této práci zařazeni lidé, kterým bylo v průběhu zkoumaného období 80. let mezi patnácti až pětadvaceti roky; tj. ročníky 1955 až 1975.¹⁶ Vycházela jsem přitom ze sociologického vymezení mládeže jakožto skupiny, do níž „bývají zařazováni jedinci ve věku od ukončení základní školní docházky do věku ukončení sociální zralosti, převzatí všech rolí dospělých a získání plnohodnotného občanského statutu. Obvykle je za horní hranici považován věk 26 až 30 let“.¹⁷

Kategorii mládeže kromě věku dále vymežilo její duchovní založení. Nemuselo se však vždy jednat o praktikující mladé křesťany. Do výzkumu byli zařazeni ti, kdo měli z vlastního popudu či z iniciativy svých rodičů zájem účastnit se života křesťanského

¹⁴ STRAUSS, Anselm. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Přel. S. Ježek. 1. vyd. Boskovice: Albert, 1999, 21 - 23. ISBN 80-85834-60-x.

¹⁵ VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody: kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Votobia, 2002, s. 7. ISBN 80-722-0124-7.

¹⁶ V průběhu výzkumu jsem udělala jednu výjimku. Tou je narátorka Irena Sargánková, narozená necelý měsíc před vymezeným rokem 1955. Vzhledem k předpokládanému přínosu jejího vyprávění jsem ji do výzkumu zařadila, ačkoliv nesplňovala předem vymezené věkové rozmezí narátorů.

¹⁷ SAK, Petr. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Petrklíč, 2000, s. 13. ISBN 8072290428.

společenství a v průběhu 80. let se ho skutečně aktivně účastnili.

Posledním vymezením se pak stalo časové ohraničení 80. let. Toto období jsem zvolila z důvodu narůstajícího zájmu mladých lidí o duchovní aktivity, které se ve zmíněném desetiletí projevilo právě ve zvýšení počtu náboženských společenství a účasti na nich.

Na základě dostupné odborné literatury a prostřednictvím pilotního nenahrávaného rozhovoru s několika pamětníky jsem poté vymezila čtyři hlavní okruhy, kde se takto charakterizované aktivity v 80. letech projevily nejvíce. Jednalo se tedy o salesiánské prázdninové tábory – chaloupky, *tábor Radost* v Orlických horách, faru v Příchovicích a některé skautské a turistické oddíly s duchovní náplní.

Na takto vymezeném prostoru jsem si na začátku výzkumu stanovila několik hlavních výzkumných otázek:

- Co vedlo mladé lidi k zájmu o taková společenství?
- Jaké existovaly limity a překážky těchto aktivit?
- Jaký význam měla účast na těchto aktivitách pro životy a víru jejich účastníků?
- Jak narátoři v době 80. let vnímali společenské ovzduší a jak se s ním vyrovnávali?
- Jaký význam měl pro narátory rok 1989 a jak se odrazil v jejich vzpomínkách?
- Jak narátoři vzpomínají na 90. léta a jak se v nich promítla zkušenost z 80. let?

2.3. Úloha metody orální historie ve výzkumném projektu

Orální historie je jednou ze světově uznávaných výzkumných metod kvalitativního typu výzkumu, pro nějž je typický induktivní postup bádání,¹⁸ umožňující soustředit se na hloubkové zkoumání sdělení jednotlivců, která mají pro výzkum nepostradatelnou výpovědní hodnotu. Tato metoda dovoluje nacházet v jednotlivých výpovědích odlišnosti, vyvozovat z nich obecnější závěry a dojít za pomoci analýzy a interpretace k hlubšímu pochopení individuálních a subjektivních prožitků, vzpomínek, motivů a postojů. Z výše uvedeného je zřejmé, že účelem tohoto přístupu rozhodně není generalizace výsledků ani

¹⁸ Induktivní postup sleduje logiku usuzování z jednotlivého na obecné.

snaha o kvantifikaci.¹⁹ Cílem kvalitativně zaměřeného výzkumu je naopak hlubší porozumění lidskému chování a důvodům tohoto chování, resp. porozumění interpretacím sociální reality u jednotlivců a skupin.

Pro kvalitativní výzkum je zároveň příznačné, že má pružný charakter, který dává badateli v průběhu celého výzkumného procesu (zvláště pak při zkoumání v přirozených podmínkách) potřebný prostor flexibilně reagovat – např. provádět jednotlivé kroky výzkumného procesu paralelně a díky tomu kupříkladu upravovat, doplňovat a zpřesňovat výzkumné otázky.²⁰

Kvalitativní postupy bádání nacházejí své uplatnění v oblasti humanitních a společenských věd, pod něž spadá také historický výzkum, což je systematický proces, při němž: „...nejde pouze o shromažďování a evidování údajů, ale i o jejich interpretaci. Historický výzkum je interpretativní, protože jeho záměrem je odhalit a přiblížit komplexní nuance, osobnosti, kulturu, názory, jež ovlivňovaly minulost a mají vliv na současnost.“²¹

Při zkoumání historických událostí a procesů mají badatelé k dispozici různé „neorální“ metody a nástroje,²² jimiž mohou zkoumané období či jevy uchopit. Pro hledání a nacházení nových poznatků o nedávné minulosti, která dosud žije v paměti protagonistů či svědků těchto minulých událostí a procesů, a především pak při zaměření výzkumu na individuální rozměr vzpomínek, jež nejsou zachyceny v dobových písemných pramenech například z důvodu, že se jednalo o nelegální a/nebo oficiálně nezaznamenávanou činnost nebo se vztahují ke každodennosti či případně k tzv. bezdějinným vrstvám, je však nejvhodnějším nástrojem bádání právě metoda orální historie.

Orálně-historická výzkumná strategie je v takových případech osvědčeným prostředkem sběru dat díky tomu, že se skrze rozhovory mezi tazatelem a narátorem²³ dobírá nových informací prostřednictvím ústního svědectví aktivních účastníků či svědků zkoumaných událostí nebo aktivit,²⁴ kteří mohou tato „prázdná místa“ zaplnit a osvětlit.

Pro mnou zvolené téma je orální historie z těchto důvodů tím nejvhodnějším

¹⁹ Za tímto účelem jsou vedeny kvantitativně zaměřené výzkumy.

²⁰ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 50 - 55. ISBN 80-7367-040-2.

²¹ Tamtéž, s. 135.

²² Například zkoumání písemných dokumentů, statistických dat či předmětných artefaktů.

²³ Narátor je ve výzkumu chápán jako vypravěč.

²⁴ VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011, s. 9. ISBN 9788072851454.

nástrojem. Účelem mého výzkumu je totiž sesbírat, utřídit, analyzovat a interpretovat osobní vzpomínky přímých účastníků vybraných nezávislých aktivit, tyto vzpomínky posléze podrobit komparaci nejen vzájemně mezi sebou ale také v souvislosti s některými archivními prameny a na tomto základě poukázat na jeden aspekt soudobých dějin spadající do oblasti poloilegálních aktivit části křesťansky orientované mládeže, která si v 80. letech vydobyla vlastní a velmi specifický prostor pro utváření a sdílení názorů, resp. alternativní místo bez systematického mocenského působení a určování způsobu trávení volného času a seberealizace; zkrátka jeden ostrůvek svobody.

Orální historie má v mém výzkumu své nezastupitelné místo také proto, že se v otázce bádání o minulosti snaží dát slovo právě i těmto tzv. opomíjeným vrstvám společnosti²⁵ – konkrétně jejich „malým“ avšak stále živým dějinám, které se primárně zaměřují na individuální a všednodenní rozměr prožitého, aniž by přitom rezignovala na subjektivitu výpovědí, kterou naopak chápe jako jednu z nezbytných kvalit.²⁶

Neméně podstatným motivem pro volbu této metody bylo zaměření výzkumu na význam, jaký měla účast na konkrétních nezávislých aktivitách právě pro ty osoby, jimž byly tyto aktivity určeny. Záměrem mého výzkumu nebylo od samého počátku pouhé zaznamenání některých faktů, ale právě nalezení významu těchto aktivit pro jednotlivé vypravěče. Podle A. Portelliho orální historii od ostatních druhů bádání odlišuje právě to, že říká méně o událostech a více o jejich významu. Přitom ale nerezignuje na oblast faktů. I po této stránce může být orálně-historický výzkum významným přínosem.²⁷

2.3.1. Příprava rozhovorů

Samotnému zahájení rozhovorů, které jsou pro proces orálně-historického výzkumu zásadní kapitolou, předcházela nezbytná přípravná fáze. Součástí příprav na samotné vedení rozhovorů bylo studium dostupné literatury a dalších dostupných informačních zdrojů k tématu.

²⁵ Osmdesátá léta nepatřila pouze často prezentovanému binárnímu pohledu na toto dějinné období zúženému na konflikt mezi opozicí a oficiální mocí.

²⁶ VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011, s. 17. ISBN 9788072851454.

²⁷ PORTELLI, Alessandro. What makes oral history different. THOMSON, Edited by Robert Perks and Alistair. *The oral history reader*. London: Routledge, 1998, s. 67. ISBN 0203435966.

Pro účely tohoto výzkumu jsem také využila možnost konzultace s P. Vracovským, jenž se během svých studií i později v rámci své pastorační praxe věnoval tématu salesiánských chaloupek, a mohl mi tudíž pro prvotní orientaci v tematice poskytnout vlastní nahrávky a přepisy rozhovorů s organizátory a hlavními postavami chaloupkovského díla. Zároveň mě také odkázal na webové stránky *Starých Pák*,²⁸ tj. sdružení bývalých účastníků chaloupek, kteří se dodnes aktivně scházejí a pořádají společné akce různého zaměření. Přes kontaktní formulář uvedený na těchto internetových stránkách se mi podařilo získat jedny z prvních kontaktů na narátory.

S ohledem na to, že se tento výzkum z velké části soustředí na období dětství a dospívání narátorů, jsem se rozhodla využít metodu orální historie ve formě *interview*.²⁹ To se „zpravidla váže k určité historické události, již dotazovaný prožil, v níž vystupoval v jistém postavení a společenské roli a na niž si v jejím průběhu vytvářel (a později dotvářel či korigoval) svůj vlastní názor a postoj“.³⁰ Konkrétně jsem se rozhodla využít semistrukturované rozhovory s otevřenými otázkami. Tento způsob vedení interview mi umožnil ponechat narátorům na začátku rozhovoru volnější prostor pro biografický úvod, následně jsme se za pomoci předem připravených otázek společně s narátory dostali k hlavnímu tématu a poté jsem ponechala prostor pro přesah k přítomnosti. Tuto závěrečnou fázi badatelé obvykle využívají jako prostředek pro doznění rozhovoru. V případě tohoto výzkumu se však otázka týkající současnosti a především pak toho, jak se účast jednotlivých narátorů na některé či na více výše charakterizovaných nezávislých aktivitách projevuje v jejich životě i dnes, stala jednou z podstatných otázek pro následnou analýzu a interpretaci.

V rámci přípravné fáze jsem tedy vypracovala seznam otázek pro jednotlivé rozhovory. Tento seznam jsem rozdělila na dvě části. První část se vedle biografického úvodu zabývala vždy konkrétní nezávislou aktivitou.³¹ Tuto část jsem pokaždé přizpůsobila tak, aby logicky korespondovala s tím, které aktivity se narátor účastnil. Druhá část otázek již byla pro všechny narátory totožná a týkala se spíše společenských okolností, vzpomínek na přelom 80. a 90. let nebo způsobu, jak se narátoři vyrovnávali s pocitem života ve zdvojené realitě.

²⁸ Lze dohledat na internetové adrese www.starepaky.cz.

²⁹ Orální historie se v rámci výzkumu využívá často také ve volnější formě životopisného vyprávění.

³⁰ VANĚK, Miroslav, Pavel MŮCKE a Hana PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007, s. 76. ISBN 978-80-7285-089-1.

³¹ Např.: Jakým způsobem bylo zajištěno její fungování? Čím bylo fungování omezeno? Jaké byly její pozitivní a negativní stránky?

2.3.2. Výběr a kontaktování narátorů

Při výběru jednotlivých narátorů jsem využila několik strategií.³² Konkrétně jsem vycházela z odkazů čerpaných z odborné literatury, doporučení odborníků i z osobních kontaktů.

U prvních rozhovorů jsem zužitkovala vlastního povědomí o participaci narátorů na konkrétní nezávislé aktivitě – v tomto případě se jednalo o *tábor Radost*.³³ Poté jsem se pokusila aplikovat metodu *snowball samplingu*³⁴ a zúročit další kontakty, které mi poskytli první narátoři. Tento postup bohužel nebyl zpočátku úspěšný. Z toho důvodu jsem následně oslovila s žádostí o pomoc při vytipování vhodných narátorů přímo jednoho z organizátorů *tábora Radost* P. Martina Holíka, který se mi stal prvním *gatekeeperem*.³⁵

Jak bylo uvedeno v předchozí podkapitole, při výběru narátorů z prostředí chaloupek jsem využila kontaktu z internetových stránek, na něž mne při konzultaci odkázal P. Vracovský.³⁶ Pro kontaktování dalších narátorů se mi již podařilo použít *snowball sampling* a tím získat první kontakt na narátora k tématu skautingu a na další narátorku, která jezdila do Příchovic.³⁷ Druhého narátora ze skautského prostředí se mi podařilo oslovit na základě kontaktu od Jaroslava Cuhry³⁸ a poslední kontakt jsem získala díky Romanu Šantorovi z *Historické sekce Skautského institutu*, jenž mne odkázal na Jiřího Zajíce, který v 80. letech vedl skautský oddíl spadající pod *Turistický oddíl mládeže TJ Sokol Praha Krč* a jenž mi byl ochoten zajistit kontakt na bývalé členy svého oddílu.³⁹

S žádostí o pomoc při hledání posledních dvou narátorů znajících prostředí příchovické fary jsem se na základě studia dostupné literatury rozhodla oslovit P. Balíka, který se k rozhovoru sám nabídl a posléze mi ještě poskytl kontakt na poslední narátorku.⁴⁰

Z počátku výzkumu jsem narátory kontaktovala po telefonu, následně se mi osvědčilo také oslovování prostřednictvím e-mailové zprávy, která měla charakter

³² Celý proces výběru jednotlivých narátorů je podrobněji popsán v záznamech o všech rozhovorech, které jsou připojeny jako příloha této diplomové práce na příloženém CD.

³³ Touto cestou jsem získala kontakt na Ladislava Svobodu a na Markétu Svobodovou.

³⁴ Metoda nabalování fungující na principu sněhové koule. Při tomto způsobu výběru dotazovaných badatel získává kontakty na další vhodné narátory od prvních oslovených. Viz VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011, s. 140 ISBN 9788072851454.

³⁵ Touto cestou jsem získala kontakt na Stanislava Juránka.

³⁶ Touto cestou jsem získala kontakt na Petra Heriana.

³⁷ Touto cestou jsem získala kontakt na Martina Pecku a na Marii Novákovou.

³⁸ Touto cestou jsem získala kontakt na Ignáce Muchu.

³⁹ Touto cestou jsem získala kontakt na Josefa Basíka.

⁴⁰ Touto cestou jsem získala kontakt na P. Jana Balíka a na Irenu Sargánkovou.

oslovovacího dopisu. Zpráva obsahovala základní informace – mé úvodní představení, od koho jsem na konkrétního narátora či narátorku získala kontakt, důvod jejich oslovení a základní popis mého výzkumu. Souhlasil-li oslovený narátor/ka se zapojením do výzkumného projektu nebo o něj aspoň projevil zájem, seznámila jsem ho/ji posléze také se zamýšlenými cíli výzkumu, předpokládaným průběhem a délkou našeho setkání a se způsobem následného využití a archivování nahraných rozhovorů.

S výjimkou jediného případu jsem vždy kontaktovala narátory přímo. Výjimkou byl pan poslanec Juránek, s nímž bylo nutné rozhovor dojednat prostřednictvím jeho asistenta, což nakonec nepředstavovalo žádný problém a i tento rozhovor se podařilo dojednat i realizovat bez potíží.

2.3.3. Představení narátorů

Pro účely tohoto projektu jsem v průběhu 6 měsíců⁴¹ osobně vedla rozhovory s 10 narátory. Celkem se mi podařilo nahrát téměř 10 hodin záznamu, což odpovídá více než 200 stranám nezkrácených přepisů. Rozhovory jsem vedla se 3 ženami a 7 muži, kteří se narodili mezi lety 1954 a 1975.

P. Jan Balík (* 1965)

P. Jan Balík je katolickým knězem, který se narodil v roce 1965 v Benešově a má dva sourozence. Po ukončení studia na gymnáziu nastoupil v roce 1984 dva roky vojenské služby a poté vystudoval teologickou fakultu. V roce 1991 byl vysvěcen na kněze.

V průběhu 80. let se stýkal se společenstvím mládeže v Benešově, setkal se také s *Hnutím fokoláre* a velký význam pro něho mělo (a dosud má) setkání s Příchovicemi, kam jezdí pravidelně dodnes.

Po svém vysvěcení na jáhna byl v roce 1991 na několikaměsíční praxi na příchovické faře a posléze z této zkušenosti čerpal inspiraci, když začátkem 90. let zakládal v Praze organizaci pastorační mládeže a dům pro mládež, postavený na podobných principech, na nichž fungoval chod fary v Příchovicích.

Práci s mládeží se věnuje prakticky celý život. Kromě kněžského povolání se také

⁴¹ První rozhovor se uskutečnil 7. března 2014, poslední rozhovor byl nahrán 11. srpna 2014. Podrobnější informace k jednotlivým rozhovorům jsou uvedeny v oddíle *Přílohy* na konci této práce.

spolupodílí na vydávání knih a časopisů pro mládež a sám je autorem několika publikací, které se například věnují historii diecézních center života mládeže. V současné chvíli zastává P. Balík pozici ředitele *Sekce pro mládež České biskupské konference (ČBK)*.

Josef Basík (* 1960)

Josef Basík se narodil v roce 1960, pochází z Prahy a má jednoho bratra. Po ukončení základní školy nastoupil na učiliště, odkud po roce studia přestoupil na střední průmyslovou školu dopravní. Následně vystudoval přírodovědeckou fakultu, obor geografie. Nyní se profesně věnuje počítačům a počítačovým sítím.

Pan Basík byl od roku 1969 po celou dobu tzv. normalizace členem tajného skautského oddílu, který fungoval pod záštitou *Turistického oddílu mládeže Sokol Krč*. Na přelomu 80. a 90. let byl jedním z organizátorů středočeského *Občanského fóra*. Skautingu se aktivně věnoval až do poloviny 90. let, kdy oddíl vedl a následně do něho zapojil i své děti.

Petr Herian (* 1969)

Petr Herian se narodil v roce 1969 v Praze, kde dodnes žije a pracuje. Vystudoval Fakultu strojní na ČVUT, do roku 2008 vedl jednu z největších společností monitorujících mediální trh v Čechách a v této společnosti pracuje i v současnosti. Aktivně se věnuje práci s mládeží, sám má pět dětí, které dosud jezdí na chaloupky.

V 80. letech se aktivně zapojil do setkávání křesťanské mládeže v Praze. Jako účastník a později i jako jeden z asistentů působil na chaloupkách, jezdil do Příchovic a účastnil se i skautských táborů a brigád. Společně s bratry se podílel na šíření křesťanského samizdatu.

Stanislav Juránek (* 1956)

Pan Stanislav Juránek se narodil v roce 1956 a pochází z Brna. Dnes se věnuje politice, zastává funkci senátora a je členem KDU-ČSL. S manželkou má tři syny.

Po dokončení střední školy se mu vzhledem k angažovanosti jeho rodičů v podzemní církvi a jeho aktivní účasti na bohoslužbách, kde pravidelně ministroval,

nepodařilo nastoupit na vysokou školu. Po vojně proto 17 let pracoval jako lesní dělník a později i mistr. Mezi tím stihl dálkově vystudovat vysokou školu, obor lesní inženýrství. V roce 1989 byl mluvčím *Občanského fóra* v Brně, později, v roce 1997, byl zvolen starostou brněnské městské části Židenice a dodnes se věnuje politice i práci s mládeží.

Na *tábor Radost* jezdil pravidelně od roku 1968 celých 21 let a jeho synové tam následně jezdili také. V době tzv. normalizace se několikrát účastnil i salesiánských chaloupek a pro tyto účely i sám propůjčoval budovy, které v té době spravoval.

Ignác Mucha (* 1967)

Pan Ignác Mucha se narodil v roce 1967 a je rodilým Pražákem. Vystudoval *Katolickou teologickou fakultu v Praze*, nyní působí jako laik v církvi. Je vedoucím celé řady internetových projektů při pražském arcibiskupství (např. *vira.cz*, *pastorace.cz*, *krestanstvi.cz*). Je ženatý a je otcem třech dětí.

Celá jeho rodina byla v 80. letech velmi aktivní v rámci poloilegálních a ilegálních aktivit, které byly v průběhu tzv. normalizace navázány na skryté struktury katolické církve (jednalo se například o pomoc s distribucí zahraniční literatury, šíření a opisování nábožensky zaměřeného samizdatu apod.).

Ignác Mucha pochází z početné rodiny, má čtyři sourozence. V dětství se pod vlivem rodičů, kteří byli skauty, dostal do turistického oddílu a následně i do křesťanského skautského oddílu. V domě rodičů se často setkával i se salesiány, jejichž prostřednictvím se začal zapojovat také do chaloupek a následně začal jezdit i na faru v Příchovicích. V 90. letech se mu naskytla příležitost zúčastnit se také *tábora Radost*. Jako jediný z narátorů se tedy setkal se všemi čtyřmi nezávislými aktivitami, kterým se tento projekt věnuje.

Marie Nováková (* 1958)

Paní Marie Nováková se narodila v roce 1958 do částečně věřící rodiny – maminka byla katolického vyznání, tatínek věřící nebyl. Narátorka pochází ze severní Moravy. V 80. letech studovala vysokou školu chemicko-technologickou v Praze. V této době se zapojila do činnosti několika společenství mladých. Především se jednalo o aktivitu v rámci Příchovic, kam se dostala skrze rodinné kontakty, jelikož P. Miroslav Šimáček je

jejím bratrancem. Následně se zapojila také do studentského hereckého spolku nebo do aktivit v rámci křesťanské komunity *Taizé*.

V 80. letech se také seznámila se svým manželem, s nímž má dvě děti. Jelikož ji dříve nebylo z ideologických důvodů dovoleno studovat humanitní obory, doplnila si v 90. letech vzdělání v oboru psychologie a pedagogika. Od té doby se těmto oborům věnuje a zaměřuje se především na práci s lidmi.

Martin Pecka (* 1961)

Narátor Martin Pecka se narodil v roce 1961 v Praze, kde dosud se svou rodinou žije. Pochází z katolické rodiny, má tři sourozence, společně s manželkou, s níž se oženil, když mu bylo 25 let, vychovali tři děti a už má i dvě vnoučata. Pan Pecka vystudoval střední školu stavební a ve svém životě se věnoval několika různým povoláním od družináře, požárního inspektora, přes technika, městského strážníka a nyní se už více než dvacet let zabývá obchodem s nábytkem.

V roce 1971 začal ve Vysočanech aktivně navštěvovat skautský oddíl, vzniklý z katolického *střediska Maják*, který byl pravděpodobně jediným ze skautských oddílů, jenž zůstal zcela v ilegalitě (nepřešel ani pod žádné oficiální zastřešení).

Svou aktivní činnost ve skautu narátor ukončil v roce 1993. O dalších nezávislých aktivitách věděl, chaloupky ani *tábor Radost* však sám nenavštívil. Pouze jednou byl se svou ženou v Příchovicích.

Irena Sargánková (* 1954)

Irena Sargánková se narodila v roce 1954 v Českém Těšíně, ale vyrůstala v Jablunkově, poblíž polských hranic. Po skončení gymnázia vystudovala *Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy v Praze* a poté pracovala jako vědecký pracovník v Košicích.

S Příchovicemi se prvně setkala v roce 1979, když byla poblíž na lyžařském soustředění. Postupně se skrze kontakt s P. Šimáčkem seznámila také s *Hnutím fokoláre*, v jehož rámci se podílela na mnoha různých aktivitách a projektech před rokem 1989 i po něm (např. se podílela na vzniku redakce měsíčníku *Hnutí fokoláre Nové město*, byla členkou rady hnutí a komunit ČBK, členkou mediální komise ČBK a posléze také tiskovou

mluvčí ČBK, nyní spoluorganizuje také např. konference *Člověk a média* atd.).

Ladislav Svoboda (* 1971)

Pan Ladislav Svoboda se narodil v roce 1971 v Příbrami a dětství z části strávil v menší vesničce Nechalov nedaleko Dobříše. Později, přibližně od pěti let, žil s rodiči přímo v Dobříši.

Po dokončení základní školy se rozhodl vyučit v oboru technický sklář, kterému se věnuje dodnes. Od svých 11 let jezdil na *tábor Radost*. Posléze na základě této zkušenosti začal organizovat a vést různá setkání a společenství v Dobříši. Nejprve se věnoval dětem, kterým založil trampský oddíl. Následně s manželkou Markétou založil a vedl dobříšské společenství manželů.

Markéta Svobodová (* 1975)

Paní Markéta Svobodová je nejmladší narátorkou. Narodila se v roce 1975 v malé vesnici nedaleko Příbrami. Vystudovala střední zdravotnickou školu v Příbrami a poté pedagogickou fakultu v Praze. Je vdaná za narátora Ladislava Svobodu. Nyní žije s manželem a dětmi v Dobříši. Od poloviny 80. let se pravidelně účastnila *tábora Radost* a několikrát navštívila i chaloupky pro děvčata.

2.3.4. Realizace rozhovorů a jejich zpracování do textové podoby

Každému rozhovoru předcházela výběr místa a času jednotlivých setkání. Mým cílem bylo, aby se narátoři při rozhovoru mohli cítit uvolněně. Všichni narátoři si tak místo rozhovoru zvolili podle vlastních preferencí. Narátor je tím, kdo dobrovolně (a v českém prostředí také zdarma) daruje svůj čas i vzpomínky, proto si v otázce výběru místa a času zaslouží ze strany tazatele vstřícnost a ochotu. Tohoto etického přístupu jsem se snažila dostat. Pouze tam, kde to bylo možné, jsem narátory požádala, aby s ohledem na pořízení kvalitního záznamu volili pro naše setkání klidnější místo.

Polovina rozhovorů proběhla přímo v bydlíšti narátorů, dva rozhovory jsem nahrála v místě pracoviště narátorů, dvě interview jsem pořídila v restauracích či kavárnách a jeden rozhovor proběhl v klubovně. U většiny nahrávání se potvrdilo, že nerušené

prostředí má pozitivní vliv nejen na samotný průběh rozhovoru, na vzpomínání narátorů, ale samozřejmě také na kvalitu záznamu. Na druhou stranu, například u rozhovoru se Stanislavem Juránkem⁴² bylo od počátku zřejmé, že nebude reálně dodržet všechny metodologické standardy užívané v rámci sběru dat za pomoci metody orální historie. Nakonec se ale v tomto případě ukázalo, že i ve velmi rušném prostředí a s několika přerušeními je možné nahrát přínosný rozhovor. Ovšem i v tomto případě jsem přesvědčená o tom, že kdyby bylo možné rozhovor nahrát bez rušivých momentů, mohl by být ještě kvalitnější.

Všechny realizované rozhovory proběhly v rámci jednoho sezení. Před samotným nahráváním jsem se snažila vybudovat určitý vztah důvěry a uvolněné atmosféry tím, že jsem se u narátorů pokusila zmírnit případné obavy či nervozitu z nahrávání. K tomu napomohlo, když jsem narátory seznámila s okruhy probíraných témat, ujistila jsem je, že vyprávění mohou pojmout volně a nechala jsem jim prostor pro jejich otázky. Tím bylo možné hned v úvodu navázat neformálnější rozhovor. Narátory při něm obvykle zajímalo, proč jsem si zvolila právě toto téma. V některých případech se dokonce podařilo z tohoto úvodního dialogu velmi plynule přejít k nahrávání.

V úvodu rozhovoru jsem narátory také seznámila s dalším postupem, tj. jak bude s rozhovorem naloženo a jakým způsobem a kde bude archivován. Někteří narátoři měli obavy z doslovného přepisu mluveného slova, i z toho důvodu jsem se hned v počátku výzkumu rozhodla pro redakci všech přepisů. S narátory jsem se poté též dohodla na autorizaci textové podoby rozhovorů.

Metodologické publikace v otázce vedení rozhovoru připomínají, že „rozhovory realizované v rámci jednoho společného projektu by měly být vedeny metodicky stejně, to však neznamená, že při dvou rozhovorech by měly být kladeny přesně stejné otázky, to ani není možné.“⁴³ Všechny rozhovory jsem společně s narátory otevřela tématem dětství, rodinného zázemí a dospívání. V rámci této úvodní otázky se většina narátorů sama dostala k hlavnímu tématu našeho rozhovoru, protože hlavní téma bylo s obdobím jejich dětství a dospívání těsně spojeno. Díky tomu jsem měla možnost snáze navázat na plynutí rozhovoru a nevstupovat do biografického úvodu otázkami, které by byly zcela vytrženy z kontextu narátora vyprávění.

V tomto ohledu má postup metody orální historie velmi blízko k metodice

⁴² Vzhledem k pracovnímu vytížení narátora se bylo nutné podřídit jeho časovým možnostem, proto rozhovor proběhl v průběhu 19. schůze Senátu ČR, na níž narátor aktivně hlasoval. Náš rozhovor musel být z tohoto důvodu několikrát přerušit.

⁴³ VANĚK, Miroslav a Pavel MŮCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011, s. 148. ISBN 9788072851454.

chápacího rozhovoru, jenž se soustředí na kladení otevřených otázek a odstoupení od neosobního vedení rozhovoru blízcího se dotazníkovému, přísně standardizovanému a hierarchickému způsobu tázání se. „Cílem chápacího rozhovoru je tuto hierarchii narušit, udaný tón má mnohem blíže ke konverzaci dvou sobě rovných partnerů než ke shora řízenému dotazování.“⁴⁴ Současně s tím bylo důležité, abych ve své roli tazatelky zvládla kombinovat partnerský přístup k narátorům a dokázala nejen pozorně naslouchat, pokládat otázky ve vhodný moment, ale bylo rovněž nezbytné, aby narátoři cítili, že nejsou z mé strany nijak posuzováni, ba naopak, že se v případě potřeby mohou spolehnout na spolupráci z mé strany – například když si nemohou vzpomenout na některé jméno či fakt vztahující se ke zkoumané problematice. Moment vytvoření určitého vztahu důvěry byl z hlediska mého výzkumu zvlášť důležitý, protože některé mé otázky směřovaly i k citlivým údajům a to zvlášť v otázce vlastního náboženského vyznání. Žádný z narátorů neměl problémy o této tematice hovořit a to dokonce přesto, že se mnohdy v souvislosti s otázkou víry v kombinaci s dospívání v 80. letech nejednalo jen o příjemné vzpomínky.

V průběhu rozhovoru jsem se snažila narátorům zajistit dostatečně volný prostor pro uchopení celého rozhovoru a přitom ponechat ukončení rozhovoru spíše na jejich iniciativě. To se posléze projevilo na poměrně výrazně odlišných délkách některých nahrávek. Většině narátorů stačilo pro jejich vyprávění 60 až 90 minut, nejkratší rozhovor však trval méně než půl hodiny, nejdelší naopak o 20 minut překročil doporučených 90 minut.⁴⁵ Někteří narátoři v závěru vyprávění využili možnosti zpětného shrnutí nejdůležitějších bodů jejich života nebo doplnění vlastních závěrečných komentářů.

Po vypnutí nahrávacího zařízení jsme s narátory nechali rozhovor doběhnout, v jednom případě jsme se na základě dobíhajícího rozhovoru dostali s narátorem k tématu, které ještě stálo za zaznamenání a proto jsme jej následně do nahrávky doplnili.⁴⁶ Poté jsem narátory vždy požádala o udělení písemného souhlasu se zpracováním a zpřístupněním rozhovoru.

Součástí následného zpracování rozhovoru je také vypracování záznamu, resp. protokolu o rozhovoru. „Do těchto nepříliš známých, leč nedílných součástí orálně-historických pramenů, se kromě stručného vylíčení prostředí, ve kterém se rozhovor odehrával, zaznamenává i popis mimoverbální komunikace narátora (a to i v případě, že je

⁴⁴ KAUFMANN, Jean-Claude. *Chápací rozhovor*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, s. 56. ISBN 9788074190339.

⁴⁵ VANĚK, Miroslav, a kol. *Orální historie: Metodické a "technické" postupy*. Olomouc: FF UP, 2003, s. 29. ISBN 80-244-0718-3.

⁴⁶ Jedná se o rozhovor s Ignácem Muchou, který v závěru doplnil svou zkušenost s táborem Radost. Z toho důvodu je rozhovor s ním rozdělen do dvou nahrávek.

souběžně pořizován videozáznam) a tazatel by sem měl svěřit i své dojmy nabyté v průběhu rozhovoru.⁴⁴⁷ Protokoly badateli slouží jako nezbytná zpětná vazba a pramen pro následnou analýzu a interpretaci. Do protokolů jsem proto uváděla podstatné podrobnosti týkající se průběhu rozhovoru, případná vyrušení a konkrétní postřehy plynoucí z narátorových mimoslovních projevů.

Dalším krokem při zpracování samotné nahrávky rozhovoru je její převedení do písemné podoby. Vzhledem k tomu, že na následujících stránkách pracuji pouze s úryvky z rozhovorů, rozhodla jsem se, že bude pro práci přínosné, když k ní budou v příloze připojeny celé přepisy rozhovorů, což v případě zájmu dalších badatelů umožní nahlédnout do plného kontextu jednotlivých výpovědí. S tímto záměrem jsem všechny narátory seznámila. Rozhovory narátorů, kteří se zveřejněním v této podobě souhlasili, jsou k této práci připojeny v oddíle *Přílohy*.⁴⁸

S ohledem na tento můj záměr připojit celé rozhovory k této práci i v tištěné podobě a vzhledem k pozitivním reakcím narátorů na určitou míru stylistické úpravy doslovných přepisů jsem se rozhodla všechny pořízené přepisy podrobit redakci. V této práci využívám citace z redigovaných⁴⁹ a autorizovaných přepisů.⁵⁰ Při redigování rozhovorů jsem se snažila ponechat některé typické individuální rysy mluveného projevu a zároveň postupovat tak, aby v přepisu zůstala zachována původní struktura vyprávění bez krácení.⁵¹

Tento krok mi posloužil jako předstupeň pro další zpracování tohoto pramene. Už při redigování jsem totiž v rozhovorech nacházela významná témata pro analýzu a interpretaci, která jsem si pro tyto účely rovnou zaznamenávala do vlastních poznámek.

⁴⁷ MŮCKE, Pavel. Krok za krokem. Orální historie, věda a společnost. *Naše společnost: časopis Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR* [online]. 2006, roč. 4, č. 1, s. 29 [cit. 2014-08-29]. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/2006-1/krok-za-krokem-oralni-historie-veda-a-spolecnost>

⁴⁸ Přílohy lze najít na konci práce.

⁴⁹ Přepisem rozhovoru vzniká historický pramen, který může být potenciálně využitelný i pro další výzkumníky. Doslovné verze přepisů rozhovoru jsou proto k této práci připojeny ještě v elektronické podobě na přiloženém datovém nosiči.

⁵⁰ Spolupráce s narátory při redakci přepisů pomohla z rozhovorů odstranit faktické chyby a tam, kde to bylo třeba, byla některá sdělení doplněna vysvětlujícím komentářem, které lze u jednotlivých přepisů najít v poznámkách pod čarou.

⁵¹ Výjimečným případem je rozhovor se Stanislavem Juránkem, do kterého mimo rámec původního plánu vstoupil další narátor. Jeho výpovědi proto nejsou součástí redigované podoby rozhovoru.

2.3.5. *Analýza a interpretace*

Analytická a interpretační část výzkumu patří k důležitým postupům vědecké práce⁵² a v rámci kvalitativního výzkumu je nelze od ostatních výzkumných kroků definitivně oddělit.

„Při kvalitativní analýze a interpretaci jde o systematické nenumerické organizování dat s cílem odhalit témata, pravidelnosti, datové konfigurace, formy, kvality a vztahy.“⁵³ Hlavním účelem analýzy a interpretace rozhovorů je zpracování získaných dat takovým způsobem, aby bylo možné sdělení získaná z vyprávění jednotlivých narátorů dát do souvislostí, reflektovat je, vysvětlit jejich význam a pochopit jejich obsah i smysl.⁵⁴

Analýza a interpretace jsou s celým výzkumným procesem spojeny od samého jeho počátku. Spjatost analýzy s ostatními výzkumnými postupy se projevuje v různých aspektech výzkumu. Jejím předstupněm je například už samotné stanovení cílů projektu, volba kritérií pro výběr narátorů, formulování konkrétních výzkumných otázek či úvodní studium odborné literatury.⁵⁵

V rámci tohoto výzkumu pracuji s rozhovory především na základě obsahové analýzy, s jejíž pomocí jsem se dle rámcového návodu Milana Otáhalá zaměřila na zachycení významných úseků rozhovorů a na nalezení jejich důležitých prvků a témat.⁵⁶ S touto částí analýzy jsem začala již během redakce přepisů. Takto zpracované rozhovory jsem následně porovnávala mezi sebou i s dalšími zdroji – především s odbornou literaturou a s archivními prameny.

Interpretace pramenů je stejně nedělitelnou částí výzkumného procesu jako jejich analýza. Cílem interpretace orálně-historických pramenů je porozumění a hlubší vyložení smyslu sdělení narátorů. „Hledání smyslu v orální historii se stejně tak jako ve většině kvalitativních interpretačních postupů vyznačuje kontextuálností, nechutí ke generalizaci, nebo naopak redukci dat.“⁵⁷ Přínosem interpretace pramenů je přímý poukaz na pluralitu dějin, což přispívá ke zvýšení jejich demokratičnosti. Promyšlená interpretace rozhovorů

⁵² Analýza a interpretace nemusí být součástí každého bádání. Některé historické výzkumy mohou být zaměřeny pouze na sběr materiálu (resp. na shromáždění svědectví) bez následného utřídění a výkladu jeho smyslu.

⁵³ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, s. 223. ISBN 80-7367-040-2.

⁵⁴ VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011, s. 164. ISBN 9788072851454.

⁵⁵ VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004, s. 96 - 97. ISBN 8072850458.

⁵⁶ VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011, s. 175 - 176. ISBN 9788072851454.

⁵⁷ Tamtéž, s. 188.

může také zkoumanou problematiku obohatit o nové pohledy, přispět ke snaze o odstraňování zjednodušujících stereotypů a paušalizování ve výkladu soudobých dějin a dodat dějinám autentičnost. Podle amerického profesora Davida Kinga Dunawaye je síla orální historie právě v onom neoddělitelném prolnutí pamětníků s jejich minulostí: „Lidé, kteří ji vytvářejí, kteří jsou sami součástí historie, ji také prezentují, místo aby čekali 40 nebo 100 let na historiky, až to udělají za ně... Orální historie nabízí možnost, aby jednotlivci sami promluvili za svou vlastní část dějin.“⁵⁸

Zpracování orálních pramenů s sebou přináší i dlouhodobě diskutovanou otázku subjektivity a paměti. Ústní prameny i jejich následná analýza a interpretace se často střetávají s kritikou týkající se subjektivní povahy takto získaných údajů a tato subjektivita bývá někdy chápána jako zásadní nedostatek, který snižuje důvěryhodnost těchto pramenů. Vůči této kritice se vymezuje již zmiňovaný A. Portelli, když upozorňuje, že: „...za prvé, na námitky, že ústní zdroje nejsou věrohodné, můžeme odpovědět, že žádný pramen není věrohodný a priori. A za druhé, u ústních pramenů děláme stejnou kritickou práci jako u jakýchkoliv jiných pramenů.“⁵⁹

A. Portelli dále připomíná, že předmětem orálně-historického výzkumu je paměť, která není pasivní schránkou uchovávající fakta. Paměť je chápána jako aktivní proces vytváření smyslu a tak vypovídá nejen o minulosti, ale také o současnosti.⁶⁰ Díky tomu jsem mohla svůj výzkum zaměřit nejen na minulé prožitky narátorů, ale měla jsem možnost zabývat se také tím, co a jakým způsobem tvoří smysl těchto minulých prožitků, a jak tato minulost formuje jejich současný život.

Pro účely analýzy a interpretace vzpomínek je důležité zohlednit i problematiku selektivity paměti a proces zapomínání. V mém výzkumu se určitá selektivnost vzpomínek narátorů projevila především v důsledku hlavního zaměření mého výzkumu na specifické období dětství a dospívání narátorů. Obvykle bývá toto období ve vzpomínkách zahaleno pozitivním nádechem vzpomínek na nejbezstarostnější období života, což může mít vliv na hodnocení minulosti. Ve většině rozhovorů je také zřetelný rozpor mezi pozitivním hodnocením bezstarostného dětství a vzpomínáním na dobu, kdy narátoři často nesměli vlivem obav z různých postihů či posměchu veřejně vyjádřit své náboženské přesvědčení. Toto hodnocení může být u některých narátorů ještě umocněno tím, že se jedná o zpětné hodnocení, čímž může docházet k prolínání současného a minulého postoje.

⁵⁸ VANĚK, Miroslav. *O orální historii s jejími zakladateli a protagonisty*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2008, s. 44. ISBN 9788072851072.

⁵⁹ Tamtéž, s. 89.

⁶⁰ PORTELLI, Alessandro. What makes oral history different. THOMSON, Edited by Robert Perks and Alistair. *The oral history reader*. London: Routledge, 1998, s. 69. ISBN 0203435966.

Při vytváření historického pramene prostřednictvím rozhovoru jde vždy o interakci a spolupráci tazatele a narátora. Proto je vhodné reflektovat nejen subjektivitu narátorů, ale, jak upozorňuje Valerie Yow, analýza a interpretace by neměla opomenout ani vlastní subjektivitu badatele.⁶¹

Na kvalitu a charakter vzpomínání narátorů mohl mít vliv věkový rozdíl mezi mnou a narátory. Většina z dotazovaných má vlastní děti přibližně mého věku a proto se při jejich vyprávění v určitém ohledu mohl projevit jakýsi rodičovský, resp. didaktický tón. Ten byl do jisté míry přínosem, protože tito narátoři pak detailněji osvětlovali své postoje i obecnější okolnosti některých událostí „velkých“ dějin, které by jinak zřejmě zůstaly opomenuty jako obecně známá fakta nepotřebující vysvětlení. Svou roli sehrálo i genderové hledisko, kdy bylo snadnější vytvořit uvolněnou atmosféru pro rozhovor spíše s narátorkami, v žádném z rozhovorů s muži-narátory ovšem odlišný gender neznamenal výraznou překážku či problém.

Vliv na vyprávění byl zřetelný i tam, kde se narátoři před začátkem rozhovoru ujistili o mém vyznání. Narátoři, kteří se na toto téma zeptali před začátkem rozhovoru, byli totiž z mého pohledu při vlastním vzpomínání na toto citlivé téma sami otevřenější.

Důležitá byla také role badatelky, v níž jsem při nahrávání rozhovorů vystupovala. Ačkoliv jsem se už samotným zdůrazněním toho, že se výzkumu zaměřuje na individuální prožitky, pokusila odstranit eventuální obavy narátorů ze zaměření rozhovoru na testování jejich paměti a znalostí, v některých případech bylo zřetelné, že si narátoři možná až příliš připouštěli určitý druh autority plynoucí z mé role badatelky a o některých tématech nechtěli hovořit do větší hloubky, protože si na to nepřipadali dostatečně vědecky kvalifikovaní. Narátory, kteří tyto obavy v průběhu rozhovoru či před ním vyjádřili, jsem se snažila ubezpečit o tom, že jejich vzpomínky mají hodnotu samy o sobě, a proto nebudou posuzovány podle měřítek „správnosti“.

2.3.6. Etické otázky orálně-historického výzkumu

Etika bývá v teoretických a metodologických příručkách pojednávána obvykle jako poslední téma, nikdy však není opomenuta. Naopak je důležité dodat, že právě etika patří

⁶¹ YOW, Valerie. „Do I Like Them too Much?“. Effects of the Oral History Interview on the Interviewer and Vice-Versa. *Oral History Review*. 1997-07-01, roč. 24, č. 1, s. 63 - 67. DOI: 10.1093/ohr/24.1.55. Dostupné z: <http://ohr.oxfordjournals.org/cgi/doi/10.1093/ohr/24.1.55>

k velmi podstatným a neopomenutelným částem každého kvalitativního bádání, které se odehrává v terénu, kde se badatel na rozdíl od exaktních věd, pracujících v laboratorním prostředí, střetává s nejrůznějšími situacemi plynoucími z osobního kontaktu s „objektem“ našeho bádání.

Během výzkumu – a to doslova od samotného počátku, kdy výzkumník stojí před rozhodnutím, jaké si zvolí téma, až po úplný závěr práce, kdy řeší otázku, jak dostatečně ochránit osobní údaje a vzpomínky narátorů při publikování a archivování práce – před badatelem vyvstávají nejrůznější etické otázky a řada dilemat, na které neexistuje univerzální odpověď ani návod. Tím spíše by měl mít výzkumník etickou stránku výzkumu na paměti v průběhu celého výzkumného procesu.

Ve snaze o dosažení z etického hlediska co nejčistšího postupu je důležité znát a dodržovat základní etické zásady, jimiž se orální historie řídí, a platnou legislativu vztahující se k vědecké práci. „Orálně-historický výzkum s sebou kromě odborné stránky nese i praktické důsledky a kroky v oblasti etické a právní: např. před každým započatým rozhovorem je (v českém prostředí v souladu se zákonem č. 101/2000 sb. o ochraně osobních údajů) uzavírána mezi tazatelem a narátorem smlouva garantující, že pořízená data budou sloužit vědeckým účelům a že jich nebude nijak zneužito; přepsané rozhovory by měly být narátory autorizovány; v případě přání narátora by měly být případné publikační výstupy anonymizovány, stejně tak jako má narátor plné právo žádat znepřístupnění nahrávek a prepisů badatelské veřejnosti, což tazatel (i veřejnost) musí respektovat.“⁶² Těmto etickým standardům jsem se snažila dostat i při vedení svého výzkumu, jak jsem již podrobněji zmiňovala v předchozí podkapitole,⁶³ která se zabývá realizací rozhovorů.

2.4. Archivní výzkum

Vzhledem k tomu, že je můj výzkum zaměřen na oblast aktivit stojících na pomezí⁶⁴ zákona platného v tehdejší Československu, tyto aktivity neunikly pozornosti *Státní bezpečnosti*, jež si vedla záznamy ze sledování a z výsledků některých organizátorů

⁶² MÜCKE, Pavel. Krok za krokem. Orální historie, věda a společnost. *Naše společnost: časopis Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR* [online]. 2006, roč. 4, č. 1, s. 28 [cit. 2014-01-01]. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/2006-1/krok-za-krokem-oralni-historie-veda-a-spolecnost>

⁶³ Viz podkapitola 2.3.4. *Realizace rozhovorů a jejich zpracování do textové podoby*

⁶⁴ V mnoha případech se jednalo o aktivity překračující tuto mez a pohybující se na území ilegální činnosti.

a účastníků, rozhodla jsem se v rámci sběru dat provést také bádání v archivu.

S badatelskou žádostí o studium archivních materiálů dle *zákona č. 499/2004 Sb.*, jsem se obrátila na *Archiv bezpečnostních složek*. Tento archiv jsem požádala o zpřístupnění materiálů k osobám, které zkoumané aktivity organizovali. Jednalo se o: Karla Herbsta, Miroslava Šimáčka, Františka Fráňu, Jiřího Zajíce a Petra Maišaidra.

V dochované evidenci bývalé StB bylo možné ke všem jmenovaným záznamy dohledat.⁶⁵ U osoby P. Herbsta, P. Šimáčka a pana Maišaidra, kteří byli vedeni ve svazcích s označením „nepřátelská osoba,“ byly bohužel takto označené svazky již zničeny.

V rámci archivního výzkumu jsem se obrátila také na *Skautský institut*, který sbírá a zpřístupňuje archivní materiály týkající se skautingu. Ke zkoumanému období, v němž byl skauting oficiálně zakázán, v archivu bohužel žádné materiály neevidují. Většina oddílových dokumentů stále zůstává u původců. Zvláště v tomto momentu se potvrdilo, jak je metoda orální historie při zkoumání tohoto tématu přínosná. Přesto nebylo kontaktování *Skautského institutu* pro tuto práci zbytečné. Již zmiňovaný pan Šantora mi aspoň zprostředkoval kontakt na jednoho z narátorů.

Některé písemné materiály, konkrétně samizdatová periodika, se mi též podařilo vyhledat ve sbírce *Československého dokumentačního střediska*. Jedná se především o zpravodaj československých skautů a skautek s názvem *Čin* a časopis *Čtení do krosny*.

Další přínosné písemné prameny mi zprostředkoval narátor Petr Herian, který si vedl poměrně rozsáhlý vlastní archiv materiálů, vztahujících se k této tematicce.

⁶⁵ Citace z těchto záznamů uvádím v této práci v jejich původním znění včetně překlepů a chyb.

3. ANALYTICKÁ ČÁST

V následující analytické části práce vycházím nejen z odborné sekundární literatury, dalších písemných pramenů, z archivních dokumentů, ale ke slovu se zde dostávají také orální prameny.

3.1. Úvod do skrytého života církve

Katolická církev byla od komunistického převzetí moci v Československu systematicky a dlouhodobě vystavována represím různého druhu. Došlo na „zákaz náboženského tisku a spolků, zrušení církevního školství, internace biskupů, zrušení řeholních řádů a kongregací, likvidace řeckokatolické církve, věznění a perzekvování kněží“.⁶⁶ Církev se v roce 1949 dostaly zcela pod vliv státu, a katolíci tudíž přišli o původní možnost svobodného kontaktu s univerzální církví. Stát začal zasahovat do církevní hierarchie, nově mohl (a svého nově nabytého práva také využíval) rozhodovat o udělování, resp. odebrání státního souhlasu k vykonávání duchovenské činnosti a prostřednictvím církevních tajemníků nastavil systém kontroly nad duchovními.⁶⁷ Za pomoci těchto opatření se komunistický režim snažil v průběhu prakticky celé své existence dosáhnout odkřesťanštění společnosti.

V těchto pro církev složitých podmínkách se v Československu začala už v 50. letech vydělovat neoficiální sféra církve, která dnes bývá také označována jako skrytá, tajná či podzemní.

Pojem „*skrytá církev*“ je možné vyložit dvěma způsoby. V užším smyslu vyjadřuje právě *skryté církevní struktury*, včetně tajných kněží, biskupů a skupin, které organizovaly jejich tajná svěcení, čímž se aspoň na neoficiálním poli snažily zachovat kontinuitu s původním nestátním charakterem církve a působit jako alternativa k oficiálně povoleným církevním institucím. Z toho důvodu musely tyto aktivity zůstat na poli ilegality. Druhé pojetí chápe skrytou církev v širších souvislostech jako celý *skrytý život církve*, kam spadá

⁶⁶ NIESNER, Tomáš. Pohled na problematiku katolického disentu na Moravě v období tzv. normalizace. In: VANĚK, Miroslav. *Mocní? a bezmocní?: politické elity a disent v období tzv. normalizace : interpretační studie životopisných interview*. Praha: Prostor, 2006, s. 59. ISBN 9788072601615.

⁶⁷ VAŠKO, Václav. Církev v ohrožení totalitami. *Teologické texty: [časopis pro teologii a službu církve]* [online]. Praha: České katolické nakladatelství Zvon, 2003/2 [cit. 2014-09-15]. Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2003-2/Cirkev-v-ohrozeni-totalitami.html>

„vše, co bylo v době komunistické diktatury konáno v rámci katolické církve bez vědomí státních úřadů“.⁶⁸ Do tohoto vymezení se řadí všechny církevní aktivity, které se konaly bez oficiálního povolení a navzdory jejich ilegálnosti začal jejich počet v 80. letech výrazně narůstat.

Do sféry duchovní činnosti, vyžadující státní souhlas, spadala také oblast pastorace mládeže. Celá řada duchovních, kteří státním souhlasem z různých důvodů nedisponovali, zaměřila v rámci církve svou pozornost a svůj zájem právě směrem k podzemním aktivitám, mnohdy spadajícím do zájmové a mimoškolní oblasti mladých katolíků, a tím svou činnost posunuli do sféry ilegality či poloilegality.

Tato činnost z hlediska státu představovala porušování zákona a snahu o ovlivnění ideové výchovy mládeže, na níž se komunistický režim v Československu i ve druhé polovině normalizačního dvacetiletí snažil dbát.⁶⁹ Kněží, kteří tyto aktivity organizovali, se vystavovali riziku trestu několikaletého odnětí svobody za maření či ztěžování výkonu státního dozoru nad církvemi⁷⁰ nebo perzekucím za zneužívání náboženské funkce.⁷¹ „Hranice mezi oficiálností a neoficiálností byla velmi křehká – kněz například ztratil ze dne na den státní souhlas s výkonem duchovenského povolání a nemohl již nadále veřejně působit. Většinou ale se svou kněžskou službou nepřestal, a tím se de facto dostal nejen mimo oblast veřejného, ale přímo do oblasti zakázaného.“⁷²

Důležité je také podotknout, že skrytý život církve nelze od oficiálně povolené církve jednoznačně oddělit. Velmi často se tyto dvě oblasti doslova prolínaly, když se kněží ve své farnosti pohybovali na poli státem povoleného působení a pak se angažovali také v utajení na aktivitách státem nepovolených.⁷³ Skrytá církev přitom mnohdy zůstala

⁶⁸ FIALA, Petr a Jiří HANUŠ. *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, 11 - 12. ISBN 8085959399.

⁶⁹ CUHRA, Jaroslav. Skrytý zápas: Stát, katolická církev a mládež v druhé dekádě normalizačního režimu. In: VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody: Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002, 107 - 109. ISBN 80-7285-016-4.

⁷⁰ Jednalo se o paragraf 178 týkajícího se Maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi, který zní: *Kdo v úmyslu mařit nebo ztěžovat výkon státního dozoru nad církví nebo náboženskou společností poruší ustanovení zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.* (viz Československá republika. Jiná rušení činnosti státního orgánu a orgánu společenské organizace: § 178 Maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi. In: *Trestní zákon*. 1961. Dostupné z: <http://psp.cz/eknih/1960ns/index.htm>)

⁷¹ Jednalo se o paragraf 101 týkající se Zneužívání náboženské funkce, který zní: *Kdo z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky zneužije své náboženské funkce v úmyslu nepřínílivě ovlivňovat věci obecného zájmu, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.* (viz Československá republika. *Trestné činy proti republice: § 101 Zneužívání náboženské funkce*. In: *Trestní zákon*. 1961. Dostupné z: <http://psp.cz/eknih/1960ns/index.htm>)

⁷² BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013, s. 240. ISBN 9788073253110.

⁷³ Tamtéž, s. 241.

utajena i samotným věřícím, jak zpětně hodnotí bývalý člen skautského oddílu: „K tomu se potom váže ještě setkání s podzemní církví, kdy jsme o nich v 80. letech nevěděli nic. Jenom někteří. A jejich děti chodili do oddílu. Takže až potom v 90. letech jsme zjistili, že oni vlastně žijí ve společenství podzemní církve. Tam jsme vlastně zjistili, že to, co jsme nějak instinktivně hledali, tak oni měli daleko líp promyšlené a prožité – a to je vlastně sdílení víry v malých komunitách.“⁷⁴

3.1.1. Od nového papeže přes Velehrad až ke svaté Anežce

Po krátkém uvolnění v průběhu Pražského jara postupně docházelo v následujícím období tzv. normalizace například k obnově některých řádů a k rozšíření nejrůznějších duchovních aktivit. „Vznikala tak tajná řádová studia. Velký význam měli salesiáni, kteří tajně organizovali systematickou výuku náboženství, duchovní obnovy pro vysokoškoláky, exercicie pro laiky a manželské páry a začali s tzv. malou teologií, což bylo několikaleté studium teologie. Nejznámější však byly „chaloupky“, organizované od roku 1974 především díky mladému knězi Karlu Herbstovi.“⁷⁵ Fungovaly také bytové semináře, rozvíjely se tajné i polooficiální skautské oddíly, začal se pořádat *tábor Radost* a začátkem 80. let začalo také spontánní setkávání mladých křesťanů na faře v Příchovicích.

Podstatným impulzem pro obnovu a rozšiřování skrytého života církve bylo v roce 1978 zvolení nového papeže Jana Pavla II., původem Poláka, jehož vliv na země východního bloku byl v mnohém zásadní. „Nástup Jana Pavla II. byl pro československou církev důležitý z několika důvodů: na Petrův stolec jednak nastoupil člověk s detailní znalostí života zemí komunistického bloku (symbolicky se k tomu přihlásil v listopadu 1978 v Assisi, když na výkřik z davu: „Ať žije umlčená církev“, odpověděl: „Umlčená církev už nemlčí, neboť mluví ústy papeže.“), jednak měl nový papež přímý vliv na kardinála Tomáška (který uplatňoval ve formě vybízení k větší razanci, a to ještě před svým zvolením), jednak měl jeho pontifikát nedozírný dopad na „řádové“ věřící, kteří např. při poslechu vatikánského rozhlasu mohli pochopit, že mají v Římě zastání.“⁷⁶

⁷⁴ Rozhovor s Josefem Basíkem vedla Klára Bešćecová, 30. 6. 2014

⁷⁵ BALÍK, Jan. *Diecézní centra života mládeže: vznik, spiritualita, výhledy*. Praha: Paulínky, 2011, s. 137. Katecheze a formace. ISBN 978-80-7450-032-9.

⁷⁶ BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013, s. 54. ISBN 9788073253110.

Nový papež také dával od počátku zřetelně najevo svůj zájem o mladou generaci a veřejně apeloval na její aktivitu při budování společenství věřících a zdůrazňoval také důležitost katecheze (tj. systematické náboženské výuky).⁷⁷ Papežovo působení mělo též vliv na další důležitou postavu tohoto období, jímž byl pražský arcibiskup kardinál František Tomášek, který se věnoval nejen katechezi a psaní knih pro mladé věřící křesťany, ale také udržoval osobní kontakt s velkou částí mládeže, která byla v 80. letech zapojena do některé z nezávislých aktivit. Na důležitost setkávání s touto osobností oficiální církve vzpomíná jeden z narátorů: „Zajímavá byla postava kardinála Tomáška. I s tím benešovským společenstvím jsme za ním pravidelně jednou za rok chodili. Už jenom proto jsme museli být sledováni. On nás vždycky přijal. Byla to mimořádná osoba. Vždycky dodal odvahu. Krásný setkání. Vždycky dodával odvahu.“⁷⁸ Přestože kontakt s ním nebyl snadný, aktivnější mládež se touto skutečností nenechala odradit: „Nosili jsme mu různé vzkazy a zprávičky od dětí a tak dál. Bylo to tehdy hodně složité, protože byl hodně hlídáný. Takže oba jsme to znali, když se tam přišlo, tak on musel nejprve pustit rádio, teprve pak jsme mohli hovořit.“⁷⁹

Pro vývoj událostí v 80. letech je z mezinárodního kontextu zásadní nástup nového generální tajemníka Michaila Sergejeviče Gorbačova do čela KSSS v roce 1985. Právě on a jeho nová politika, zahrnující *perestrojku* a *glasnost*, započali změny, které následně vedly k uvolňování v 80. letech.

Některé další důležité motivy vedoucí k uvolňování poměrů začaly už o několik let dříve: „Skupinka intelektuálů, která měla zčásti blízko k západním myšlenkám, ale také k národním tradicím, formulovala silnou humanistickou kritiku socialistických státních režimů a pak své ideje šířila v samizdatu. Když skoro všechny evropské země podepsaly v roce 1975 jako svou platformu *Helsinský závěrečný akt*, zastávali se tyto intelektuálové neúnavně respektu k lidským právům. Poskytli také hlas národním a náboženským tradicím.“⁸⁰

Toto uvolňování pak otevřelo větší prostor pro různé druhy nezávislé i opoziční aktivity mladé generace (od ekologicky zaměřených iniciativ, přes hnutí za mír a lidská práva, studentské hnutí až po sdružení volající po větší volnosti v otázce náboženského

⁷⁷ CUHRA, Jaroslav. Skrytý zápas: Stát, katolická církev a mládež v druhé dekádě normalizačního režimu. In: VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody: Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002, 118 - 120. ISBN 80-7285-016-4.

⁷⁸ Rozhovor s P. Janem Balíkem vedla Klára Bešćecová, 11. 7. 2014

⁷⁹ Rozhovor s Marií Novákovou vedla Klára Bešćecová, 9. 6. 2014

⁸⁰ KENNEY, Padraic. *Karneval revoluce: střední Evropa 1989*. Praha: BB/art, 2005, s. 21. ISBN 8073415623.

vyznání a přístupu k věřícím⁸¹) nejen v Československu, ale také v dalších zemích východního bloku. Inspirace a pobídka k aktivitě přicházela především z Polska. „Pověsti o polské Solidarnosci a ruské perestrojce vzbudily nové naděje a mnoha lidem dodaly alespoň trochu odvahy.“⁸² Tento vliv se následně projevil u příležitosti jedenáctistého výročí úmrtí sv. Metoděje v roce 1985, kdy se při pouti na Velehrad přes restriktce oficiální moci sešel velký počet věřících, zvláště mladých lidí. „V té chvíli tajná církev vystoupila na povrch, byť jen na chvíli, a to před asi sto padesáti tisíci lidí. Velehrad vlil energii zejména do katolické mládeže.“⁸³ Na pouti byl přítomen také kardinál Tomášek, který byl potěšen a překvapen nejen účastí, ale také silnou atmosférou pouti, což vyjádřil slovy: „To není skutečnost, to je sen.“⁸⁴

Velehradská pouť skutečně vlila do mladých katolíků další energii. Mladá generace se začala ještě výrazněji podílet na veřejných duchovních akcích a na stále čtenějších poutích. O aktivizaci věřících a rozšířeném prostoru pro veřejné vyjádření náboženského přesvědčení svědčí také iniciativa Augustina Navrátila, známá pod názvem *Navrátilova petice*. „Šlo o petiční akci, jaká neměla v dějinách komunistického Československa obdoby. Pod 31 bodů požadujících mj. plnou náboženskou svobodu, odluku státu od církve, navrácení církevního majetku apod. se v krátké době podepsalo přes 600 000 věřících.“⁸⁵

Krátce nato se „velké množství mladých lidí účastnilo akcí v rámci pastoračního programu *Desetiletí duchovní obnovy* – pouti k blahoslavené Anežce v březnu 1988, oslavy svátku sv. Vojtěch v dubnu 1988, dalších poutí v květnu a červnu 1989 – nebo také oslav devadesátých narozenin kardinála Tomáška v červenci 1989.“⁸⁶ Největší a nejznámější akcí podzemní církve na Slovensku byla svíčková demonstrace z roku 1988 za občanské a náboženské svobody.

⁸¹ V Československu patřily k nejvýraznějším např. tyto iniciativy: Nezávislé mírové sdružení, České děti, Stuha a další.

⁸² FIALA, Petr a Jiří HANUŠ. *Katolická církev a totalitarismus v českých zemích*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001, s. 210. ISBN 8085959984.

⁸³ KENNEY, Padraic. *Karneval revoluce: střední Evropa 1989*. Praha: BB/art, 2005, s. 52. ISBN 8073415623.

⁸⁴ BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013, s. 57. ISBN 9788073253110.

⁸⁵ Tamtéž, s. 59.

⁸⁶ PULLMANN, Michal. *Konec experimentu: přestavba a pád komunismu v Československu*. Praha: Scriptorium, 2011, s. 194. ISBN 9788087271315.

3.2. Možnosti a limity pastorační péče mládeže v 80. letech

Pastorační péče ve smyslu duchovního směřování a působení v tomto případě na mladé lidi⁸⁷ byla v 80. letech limitovaná hranicemi nastavenými vládnoucím režimem, který měl obavy z ideového ovlivňování mládeže. Pro tento účel vydalo předsednictvo ÚV KSČ v roce 1973 dokument shrnující podobu státní církevní politiky pro nadcházející období. „Schválená základní linie postupu platila fakticky až do roku 1985, a to i ve vztahu k mladé generaci. Přijaté usnesení ukládalo ministrům školství, obrany i představitelům některých společenských organizací učinit maximum pro boj proti náboženskému myšlení věřících, tzv. náboženským přežitkům, a zvýšenou pozornost přitom věnovat mládeži. Ateistické působení mělo prioritu, neboť „jde především o všestrannou výchovu mládeže na marxisticko-leninských základech, výchovu člověka ušlechtilého a vzdělaného, nadšeného pro socialistické ideály.“ Aby církve mládež nemohly oslovit, bylo zapotřebí „vyvinout maximální pozornost možnostem využití jejího volného času, zejména v sobotu a v neděli, který je mnohdy využíván právě církvemi“, a „promýšlet a organizovat různé akce trvalého charakteru, jako veselice, turistické sportovní srazy a jiné, tak aby postupně nahrazovaly náboženské poutě, shromáždění apod.“⁸⁸ Místo nezávislých dětských a mládežnických organizací měla být povolena a veskrze žádoucí alternativou shora organizovaná a snadno kontrolovatelná forma trávení volného času. „V zemích střední a východní Evropy se dále kvantitativně rozvinuly dosavadní typy zařízení (především domů dětí a mládeže, stanic zájmových činností a lidových škol umění). Po likvidaci otevřenější koncepce domů a stanic vzniklé v době Pražského jara bylo jejich pojetí opět unifikováno a spjato s jednotnou organizací dětí a mládeže.“⁸⁹ V období tzv. normalizace byla v tomto ohledu dominantní *Pionýrská organizace Socialistického svazu mládeže*.

Tento oficiální diskurz se nedotýkal pouze volnočasových aktivit mládeže, ale znamenal také omezení na poli náboženského vzdělávání, jehož podoba i rozsah byly v průběhu normalizačního dvacetiletí regulovány a omezovány.

Volnočasové činnosti a setkávání mladých lidí s nabídkami přicházejícími z prostředí skrytého života církve tak znamenaly nepodvolení se omezením pastorační péče a zároveň suplovaly i náboženské vzdělávání. „Právě nedávno mi moje žena říkala:

⁸⁷ Pastorační péče může mít různé zaměření i adresáty. Viz Opatrný: Pastorační péče v méně obvyklých situacích

⁸⁸ CUHRA, Jaroslav. Skrytý zápas: Stát, katolická církev a mládež v druhé dekádě normalizačního režimu. In: VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody: Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002, 114. ISBN 80-7285-016-4.

⁸⁹ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Praha: Portál, 1999, s. 26. ISBN 8071782955.

„Vždyť my jsme se do toho náboženství plížili, aby nikdo nevěděl, že tam chodíme.“ Ale já jsem měl jednu výhodu – co se týká toho náboženství, tak když jsme jezdili na ten tábor a takhle, tak jsem to vzdělání *de facto* ani nepotřebovali,⁹⁰ vzpomíná jeden z narátorů.

V roce 1971 stát dokonce schválil směrnici, kterou striktně reguloval podobu náboženské výchovy a tato vyhláška „vracela výuku do školních budov, omezovala ji opět na 2. až 7. třídu, bránila vyučovat jiným osobám než místnímu duchovnímu se státním souhlasem, a to v principu pouze v rozsahu jedné hodiny týdně. Přihláška se musela podávat prostřednictvím vedení školy, musela být opatřena podpisy obou rodičů, do obsahu výuky mohl zasahovat místně příslušný církevní tajemník.“⁹¹ Tato opatření pomohla snížit účast dětí na oficiálně povoleném náboženském vzdělávání, ale neovlivnila zdaleka všechny rodiče, na to upozorňuje další narátorka: „A maminka mě přihlásila na náboženství. Paní učitelka ztropila velikou scénu a otec, který byl normálně proti víře, naklusal do školy a řekl, že by nikdy nechtěl, aby jeho dcera na náboženství chodila, ale že když vidí, jak jsou za to lidé šikanováni, tak že just chodit bude.“⁹²

Státem nastolené restriktce přesto omezily prostor pro duchovní působení na mladou generaci. „Určité společenské skupiny na tuto situaci – s různým úspěchem – reagují tím, že se pokoušejí vytvořit nezávislý systém vzdělávání, který má nežádoucí vlastnosti oficiálního školství kompenzovat.“⁹³ V otázce pastorace však tato omezení představovala pro duchovní i laiky pobídku pro hledání nových platforem, jimiž by bylo možné limitované možnosti nahradit. Možnost oslovovat mladé lidi a formovat je prostřednictvím kontaktu s církví, jejich doprovázením, umožněním společenství a vedení k duchovnímu růstu jsou cíle pastorace i jedno z poslání církve.⁹⁴ A jako nejpříhodnější a v nesvobodném prostředí zřejmě jediná cesta, jak toto poslání naplnit, byla cesta utajení.

3.3. Nahlédnutí do podzemí

Cílem této kapitoly je v hlavních rysech představit podstatné body vývoje čtyřech

⁹⁰ Rozhovor se Stanislavem Juránkem vedla Klára Bešćecová, 19. 3. 2014

⁹¹ CUHRA, Jaroslav. Skrytý zápas: Stát, katolická církev a mládež v druhé dekádě normalizačního režimu. In: VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody: Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002, 112. ISBN 80-7285-016-4.

⁹² Rozhovor s Marií Novákovou vedla Klára Bešćecová, 9. 6. 2014

⁹³ DVOŘÁK, Dominik. Nezávislé náboženské vzdělávání za „normalizace“: Několik (osobních) příkladů. In: *Soudobé dějiny: Religiozita v komunistickém Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2003, s. 449. 2-3/2007.

⁹⁴ Pastorační plán Sekce pro mládež ČBK. *Sekretariát České biskupské konference* [online]. 2002, č. 21, s. 19 [cit. 2014-09-19]. Dostupné z: <http://www.cirkev.cz/cirkev-ve-svete/dokumenty/fialova-rada/>

hlavních nezávislých aktivit, propojených se skrytým životem církve, nastínit jejich charakter a připomenout, jaké další duchovně zaměřené oblasti se mladým lidem nabízely a zajímaly je.

3.3.1. Skauting

Skauting jakožto celosvětové hnutí mladých lidí, se zaměřením na jejich formaci a výchovu, má z vybraných nezávislých aktivit nejdelší tradici. Hnutí vychází hned ze dvou zdrojů. První impuls vyslal v roce 1902 Američan Ernest Thompson Seton, když založil výchovné hnutí orientující se na mládež s názvem *Woodcraft Indians*. Druhý podnět přišel z Anglie v roce 1907 od Roberta Badena-Powella, který na základě své armádní zkušenosti vypracoval nový směr výchovy s názvem „scouting“.⁹⁵

Do českého prostředí přinesl myšlenky skautingu Antonín Benjamín Svojsík o čtyři roky později, roku 1911, s představou, že program nového hnutí založeného na kladení důrazu „na některé přirozené vlohy dětí, kdy hrou se snaží vychovávat charakterové vlastnosti, tělesnou otužilost, smysl pro „fair play“ a snaží se dát hnutí pevnou organizační strukturu,“⁹⁶ pomůže k obrodě společnosti a bude se podílet na léčbě jejích problémů.⁹⁷ V roce 1914 získalo hnutí pevnější organizační struktury. Byl vytvořen samostatný spolek s názvem *Junák – český skaut*.⁹⁸ Jeho posláním je do dnešních dní: „podporovat rozvoj osobnosti mladých lidí, jejich duchovních, mravních, intelektuálních, sociálních a tělesných schopností tak, aby byli po celý život připraveni plnit povinnosti k sobě samým, bližním, vlasti, přírodě a celému lidskému společenství v souladu s principy a metodami stanovenými zakladatelem skautského hnutí, lordem R. Baden-Powellem, a zakladatelem českého skautingu A. B. Svojsíkem.“⁹⁹

V následujících desetiletích byl skauting vlivem historických okolností, především v důsledku dvou nedemokratických režimů, několikrát zakázán. První zákaz a zabavení

⁹⁵ ŠANTORA, Roman a Václav NOSEK. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Mladá fronta-Junák, 2012, s. 14 - 15. ISBN 8086825728.

⁹⁶ LOM, Miloň a Jaroslav ŠEBEK. *Historie českého skautingu slovem a obrazem*. Mladá Boleslav: Šebek-Pospíšil, 1990, nečíslováno. ISBN 8085209020.

⁹⁷ ŠANTORA, Roman a Václav NOSEK. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Mladá fronta-Junák, 2012, s. 11. ISBN 8086825728.

⁹⁸ LOM, Miloň a Jaroslav ŠEBEK. *Historie českého skautingu slovem a obrazem*. Mladá Boleslav: Šebek-Pospíšil, 1990, nečíslováno. ISBN 8085209020.

⁹⁹ ŠANTORA, Roman a Václav NOSEK. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Mladá fronta-Junák, 2012, s. 1. ISBN 8086825728.

majetku přišlo roku 1940 z rozhodnutí K. H. Franka.¹⁰⁰ Po skončení války byl *Junák* v květnu 1945 obnoven, ale krátce nato, v roce 1948, byl opět podřízen, tentokrát *Svazu československé mládeže*, a v roce 1950 opět rozpuštěn. K dalšímu obnovení činnosti *Junáka* došlo v souvislosti s uvolňováním v rámci Pražského jara v roce 1968, ale ani toto období svobodného fungování netrvalo dlouho. Už v roce 1970 byl skauting potlačen potřetí.¹⁰¹ Rozhodnutím *Ústřední rady Junáka* znovu došlo k podřízení se *Pionýrské organizaci (PO)*,¹⁰² což po praktické stránce znamenalo ukončení táborů, převedení majetku na PO a likvidaci skautské organizace.¹⁰³ Posledního obnovení se skauting dočkal až na úplném konci roku 1989.

V průběhu tzv. normalizace tedy nastalo skautům již třetí období ilegality, během něhož si oddíly musely vybrat jednu z těchto cest: buď se rozhodly pro definitivní ukončení své činnosti, nebo mohly v práci s dětmi s jistými omezeními pokračovat na platformě PO SSM, případně se zaštitily některou jinou organizací mimo dosah *Pionýru*, anebo vstoupily do úplné ilegality.¹⁰⁴ Oddíly, které si chtěly uchovat vysokou míru svobody a pokračovat ve své dosavadní činnosti, musely volit mezi třetí a čtvrtou variantou.

Část oddílů zachovala své fungování díky krycímu štítu jiných tělovýchovných, turistických či jinak zájmových organizací. „Mnoho oddílů přesto dál neslo ideu skautingu. Pod hlavičkami turistických oddílů, Svazarmu, PO, či jen tak, jako volná sdružení nebo zájmové útvary se pořádaly schůzky oddílů, družin. Jezdilo se na výpravy, tábory...“¹⁰⁵ Ačkoli měly *Turistické oddíly mládeže (TOM)* spadající pod odbor turistiky ČSTV také působit na výchovu mladých lidí ve smyslu výchovy „tvůrců a obránců socialistické vlasti,“¹⁰⁶ většina skautů si zde dokázala vydobýt potřebný prostor pro uchování skautské myšlenky. „V řadě tělovýchovných jednot sdružoval TOM vždy několik spolupracujících skupin oddílů, a vytvářel tak v podstatě funkční střediska. Důležité bylo, že zmíněné organizace umožňovaly oddílům mít vlastní výchovný systém, stezky, nováčkovské

¹⁰⁰ Čin: *Zpravodaj čs. skautů a skautek*. samizdatové vydání, 1989, 1 - duben.

¹⁰¹ Projděte se 100letou historií skautingu. *Skauting* [online]. 2011 [cit. 2014-09-19]. Dostupné z: <http://www.skaut.cz/skauting/o-skautingu/historie>

¹⁰² Pokyn Ústřední rady Junáka z roku 1970: všem složkám Junáka k zajištění jednotného postupu při výstavbě Socialistického svazu mládeže. In: *Pionýr* [online]. 2012 [cit. 2014-10-09]. Dostupné z: <http://www.pionyr.cz/o-pionyr/historie/junpokyn>

¹⁰³ CUHROVÁ, Libuše. Dvacet let ve stínu: Malá kapitola z dějin českého skautingu. In: VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody: Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002, s. 149. ISBN 80-7285-016-4.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 150 - 151.

¹⁰⁵ LOM, Miloň a Jaroslav ŠEBEK. *Historie českého skautingu slovem a obrazem*. Mladá Boleslav: Šebek-Pospíšil, 1990, nečíslováno. ISBN 8085209020.

¹⁰⁶ THEUER, Vladimír. *Turistický oddíl mládeže*. 1988: Olympia, Praha, s. 7.

zkoušky i podobu slibů. Tím se leckde uchovaly výrazné výchovné nástroje, byť oproti tradičnímu skautskému systému v modifikované podobě.¹⁰⁷ Takto krytí skauti se ovšem nemohli zcela vydělit od zbylé části turistického oddílu, na tuto situaci vzpomíná jeden ze členů bývalého turistického oddílu: „*Jako turisté jsme se zúčastňovali akcí ČSTV. Ty jsme brali jako takovou povinnou úlitbu a moc nás to nebavilo. Dělali jsme si věci sami podle svého oddílového zákona a akce podle svého schématu.*“¹⁰⁸ V případě tohoto skautského oddílu, vedeného Jiřím Zajícem, šlo o schéma, podle něhož oddíl fungoval ještě před třetím zrušením *Junáka*. Jeho součástí byla jedna družinová schůzka týdně, dva společné výlety za měsíc, výprava, společné modlitby nebo hra po městě a třítýdenní tábor – tím se skauti snažili udržet kontinuitu s vlastním systémem výchovy a s duchovním podtextem svých aktivit.

Ani v situaci, kdy se oddílu podařilo najít zastřešení, ale ještě nebylo vyhráno. Skauti museli o udržení původní náplně i o svou poloilegální existenci bojovat a jejich členové často neunikli pozornosti *Státní bezpečnosti*: „*Když mi bylo asi patnáct, tak jsem zjistil, že je vlastně v rámci toho Sokola obtížné nás, naši existenci, obhájit, protože my jsme necvičili na nářadí a byli jsme taková trochu divná, do sebe uzavřená skupina. Měli jsme tam prostory, jednu klubovnu. Čas od času se objevil někdo, kdo říkal, že by věděl o lepším využití té místnosti. A problémy a tlak narůstaly jak na vedení Sokola, aby nás zrušili, rozpustili, tak i přímo na Jiřího Zajíce. Na toho byl vedený spis, na zájmovou osobu.*“¹⁰⁹

Ti skauti, kteří si chtěli z původní autonomie uchovat co nejvíce, se vydali cestou úplného utajení. Takových oddílů existovalo po celé republice jen několik a ani spolu z důvodu ochrany před prozrazení nebyly v kontaktu. Na fungování v ilegalitě vzpomíná jeden ze skautů, který vyšel ze zrušeného katolického střediska *Maják*: „*Já jsem vstoupil do skautu v roce 1971, to znamená do tajného ilegálního oddílu. To, co je zajímavé, nebo patrně jedinečné, bylo, že jsme byli patrně jediný skautský oddíl v Čechách, který byl skautským oddílem. Hromada skautských oddílů prošla přes nějaké turistáky a přes pionýry a podobně. Snažili jsme se – a snad se nám i trošku dařilo. To může patrně dosvědčit i bratr (my skauti si říkáme bratři) Pedro, který se o tuhle skautskou historii zajímá a skutečně nenašel jiný skautský oddíl, který by celou normalizací přestál jako*

¹⁰⁷ ŠANTORA, Roman a Václav NOSEK. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Mladá fronta-Junák, 2012, s. 199. ISBN 8086825728.

¹⁰⁸ Rozhovor s Josefem Basíkem vedla Klára Bešćecová, 30. 6. 2014

¹⁰⁹ Tamtéž.

*skauting.*¹¹⁰ Tato podoba ilegálního skautingu vyžadovala kvůli riziku vysokou míru konspirace: „*Takže jsme se na takových těch sdružených aktivitách, co dneska má třeba skauting, pionýr nebo sportovní oddíly, nepodíleli. Ne že bychom chtěli zarputile být sebou samými, že bychom prostě chtěli být výjimečnými a podobně. My jsme si chtěli uchovat, jestli dovolíte to slovo, jakousi ryzost. A to něco stálo.*“¹¹¹

Skauting je svými principy velmi blízký křesťanským zásadám, vždyť jeho pilíři jsou: služba Bohu, služba druhým a služba sobě.¹¹² Od úplného počátku je tedy skauting propojen s duchovními, mravními a morálními cíli. To nakonec dokazuje i znění skautského slibu, v jehož závěru mohou skauti dodat: „K tomu mi pomáhej Bůh.“¹¹³

V průběhu 70. a 80. let bylo možné najít oddíly fungující na skautské myšlence, které byly čistě katolické i smíšené. Jeden z narátorů prošel hned několika takovými oddíly: „*Bylo to tak, že my, čtyři bráchové, jsme byli nejdřív v oddílu Pětka Praha. Já jsem tam byl od roku 1974 do roku 1980. Bráchové tam byli o něco dřív, od kolikátého nevím. V tom roce 1980 jsme teda všichni odešli. Ale ten byl tolerantní. Takže to bylo tak, že tam byli křesťani i nevěřící. V neděli třeba bylo dohodnuto, že my křesťani a kdo chce, tak se sebereme a šli jsme do kostela. Ostatní měli nějaký volnější program. Takže tímto způsobem to bylo tolerovaný. Tolerovaný, řekl bych. Právě v tom roce 1980 jsme se z nějaké vnitřní okolnosti rozhodli z toho oddílu odejít. Já jsem přestoupil do oddílu Protěž Praha, ten byl čistě katolický. A tři bráchové si založili svůj oddíl Lumturo Praha, který vlastně taky založili na té bázi, že přijímali jenom lidi, které znali z kostela, od salesiánů a nikoho jiného tam nepřijali. Takhle se od začátku budovalo nějaké to ilegální prostředí. Někaké to homogenní prostředí.*“¹¹⁴

Činnost *Junáka* byla znovu zahájena v roce 1989. Ve svobodném prostředí začala obnova skautských středisek a postupně byla zakládána i střediska nová. *Junák* také obnovil kontakty na nadnárodní úrovni a stal se členem mezinárodních skautských organizací. V novém tisíciletí, necelých sto let od založení skautingu, posléze došlo k inovaci skautského výchovného programu a k dalšímu rozvoji.¹¹⁵

¹¹⁰ Rozhovor s Martinem Peckou vedla Klára Bešćecová, 21. 5. 2014

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² NAVRÁTIL, Zdeněk. *Etika a morálka ve skautingu*. Praha: Ekumenická lesní škola, 2002, s. 8.

¹¹³ Tento dodatek skautského slibu je nepovinný.

¹¹⁴ Rozhovor s Ignácem Muchou vedla Klára Bešćecová, 13. 5. 2014

¹¹⁵ Projděte se 100letou historií skautingu. *Skauting* [online]. 2011 [cit. 2014-09-20]. Dostupné z: <http://www.skaut.cz/skauting/o-skautingu/historie>

3.3.2. *Tábor Radost*

Úplný počátek *tábora Radost*, který se v období tzv. normalizace také aktivně podílel na duchovní formaci, náboženské výchově a tvorbě společenství mladých lidí, se datuje do roku 1967. V tomto roce se budoucí mladý kněz František Fráňa (přezdívaný Otec Tišek) věnoval organizaci putovních táborů dětí po Jeseníkách. Zájem o tyto tábory byl tak velký, že právě v roce 1967 začal pátrat po místě, kde by mohl tábor fungovat na trvalejších základech a v poměrně velkém rozměru (táborů se naráz účastnilo i přes 100 dětí). Ještě v témže roce se mu podařilo najít a zapůjčit chalupu v Orlických horách na samotě nazývané Amerika.¹¹⁶

Začátky tábora nebyly úplně snadné. Podobně jako později některé skautské oddíly, které se snažily o výchovu katolické mládeže, i tento tábor musel hledat manévrovací prostor, aby vůbec mohl existovat. Už v roce založení tábora bylo zřejmé, že taková aktivita bude vyžadovat specifické krytí a s tím hlavnímu vedoucímu a zakladateli tábora poradil jeho otec: „*Pan Fráňa byl člověkem, který pomáhal už po skončení druhé světové války. Mnoha lidem zachránil život. Tento člověk v roce 1967 velmi prozíravě usměrnil aktivitu svého syna Františka Fráni, takzvaného jménem Tišek, tím, že mu již dopředu vnukl myšlenku, aby ten katolický tábor pojal jako plnění státního úkolu. Díky tomu jsme potom přežili i v sedmdesátých letech dobu normalizace a tábor od roku 1967 funguje až dodnes. Ta prozíravost byla úžasná. Spočítala v tom, že jsme přijali státní úkol, kterým bylo pěstování *Arcylostaphylosis uva-ursi*, což je latinský název pro medvědicí léčivou. Tento skutečně velmi prozíravý postoj a ještě několik dalších věcí, které s tím souvisely, společně s hlubokou znalostí té situace a s hlubokým předvídaním toho, že rok 1968 je pouze komunistická mezihra, která katolíkům neumožní, aby nějakým způsobem trvale pozvedli hlavu, umožnily, aby tento tábor skutečně fungoval.*“¹¹⁷ Rok 1968 umožnil, aby byl Otec Tišek tajně vysvěcen na kněze, legálně své povolání ovšem mohl vykonávat až o více než dvacet let později.

Po ukončení Pražského jara musely letní tábory na *Radosti* a další akce pořádané pro mladé během celého roku začít fungovat na pomezí zákona, což vedlo k výsledkům vedoucích i dětí.¹¹⁸ Činnost tábora tento fakt neovlivnil, naopak spíše posílil pocit

¹¹⁶ O Radosti. In: *TV-MIS* [online]. Studio TELEPACE, 2004 [cit. 2014-09-20]. Dostupné z: www.tv-mis.cz/titul.php?id=438

¹¹⁷ Rozhovor se Stanislavem Juránkem vedla Klára Bešćecová, 19. 3. 2014

¹¹⁸ O Radosti. In: *TV-MIS* [online]. Studio TELEPACE, 2004 [cit. 2014-09-20]. Dostupné z: www.tv-mis.cz/titul.php?id=438

potřebnosti takového prostoru. Smyslem účasti na táboře totiž nebyla pouze pastorece mladých, cílů bylo více: „*Jeden z cílů tábora, který zpočátku fungoval odděleně jako chlapecký a dívčí, byl v tom, že měl právě mladé muže připravit na to, aby dokázali přežít. Aby dokázali případně přežít i se svou rodinou. Přežít dobu pronásledování, která byla předpokládána. Také že nastala.*“¹¹⁹ S otázkou přípravy na složitou dobu souvisí i důraz aktivit pořádaných střediskem *Radost* nejen na duchovní, ale také na fyzickou stránku. Z tohoto hlediska se režim tábora někdy jevil jako velmi striktní a poměrně tvrdý a vycházel nejen z očekávání nelehké budoucnosti, ale také ze zkušenosti minulé: „*Studoval jsem teologii, takže tábor Radost pro mě byl na jednu stranu opravdu fascinující. Fascinující v té organizační věci, v té jejich myšlence, myšlence skryté církve, která musí přežít i fyzicky. Oni mi tenkrát vyprávěli, že třeba v těch 50. letech ti kněží nebo mniši a ty kláštery, kde se věnovali i nějakému fyzickému cvičení, byli odolnější vůči mučení, vůči snášení těžkostí.*“¹²⁰

Zaměření na fyzickou přípravu mělo i jedno zcela praktické uplatnění: „*Hlavní vedoucí si všiml, že katolické děti oproti běžné populaci významně zaostávají ve fyzické kondici. Takže to měly dohonit. Na této myšlence tábor vznikl. Dokonce bylo v těch přihláškách, že dítě musí být fyzicky schopné. To znamená, že pokud by tam přijel někdo, kdo byl moc zavalitý a nebyl schopný fyzických příprav a cvičení, tak by měl asi problémy. Protože to kritérium bylo poměrně drsné.*“¹²¹ Otec Tišek se tímto přístupem snažil prolomit fenomén normalizačního období, který byl podle jeho názoru vlastně přímo poznávacím znakem, a totiž to, že věřící děti byly po fyzické stránce neohrabané, čímž se zbytečně vyčleňovaly z kolektivu ostatních spolužáků ve škole. Rozhodl se proto na *Radost* nakoupit potřebné tělocvičné nářadí, aby se mohly fyzicky zlepšovat v bezpečném prostředí, kde nebudou vystaveny posměchu okolí.¹²² Jedna z účastnic tábora vzpomíná, že jí samotné tento přístup pomohl: „*Ten tábor byl takový hodně sportovně zaměřený. Byla to zase další myšlenka, protože často to bylo tak, že katolické děti – já jsem toho byla příkladem – nebyly moc sportovně založené. Takže díky tomu táboru jsem se vzepjala k nějakým výkonům a pak jsem aspoň neměla v průběhu roku ten handicap, že by se mi prostě posmívali, že něco nezvládnou nebo nedoběhnu. Takhle jsem byla z tábora vytrénovaná.*“¹²³

¹¹⁹ Rozhovor se Stanislavem Juránkem vedla Klára Bešćecová, 19. 3. 2014

¹²⁰ Rozhovor s Ignácem Muchou vedla Klára Bešćecová, 13. 5. 2014

¹²¹ Ladislav Svoboda; rozhovor s Markétou Svobodovou vedla Klára Bešćecová, 7. 3. 2014

¹²² O Radosti. In: *TV-MIS* [online]. Studio TELEPACE, 2004 [cit. 2014-09-20]. Dostupné z: www.tv-mis.cz/titul.php?id=438

¹²³ Rozhovor s Markétou Svobodovou vedla Klára Bešćecová, 7. 3. 2014

V praktické rovině šlo o propojení duchovního a tělesného rozměru, jak upozorňuje jeden z narátorů: „Protože i „Bratr osel,“ jak kdysi tělo nazval svatý František z Asisi, si zaslouží naši pozornost.“¹²⁴

Spiritualita tábora se vyznačovala právě snahou o přirozené propojení duchovní činnosti s ostatními aktivitami. Účast na táboře měla děti vést k překonávání sebe sama, k vytvoření a posílení přátelství, k utužení zdraví a ke zdravé soutěživosti. Samozřejmě součástí všeho dění byl i duchovní a morální rozměr, protože tábor měl dětem přispět k tomu, „aby rostla jejich láska k Bohu i k bližnímu, posílila se jejich víra. Aby se plně dobrým směrem uplatnila jejich energie. Aby se uměly samy v pravý čas ukázat, odnaučily se sklonům k sobectví, lakotě a povyšování, zesměšňování druhých. Aby se v nich rozvinulo všechno dobré“.¹²⁵ S ohledem na výše zmíněný charakter *tábora Radost* se rozvinul denní režim, který se skládal z předem připraveného programu, jehož součástí byla kromě sportu, her, soutěží a duchovní složky v podobě pravidelných bohoslužeb také práce. Některým dětem a dospívajícím připadal režim poměrně přísný: „Ráno vážně trauma. Zazněly nějaké první zvuky, museli jsme vyběhnout a šlo se cvičit. Neznám nikoho, kdo by reptal. Zase když vidíte sto dětí, že do toho jdou, tak přece nezůstanete stranou. A klasicky takový táborový život. Prohlídka pořádku, snídaně, nástup, kde byla i nějaká legrace, protože jsme měli takzvané kolo štěstí. Většinou si třeba ti, co zaspali, zatočili kolem štěstí a třeba jim tam padlo, že musí v pyžamu skočit do tůňky. Bylo to pro pobavení všech ostatních, ale často koneckonců i aktérů. Pak běžel nějaký ten táborový program. Bud' se plnila ta kritéria schovaná za jakoby pionýrský život. Ve skutečnosti to bylo naplňování duchovního života. Nebo aspoň těch vnějších věcí – třeba se naučit takové ty písničky. Byly tam třeba i nějaké články z Písma, abychom znaly ty základy jako třeba Desatero. Takže to bylo opravdu schované v pionýrském zápisníku. Nezasvěcený člověk by řekl: „Ahá, takže opravdu mají odškrtané ty svazácké normy.“ A přitom pod tím byly schované ty základy katolického náboženství.“¹²⁶

Vysoké nároky byly kladeny i na náboženské vzdělávání: „Takže se tam třeba i memorovaly texty. Bylo jejich, že církev musí přežít i fyzicky, protože hrozí odvedení křesťanů na Sibiř do táborů, do lágrů, do gulagů. Takže tam bylo memorování biblických textů nazpaměť, memorování pravd víry. A já, který jsem byl tehdy teolog, jsem některé ty věci neuměl vyjmenovat tak jako ty děti. Takže jsem se to musel naučit, protože jsem je

¹²⁴ Rozhovor se Stanislavem Juránkem vedla Klára Bešćecová, 19. 3. 2014

¹²⁵ FRÁŇA, František. *Mutábor: Informace o podmínkách pořádání dětských prázdninových táborů*. 1993 [cit. 2014-09-20]. Dostupné z: <http://www.taborradost.cz/mutabor.html>

¹²⁶ Rozhovor s Ladislavem Svobodou vedla Klára Bešćecová, 7. 3. 2014

zkoušel. Měl jsem je z toho zkoušet, to pro mě bylo taky zajímavé, některé ty věci, který jsem neznal, jsem se tam taky namemoroval.“¹²⁷

Existenci a fungování tábora se v průběhu 70. a 80. let podařilo udržet za pomoci maskování. Katolický *tábor Radost* se za účelem svého zachování vydával za tábor pionýrský. „Ti, kteří to vydrželi, měli na sobě na ranním nástupu pionýrské šátky. I pionýrský znak jsme dokázali otočit ve prospěch. Pionýrský znak jsme tam měli a na to jsme byli hrdí. Je na něm vlajka, kniha a oheň. To pro nás bylo jednoduché: vlajka – že máme mít rádi vlast pozemskou i tu nebeskou; kniha – to pro nás samozřejmě byla Bible; oheň – to je symbol Ducha svatého. S tímhle pionýrským symbolem jsme nikdy neměli žádný problém.“¹²⁸ Během tzv. normalizace se činnost na *Radosti* rozšiřovala. Došlo k propojení dívčího a chlapeckého tábora, od roku 1972 doplnily letní tábory i pobyty dětí a rodin v průběhu Vánoc. Součástí života na *Radosti* se staly i dobrovolné brigády účastníků a jejich rodinných příslušníků. „Neobyčejným rysem práce Františka Fráni je skutečnost, že za 43 let činnosti neměl placeného zaměstnance; mladí se vždy dobrovolně a zdarma spolu s ním a dalšími dospělými spolupodíleli na pracích vedoucích k uskutečňování celoročního soužití vrcholícího na každoročních letních táborech, na budování základny, na pracích údržbářských, udržovacích a objekt rozvíjejících.“¹²⁹

Táborový život se podařilo na poloilegální úrovni udržet v činnosti až do roku 1989. Od pádu komunistického režimu až do současnosti funguje středisko dál jako občanské sdružení. Během více než padesáti let, které Otec Tišek věnoval vedení dětí a mladých lidí, prošly táborem tisíce účastníků. Za zásluhy o stát v oblasti výchovy a školství byl pater Tišek v roce 2010 prezidentem republiky oceněn vysokým státním vyznamenáním.¹³⁰

3.3.3. Chaloupky

Krátce po zahájení činnosti *tábora Radost* se v roce 1969 začal ve větší míře rozvíjet další druh duchovní práce s mládeží. Tentokrát vyšla iniciativa od katolické kongregace *Salesiáni Dona Bosca*, která se soustavně věnuje výchově mládeže.

¹²⁷ Rozhovor s Ignácem Muchou vedla Klára Bešćecová, 13. 5. 2014

¹²⁸ Rozhovor se Stanislavem Juránkem vedla Klára Bešćecová, 19. 3. 2014

¹²⁹ Otec Tišek vyznamenán: P. František Frána - životopis. *Tábor Radost* [online]. 2014 [cit. 2014-09-20]. Dostupné z: <http://www.taborradost.cz/stredisko-radost.html>

¹³⁰ Tamtéž.

„Zakladatel salesiánů svatý Jan Bosco (Don Giovanni Bosco, 1815 – 1888) se snažil prakticky rozvíjet různorodé aktivity právě v těch oblastech péče o člověka, které dnes označujeme pojmy edukace, sociální práce a pastorače.“¹³¹

V prostředí Československa prvně zprostředkoval zkušenost a spiritualitu salesiánů P. Ignác Stuchlý v roce 1927. Působení salesiánů se soustředilo na podporu chlapců z chudších poměrů, pro které zakládali internátní studijní domy a oratoře, jak je chápal Don Bosco: „Jako „oratoř“ zpočátku označoval pravidelné nedělní setkávání desítek a později stovek chlapců, které začínalo bohoslužbou, po níž následovala snídaně a hry. Část dne byla věnována vzdělávání v základních disciplínách (čtení, psaní, počty, katechismus) [...] Podle něj měla oratoř plnit funkci domova, hřiště, školy a farnosti.“¹³² První čeští salesiáni se po vzoru svého zakladatele hned od začátku soustředili na tuto výchovnou a pastorační činnost v oratořích a v souvislosti s tím začali také pořádat prázdninové pobyty pro děti a mládež.¹³³

V průběhu 50. let se násilné rozpouštění a perzekuce řeholních komunit citelně dotkly i salesiánů, kteří byli zatlačeni do ilegality a v důsledku toho se utlumila i jejich činnost. Mnozí členové kongregace přišli o státní souhlas nebo byli rovnou vězněni. Ani přes tyto překážky salesiáni svou činnost nevzdali. „Protože se nechtěli salesiánského poslání vzdát, pokoušeli se realizovat salesiánské poslání alespoň ve volném čase – setkávali se mezi sebou i s dalšími mladými lidmi.“¹³⁴ Následně se salesiánům podařilo využít uvolnění 60. let. „Dominus, jak byl přezdíváný P. František Míša, byl v té době vedoucí osobou. Začal nenápadně koordinovat různé aktivity pro mladé lidi a pověřovat jimi různé spolubratry. Tak se začíná rozvíjet řada rozmanitých aktivit, mezi nimi i první chaloupky.“¹³⁵ P. Míša společně s P. Jaroslavem Lankem (přezdíváný Arcišéf) tak od konce 60. let pořádali pobyty zprvu určené pouze pro chlapce, které umožňovaly setkávání mladých lidí a nabízely jim zábavu, práci i duchovní formaci. „Byla to významná aktivita podzemní církve, která formovala mladé chlapce v malých skupinách.“¹³⁶ Kromě menších skupinek obvykle čítajících 10 až 15 chlapců, byli na každé chaloupce přítomni vedle

¹³¹ KAPLÁNEK, Michal. *Výchova v salesiánském duchu*. Praha: Portál, 2012, s. 13. ISBN 978-80-262-0126-7.

¹³² Tamtéž, s. 19 - 20.

¹³³ VRACOVSKÝ, Jaroslav. *Chaloupky: salesiánské prázdninové tábory v době totality*. Praha: Portál, 2002, s. 12 - 13. ISBN 9788071787051.

¹³⁴ KAPLÁNEK, Michal. *Výchova v salesiánském duchu*. Praha: Portál, 2012, s. 62. ISBN 978-80-262-0126-7.

¹³⁵ VRACOVSKÝ, Jaroslav. *Chaloupky: salesiánské prázdninové tábory v době totality*. Praha: Portál, 2002, s. 16. ISBN 9788071787051.

¹³⁶ BALÍK, Jan. *Diecézní centra života mládeže: vznik, spiritualita, výhledy*. Praha: Paulínky, 2011, s. 137. Katecheze a formace. ISBN 978-80-7450-032-9.

vedoucího také jeho pomocníci – asistenti, a často s nimi jezdila i děvčata, která se starala o vaření. „Tato akce nabyla velkých rozměrů zvláště v pozdějších letech, kdy se organizace ujal otec Karel Herbst, původně diecézní kněz, který se stal salesiánem. Celá věc měla příchuť ilegality. Nebylo možné vzít kohokoli, o věci bylo nutné mlčet a počítat i s případným vyšetřováním a postihem.“¹³⁷

P. Karel Herbst (přezdívaný Kája) byl vysvěcen na kněze v roce 1973, ale po necelém roce a půl přišel o státní souhlas, na což sám vzpomíná takto: „Poté mi odebrali státní souhlas k duchovenské činnosti, a tak jsem jedenáct let myl okna. Takže rodiče se museli smířit s tím, že jejich syn je čističem výkladních skříní. Divné kněžství.“¹³⁸ Odebrání souhlasu P. Herbstu neodradilo a i nadále se věnoval duchovnímu působení a pastoraci mladých lidí. V 70. letech se spolu s nimi nejprve scházel po bytech: „Platilo pravidlo: Nechat kolem třetí hodiny odpoledne práce a pospíchat domů, protože kolem čtvrté přicházeli kluci. O víkendech jsme vyráželi všemi možnými směry z Prahy.“¹³⁹ Tato týdenní setkání byla jakýmsi předstupněm před samotnými chaloupkami, jak vzpomíná jeden z jejich účastníků: „*Takže se s Kájou spojili a dejme tomu ve třetí třídě jsme začali chodit do skupinek tady po Praze. První skupinku, ta byla v Hostivaři, kde byla rodina Svobodů, vedl Jiří Flieder, dneska přezdívaný Dědek. Vzpomínám si, že v té skupince vždycky bylo, řekněme, osm kluků, bylo tématko a chodilo se po jednotlivých bytech.*“¹⁴⁰ Setkání konaná v průběhu školního roku fungovala jako neopomenutelný doplněk prázdninových pobytů.

Dnes už vžitý pojem chaloupky tedy označuje prázdninové pobyty určené pro mladé lidi z věřících rodin. P. Herbst, který v 70. letech tyto chaloupky organizoval a vedl, na ně vzpomíná jako na komornější akce: „Na chaloupky a chalupy se skutečně jezdilo, nebyly to žádné tábory. Když se řekne tábor, představíš si klasické skautské tábory, akce, kde může být i šedesát lidí. To jsme si nemohli dovolit.“¹⁴¹

První pobyty se ovšem paradoxně nekonaly na chalupách, jak tomu bylo zvykem v pozdějších letech, ale pořádaly se na farách. V zájmu zvýšení bezpečnosti díky větší anonymitě klasických staveb oproti těm sakrálním a ve snaze o zamezení odhalení této

¹³⁷ KŘÍŽKOVÁ, Marie Rút. *Knihy víry, naděje a lásky: [70 let působení salesiánů v Čechách a na Moravě]*. Praha: Portál, 1996, s. 136. ISBN 80-7178-122-3.

¹³⁸ NERUŠIL, Josef. Nesmíme jen vzpomínat, ale jít dopředu. *Katolický týdeník*. 2013, č. 45, s. 12.

¹³⁹ HERBST, Karel. *Karel Herbst: rozhovor s pražským světícím biskupem*/Karolína Peroutková. Praha: Portál, 2008, s. 41. ISBN 978-80-7367-457-1.

¹⁴⁰ Rozhovor s Petrem Herianem vedla Klára Bešćecová, 25. 3. 2014

¹⁴¹ HERBST, Karel. *Karel Herbst: rozhovor s pražským světícím biskupem*/Karolína Peroutková. Praha: Portál, 2008, s. 42. ISBN 978-80-7367-457-1.

státem nepovolené činnosti se ale následně pobyty začaly skutečně pořádat na chalupách. „Vždycky byly skupiny navázané na salesiány, které ty chalupy propůjčovaly. Někdo třeba jednorázově, někdo pravidelně. Takže byly vyhlášené chalupy, které měly i své jméno. Ať už to byla Bludička, Potápka nebo Heda, případně Spáleniště. Vesměs to byly chalupy, které někdo vlastnil a propůjčoval je právě k tomu pobytu. Pamatuji si, že v první, druhé nebo třetí chalupě jsme byli ve vesnici. Ve vile, kde ti domácí bydleli. Takže jsme byli ve dvou pokojích. Skříň se musely otočit tou prosklenou částí ke zdi, aby se tam náhodou něco nerozbilo. Stejně si myslím, že to všechno nepřežilo.“¹⁴²

Na těchto pobytech salesiáni uplatňovali preventivní systém Dona Bosca, který spočíval v laskavém přístupu, budování důvěry, umění vysvětlovat a důležitým prvkem byla také přítomnost asistentů, kteří se dětem a dospívajícím aktivně věnovali. „Celý ten systém chaloupek byl velmi dobře promyšlen. Úkolem vedoucích i asistentů bylo, aby byli s tou partou kluků čtyřicet hodin denně. Takže se třeba spalo na půdě na seně a spali tak kluci i ti vedoucí. Asistenti i vedoucí byli školeni k tomu, že jsou tam právě pro ty kluky. Začínalo se rozcvičkou, modlitbou, snídaní, kdy se samozřejmě všichni na snídani podíleli, pak bylo tématko doplněné vhodnou četbou. Ta témátka vlastně připravoval Kája pro všechny podobná. Pro každý rok bylo vždycky určité téma. Vybíral i zajímavou četbu. Pak byla nějaká hra vevnitř, nebo venku a večerní čtení. Zajímavé knížky nebo dobrodružné knížky, které byly vhodné i pro charakter těch kluků.“¹⁴³ Osobní přístup vedoucího a asistentů měl co nejvíce připomínat rodinnou atmosféru: „Rodina, která společně stoluje, společně se baví, společně se modlí. Nikdy jsme nedělali závody, kde by bylo vítězů a poražených. Jen žádné stupně vítězů, jen žádné diplomy. Aby i ten poslední mohl pocítit, že není jen do počtu, že není na obtíž.“¹⁴⁴

Součástí programu byla již několikrát zmiňovaná témátka. Jednalo se o systém katechezí, který měl pomáhat k dosažení jednoho z cílů těchto pobyť – k prohloubení víry účastníků. K tomu napomáhaly náboženské prvky, které doplňovaly zábavnou a pracovní část programu. Byly jimi společné modlitby, svátosti a katecheze v podobě srozumitelných přednášek a dialogu o duchovních otázkách. „Kromě dobré přípravy na chaloupku – ať už šlo o program nebo témátka – byl ještě velmi důležitý zpěv. Vždycky tam byl někdo, kdo měl kytaru. Zpívalo se hodně. A hodně to i pomáhalo stmelovat ten kolektiv.“¹⁴⁵

¹⁴² Rozhovor s Petrem Herianem vedla Klára Bešćecová, 25. 3. 2014

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ ŠVEC, Petr. Chaloupky. AD. 1990, č. 3.

¹⁴⁵ Rozhovor s Petrem Herianem vedla Klára Bešćecová, 25. 3. 2014

V období tzv. normalizace existovaly paralelně vedle sebe chaloupky určené pro chlapce a pod vedením Dagmar Vedrové fungovaly od roku 1977 také chaloupky určené pro dívky.¹⁴⁶ „Ty chaloupky byly jenom pro holky a bylo nás tam málo, já nevím, třeba deset patnáct na dvě vedoucí. Samozřejmě, režim musel být, ale byla to v podstatě pohoda. Hrály jsme hry, měly jsme nějaké téma. Myslím, že to bylo jen na týden. Takže jsme třeba měly chaloupky v indiánském stylu a tomu se všechno podřizovalo. Ti vedoucí nám sami i vařili. Prostě to bylo takové komorní.“¹⁴⁷

Přes veškerá preventivní opatření proti odhalení *Státní bezpečnosti* se organizátorům chaloupek nepodařilo celou svou činnost úplně utajit. V roce 1981 byla jedna z chaloupek odhalena a tato skutečnost vedla k řadě výsledků nejen P. Herbst, ale i jednotlivých účastníků. „Snad tam mladí dělali příliš velký hluk, a proto došlo k udání, a na hajného, kterému patřila ona chalupa, přišla policie. On jim bezelstně prozradil adresu na Kájju, se kterým všechno domlouval. To pak vedlo k šílené domovní prohlídce Kájjova bytu a k zabavení spousty věcí.“¹⁴⁸ V důsledku této zkušenosti bylo potřeba zvýšit bezpečnostní opatření v otázce domlouvání jednotlivých chalup i předávání informací o konání samotných prázdninových pobytů. Činnost však salesiáni neutlumili, spíše naopak. „Bezpečnostní opatření přinesla své ovoce. Tak mohlo v dalších letech 1983 – 1986 proběhnout 52, 55, 62 a 64 chaloupek.“¹⁴⁹

Druhá polovina 80. let přinesla několik změn. P. Herbst se například mohl oficiálně vrátit ke svému kněžskému povolání: „Přišla určitá politická obleva a v roce 1986 nastalo období navracení státních souhlasů.“¹⁵⁰ Pomyslnou chaloupkovskou štafetu proto přebral několikaletý účastník chaloupek P. Pavel Kadlečík (přezdíváný Reverend), který toto dílo rozvíjel dál. „V letech 1987 – 1989 dílo dále roste pod vedením Reverenda a chaloupek je již 62, 72 a 83. Na sklonku totality tedy nabývá úctyhodných rozměrů a zahrnuje asi 1 300 chlapců a 300 animátorů.“¹⁵¹

Tradice pobytů na chaloupkách se úspěšně přenesla i do doby po roce 1989, od kdy již může existovat na legálních základech. Do současnosti se do této aktivity zapojují

¹⁴⁶ BALÍK, Jan. *Diecézní centra života mládeže: vznik, spiritualita, výhledy*. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2011, s. 137. ISBN 978-80-7450-032-9.

¹⁴⁷ Rozhovor s Markétou Svobodovou vedla Klára Bešćecová, 7. 3. 2014

¹⁴⁸ VRACOVSKÝ, Jaroslav. *Chaloupky: salesiánské prázdninové tábory v době totality*. Praha: Portál, 2002, s. 25. ISBN 9788071787051.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 25.

¹⁵⁰ NERUŠIL, Josef. Nesmíme jen vzpomínat, ale jít dopředu. *Katolický týdeník*. 2013, č. 45, s. 12.

¹⁵¹ VRACOVSKÝ, Jaroslav. *Chaloupky: salesiánské prázdninové tábory v době totality*. Praha: Portál, 2002, s. 29. ISBN 9788071787051.

bývalí účastníci či jejich potomci: „*Na chaloupky posílám své děti. Můj bratr vede dodnes náboženství ve stylu chaloupek a chaloupky organizuje. V Počernicích, kde jsme stále, je, řekněme, sedm osm chaloupek. Stejným způsobem se zapojují naše děti. Moje děcka buď na chaloupky jezdí nebo už jsou asistenty nebo vedoucí chaloupky. Nebo ve skautu jako vedoucí Světlušek. Takže určitě ten vliv tady je a já jsem rád, že ty děti mohou chaloupky zažít. Byť trošku jinak.*“¹⁵² Mladí lidé, kterým byly chaloupky původně určené, jsou dnes už ve středním věku. To jim ovšem nebrání, aby nadále udržovali kontakty a spolupodíleli se na vytváření podobného prostředí pro své následovníky: „*Dnes je jim kolem padesáti, jsou to tatkové, někteří mají už velké děti, říkáme si Staré páky. Pořád se ještě vidáme a připomínáme si, že nesmíme jenom vzpomínat, ale také jít dopředu a vymýšlet něco zase pro ty další, pro ty mladší.*“¹⁵³

3.3.4. Příchovice

Historie aktivit pořádaných na faře v Příchovicích se začala psát v roce 1979. Tehdy do malé vesnice na pomezí Jizerských hor a Krkonoš prvně přišel čerstvě vysvěcený kněz¹⁵⁴ P. Miroslav Šimáček, který byl velmi aktivním členem společenství mládeže v Chocni, kde vyrůstal. Svou zkušenost s živým společenstvím toužil předávat po svém vysvěcení dál, a snažil se proto zakládat a organizovat další aktivity s duchovní náplní. Kvůli jeho zaměření na činnost pro mládež mu byl dokonce na čas odebrán státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti. Když mu bylo následně znovu umožněno vykonávat kněžské povolání, působil v Litoměřicích a poté jako kaplan v Chomutově, kde znovu podněcoval mladé lidi k vytváření živých společenství, která se setkávala po rodinách.¹⁵⁵

„V 70. a 80. letech 20. století stále pokračoval soustředěný tlak komunistického režimu proti církvi a především proti jejímu působení mezi mládeží. Byla to doba, kdy kněz mohl být trestně stíhán za mši slouženou bez povolení. Běžně se stávalo, že pokud se na faře či mimo ni konalo za přítomnosti kněze setkání mladých lidí, byl kněz předvolán k výslechu k církevnímu tajemníkovi nebo přímo na StB.“¹⁵⁶ Ani P. Šimáčkovi se

¹⁵² Rozhovor s Petrem Herianem vedla Klára Bešćecová, 25. 3. 2014

¹⁵³ NERUŠIL, Josef. Nesmíme jen vzpomínat, ale jít dopředu. *Katolický týdeník*. 2013, č. 45, s. 12.

¹⁵⁴ Vysvěcen na kněze v roce 1976.

¹⁵⁵ STRAŠÁK, Luděk. Příchovice - Centrum života mládeže. In: *Proglas* [online]. 2009 [cit. 2014-09-25]. Dostupné z: <http://www.proglas.cz/detail-poradu/2009-09-19-17-00.html>

¹⁵⁶ BALÍK, Jan. *Diecézní centra života mládeže: vznik, spiritualita, výhledy*. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2011, s. 141. ISBN 978-80-7450-032-9.

nepodařilo uniknout pozornosti StB. V důsledku toho byl mladý kněz přeložen do Příchovic, na což upomíná jeho příbuzná: „*Páter Šimáček, který tam byl vlastně vyhozen ze zdánlivě lepšího místa, byl můj bratranec. [...] v době, kdy tam přišel, tak tam byl v podstatě sám a opuštěný.*“¹⁵⁷ Šlo o horskou pohraniční vesničku, která byla asi 200 kilometrů vzdálená od jeho posledního působiště a dohromady měla vlivem poválečného vysídlení Němců jen 200 stálých obyvatel.¹⁵⁸ „*Jenom na vysvětlení – bylo to místo, kam byl ten páter Šimáček poslaný, aby se tam buď zbláznil, nebo se prostě „vyléčil“ z toho, že dělá něco s mládeží a že dělá něco pro druhý. Takže tam v kostele nikdo nebyl, z místních tam nikdo nechodil.*“¹⁵⁹

Opuštěné pohraniční prostředí a ztráta kontaktu s mladými lidmi a vlastně i s živým společenstvím věřících mělo být pro mladého kněze trestem. „Do příchovického kostela vstoupil se zážitkem vyhnání z Chomutova, kde k nelibosti tehdejších mocných příliš působil na mládež. Za horlivost v úřadu následoval trest – devět dnů před jeho osmadvacátými narozeninami mu v opuštěném vesnickém kostele odpovídala jen ozvěna a na staříčké faře byla zima.“¹⁶⁰ Situace, kdy byl mladý kněz na faře sám neměla dlouhého trvání. Nejprve P. Šimáček využil rodinné vazby. Na podzim roku 1979 měl na příchovické faře svatbu jeho bratr a od té doby se počty příchozích i společně trávené víkendy, prázdniny a svátky jen množily.¹⁶¹ „*Mimo jiné tam jezdili mladí z party, odkud pocházel Mirek. To byli Choceňáci. A pak začali jezdit mladí i z jiných oblastí. Z doby, kdy tam na začátku nebyl téměř nikdo, se počty zvyšovaly na desítky lidí. O velkých svátcích – třeba Vánoce, Velikonoce to byly stovky.*“¹⁶² Přestože P. Šimáček neměl předem v úmyslu založit organizované společenství, nikdy se návštěvám nebránil, naopak je přímo vítal a byl jim velmi otevřený. Takový přístup přitahoval mladé lidi i duchovní, kteří neměli možnost své povolání oficiálně vykonávat. Na atmosféru a osazenstvo fary vzpomíná jedna bývalá účastnice: „*Když jsem pak v květnu 1980 byla u prvního svatého přijímání, tak jsem už ten další rok, v tom roce 1981, chtěla slavit Velikonoce jinak než doma. Zkrátka a dobře jsem jela na Velikonoce tam. Po těch necelých dvou letech tam už bylo dvacet třicet lidí. Už to nebylo, že by byla fara poloprázdná. Byl tam i Míla Vlč.*“¹⁶³

¹⁵⁷ Rozhovor s Marií Novákovou vedla Klára Bešćecová, 9. 6. 2014

¹⁵⁸ STRAŠÁK, Luděk. Příchovice - Centrum života mládeže. In: *Proglas* [online]. 2009 [cit. 2014-09-25]. Dostupné z: <http://www.proglas.cz/detail-poradu/2009-09-19-17-00.html>

¹⁵⁹ Rozhovor s P. Janem Balíkem vedla Klára Bešćecová, 11. 7. 2014

¹⁶⁰ MARHOULOVÁ, Jana. *Domov v Jizerských horách*. Praha: Empatie, 1995, s. 29. ISBN 85953-00-5.

¹⁶¹ BALÍK, Jan. *Diecézní centra života mládeže: vznik, spiritualita, výhledy*. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2011, s. 144. ISBN 978-80-7450-032-9.

¹⁶² Rozhovor s Marií Novákovou vedla Klára Bešćecová, 9. 6. 2014

¹⁶³ Rozhovor s Irenou Sargánkovou vedla Klára Bešćecová, 11. 8. 2014

Příchovická atmosféra mladé lidi i celé rodiny přímo přitahovala. Podle jednoho z narátorů mělo samotné místo své kouzlo, které návštěvníky lákalo: „*Ty Příchovice byly takový zjevení, byla to taková oáza, kam jsem i rád zajel.*“¹⁶⁴

Vzhledem k tomu, že fara nebyla původně koncipovaná jako centrum pro mládež, bylo nutné vytvářet program jejího společenství postupně s ohledem na aktuální počet účastníků, který se během roku měnil a v průběhu let stále narůstal. P. Šimáček při tvorbě harmonogramu dne vycházel především z vlastní zkušenosti s předchozím společenstvím mládeže a inspiraci čerpal také ze svého členství v *Hnutí fokoláre*.¹⁶⁵ Toto duchovní hnutí založila v roce 1943 Chiara Lubichová. Odráží se v něm spiritualita jednoty a „jeho východiskem bylo žít slovo Boží, udělat s ním zkušenost a svědčit o něm svým životem.“¹⁶⁶ S úmyslem naplnit tento úkol vznikala samotná denní náplň farního společenství: „*Od začátku bylo zvykem, že se jedlo společně, ne že si tam každý šmudlal něco svého. Jedlo se společně. Ráno byla společná modlitba a takzvané „Slovo na den“ – tedy nějaká myšlenka z evangelia, podle které máme žít. Dopoledne byla krátká (někdy i delší) témátka. To měl většinou páter Mirek, potom (když tam byli) i další kněží nebo vyspělejší lidi. Většinou ale Mirek. Ten je v té době měl teda přenádherné. Byly to nádherné věci. Pak byl společný oběd a večer byla mše v kostele, anebo v Desný, tam dole, v jiném kostele. Večer se pak sedělo. Velice často řekne ze začátku každý něco o sobě – jak žije s Bohem. Takový večer svědectví. Pak byla společná modlitba, většinou spontánní. To byly ty věci od začátku, které byly potom postupně doplňované třeba o organizované výlety nebo se odpoledne hrály hry nebo se večer hrály nějaké scénky, když tam už potom bylo víc lidí. Ta kostra zůstává furt stejná a byla třeba ještě doplňovaná něčím dalším.*“¹⁶⁷

Důležitým bodem spirituality *Hnutí fokoláre* je také dialog a to nejen uvnitř samotné církve, ale i mezi jednotlivými náboženstvími a lidmi jiného přesvědčení.¹⁶⁸ P. Šimáček se v souvislosti s tímto úmyslem snažil, aby na faře pocítil přijetí každý, tedy i nevěřící člověk. „*Kolektiv lidí byl naprosto různorodý. Příchovice vřdycky fungovaly tak, že byly otevřené. To znamená, že kdokoli z nás tam mohl přivést kohokoli. Samozřejmě že mezi námi byli i lidé více či méně kvalitní, znající víru, neznající víru. Já bych řekla, že tohle problém nikdy nebyl. Přicházeli tam lidé, kteří třeba o víře tolik nevěděli. Sama bych*

¹⁶⁴ Rozhovor s Ignácem Muchou vedla Klára Bešćecová, 13. 5. 2014

¹⁶⁵ Ze spirituality *Hnutí fokoláre* vycházel hlavně při vytváření duchovních témat pro jednotlivé dny.

¹⁶⁶ VLK, Miloslav. K úmrtí Chiary Lubichové. *Miloslav kardinál Vlk* [online]. 2008 [cit. 2014-09-25]. Dostupné z: <http://www.kardinal.cz/index.php?cmd=article&articleID=235>

¹⁶⁷ Rozhovor s P. Janem Balíkem vedla Klára Bešćecová, 11. 7. 2014

¹⁶⁸ KAŠPER, Jan. Úspěch *Hnutí fokoláre* a jeho úskalí. *Christnet.cz* [online]. 2009 [cit. 2014-09-25]. Dostupné z: <http://www.christnet.cz/magazin/clanek.asp?clanek=3270>

řekla, že člověk v tom období hledání hledal víru, hledal své postoje a často to tak bývá, že se pohybujeme ze strany na stranu. Takže bych řekla, že člověk byl velmi tolerantní a nikdy ho nepohoršovalo, když by měl někdo jiný názor nebo třeba i řekl, že víra a křesťanství je blbost, tak to by nás nepohoršilo.¹⁶⁹

S narůstajícím počtem návštěvníků¹⁷⁰ potřeboval P. Šimáček čas od času pomoc s chodem fary i s přípravou programu. Za tímto účelem si postupně ze svého okruhu vybral spolupracovníky, kteří mu pomáhali se zajišťováním praktického fungování fary: „*Takový tým spolupracovníků, kteří tam jezdili častěji. A ti byli takovým jádrem toho společenství. S těma se pak setkával večer a připravovali ten další den – kdo udělá program, jaký bude program, kdo zajede pro jídlo.*“¹⁷¹ Aktivita a fungování společenství se financovaly pomocí dobrovolných příspěvků od účastníků: „*Bylo tam místo, kde kdo chtěl, tak mohl přispět. Nikdy se nedostal do nouze. Vždycky se na ten chod ty peníze sesbíraly, což je taky znak, že tam to společenství majetku nějak fungovalo.*“¹⁷²

Jelikož byla fara v průběhu 80. let hojně navštěvovaná a její dveře byly otevřené všem bez rozdílu, objevily se v tomto prostředí také s tím související potíže. Mladí lidé, kteří faru navštěvovali se svou účastí vystavovali jistému riziku. Z toho důvodu bylo nezbytné dodržovat některá bezpečnostní opatření a zůstat opatrní, už proto, že P. Šimáček byl v tomto období sledován a odposloucháván.

Přes výslechy a nebezpečí se farnímu společenství v Příchovicích podařilo vytrvat v této podobě až do roku 1989. Po pádu komunistického režimu se počet zájemců o život na faře nesnížil. Kvůli tomu bylo nutné vytvořit stálý tým spolupracovníků a rozšířit faru o přístavbu.

Během 90. let se ukázalo, že má práce s mládeží na příchovické faře velmi dobré výsledky. Na jaře roku 1990 se P. Šimáček zúčastnil prvního většího setkání mládeže v Litoměřicích, což ho přivedlo na myšlenku vytvořit koncepci práce s mládeží, která by vycházela z pilířů, na nichž byly (a dosud stále jsou) Příchovice postaveny.¹⁷³ „*Protože pro mládež můžeme založit různé domy, ale Diecézní centrum života mládeže má určité standardy. Je to právě to, že tam je kněz s týmem, že tam je dobrovolný příspěvek, že to*

¹⁶⁹ Rozhovor s Marií Novákovou vedla Klára Bešćecová, 9. 6. 2014

¹⁷⁰ Celkem jich v průběhu 80. let byly tisíce. Odhaduje se, že by mohlo jít až o 20 000 návštěv. Viz. BALÍK, Jan. *Diecézní centra života mládeže: vznik, spiritualita, výhledy*. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2011, s. 147. ISBN 978-80-7450-032-9.

¹⁷¹ Rozhovor s P. Janem Balíkem vedla Klára Bešćecová, 11. 7. 2014

¹⁷² Rozhovor s Irenou Sargánkovou vedla Klára Bešćecová, 11. 8. 2014

¹⁷³ STRAŠÁK, Luděk. Příchovice - Centrum života mládeže. In: *Proglas* [online]. 2009 [cit. 2014-09-25]. Dostupné z: <http://www.proglas.cz/detail-poradu/2009-09-19-17-00.html>

stojí na Božím slově, že tam je pravidelná liturgie, možnost svátostí, příroda, spoluúčast mladých lidí, že oni spoluvytvářejí ten prostor, program a podobně.¹⁷⁴ Pastorační projekt, který z těchto standardů vychází, byl v roce 1990 předložen České biskupské konferenci (ČBK), která jej schválila. Následně byla v rámci ČBK založena *Sekce pro mládež*, kde P. Šimáček nějakou dobu pracoval, aby pomohl svůj způsob výchovy mládeže předávat dál prostřednictvím nově zakládaných *Diecézních center pro mládež* po vzoru příchovické fary – dnešního *Centra života mládeže Křižovatka*.¹⁷⁵ „Nejsou to exerciční domy, rekreační zařízení ani vzdělávací střediska. Jsou to především místa žitého evangelia, živé církve, a dalo by se říci, že jsou školou života.“¹⁷⁶

3.3.5. Možnosti dalšího neformálního setkávání

Současně s výše představenými aktivitami se v období tzv. normalizace rozvíjely další možnosti mimoškolní výuky náboženství a neformálního setkávání věřící mládeže.

Mladí věřící se pravidelně tajně scházeli ve spontánních společenstvích už od konce 60. let.¹⁷⁷ K tomuto účelu často využívaly soukromé objekty. Na tento způsob setkávání vzpomíná jeden z bývalých členů tajného skautského oddílu: „*Já jsem tam přišel v roce 1971 a asi 4 roky jsme se scházeli v bytě toho Kima, vůdce. Ten se pak oženil a nešlo to. Tak jsme se scházeli různě. Jeden tatínek měl v podniku polosuterénní kanceláře. Prostě jsme se scházeli, jak to šlo. V 80. letech jsme se na schůzkách scházeli po bytech. Vždycky u někoho z těch kluků. Když měli garsoniéru, tak ne, ale když to šlo, tak jsme tam měli schůzku. Rodiče to vítali.*“¹⁷⁸ Tyto skryté aktivity bylo možné provozovat především ve větších městech. Děti a mládež z menších měst musely buď dojíždět tam, kde bylo možné tuto iniciativu snadněji ukrýt, nebo využívaly prázdninové pobyty k tomuto účelu určené.¹⁷⁹ Narátorka, která je původem z menšího města, musela za dívčím společenstvím dojíždět i několik desítek kilometrů: „*Asi v těch jedenácti letech jsem se*

¹⁷⁴ Rozhovor s P. Janem Balíkem vedla Klára Bešćecová, 11. 7. 2014

¹⁷⁵ STRAŠÁK, Luděk. Příchovice - Centrum života mládeže. In: *Proglas* [online]. 2009 [cit. 2014-09-25]. Dostupné z: <http://www.proglas.cz/detail-poradu/2009-09-19-17-00.html>

¹⁷⁶ BALÍK, Jan. *Cesta k domovu: svědectví o diecézních centrech života mládeže*. 1. vyd. Praha: Paulinky, 2002, s. 46. ISBN 80-860-2548-9.

¹⁷⁷ BALÍK, Jan. *Diecézní centra života mládeže: vznik, spiritualita, výhledy*. 1. vyd. Praha: Paulinky, 2011, s. 136. ISBN 978-80-7450-032-9.

¹⁷⁸ Rozhovor s Martinem Peckou vedla Klára Bešćecová, 21. 5. 2014

¹⁷⁹ CUHRA, Jaroslav. Skrytý zápas: Stát, katolická církev a mládež v druhé dekádě normalizačního režimu. In: VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody: Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002, s. 122. ISBN 80-7285-016-4.

*zkontaktovala se skupinkou holek v Příbrami, kde se jedna mladá holka rozhodla věnovat děvčatům v mém věku (těch asi deset let) a jednou za 14 dní jsme se vždycky v neděli odpoledne scházely. Bylo to takové společenství, kde jsme hrály hry, ale občas jsme si i povídaly něco z té náboženské oblasti. To bylo jenom pro holky. A to další léto jsme jely na chaloupky.*¹⁸⁰

Dále vznikala i různá společenství farní mládeže, často skrytá například pod pláštěm farních pěveckých sborů. „To byla jediná tolerovaná činnost při kostelích mimo komunistický svaz mládeže. Opravdu se mezi námi našli hudebně nadaní jedinci a jako kostelní sbor jsme začali zkoušet. Postupně každý přivedl svého známého... až se z nás stal opravdu mohutný sbor mladých (asi kolem 50 lidí), cvičili jsme různé duchovní žánry a jezdili všude, kam jsme byli pozvaní (rozumí se do kostelů na kůry). Samozřejmě že zpěv nebyl jedinou naší činností. To byla jen činnost veřejná, tedy povolená, na rozdíl od činnosti přísně tajné. Byli jsme rozdělení do malých skupinek, kde jsme se věnovali výuce víry.¹⁸¹ Farní mládež pořádala také tábory ministrantů, mimo prázdniny se setkávali také praktikanti z *tábora Radost*, asistenti z chaloupek a studentské spolky. Aktivní část mládeže organizovala i nejrůznější brigády: „*Vzpomínám si, že kromě chaloupek a Příchovic byly hodně atraktivní také brigády. Kája Herbst vlastně těsně před roku 1989 dostal státní souhlas a faru na Starém Sedlišti. Což byl zapadákov, východ Čech. Byly tam tak tři babičky. Ale ta děcka z chaloupek za ním jezdila a začaly se opravovat kostely.*“¹⁸²

Mnoho mladých lidí spojovalo také setkávání s výraznými duchovními osobnostmi z podzemní i ze sféry oficiální církevní struktury, jako byli kardinál Tomášek, P. Karel Pilík, P. Josef Koukl nebo P. Oto Mádr. Jak byly takové kontakty důležité, upozorňuje jeden z narátorů: „*Potom pro mě bylo taky dost rozhodující, když jsem se zase skrze sestru setkal s budoucím biskupem Josefem Kouklem. Tomu jsme říkali Josef. Bydlel ve Velemíně, to bylo kousek od Litoměřic. Ale nebyl knězem¹⁸³ – nesměl vykonávat kněžskou službu, ale bydlel tam na faře a na teologické fakultě učil morálku. Byl to mimořádný člověk. Takový otevřený. Lecčemu mě taky naučil. Třeba měl zásadu, že cokoli se komukoli u něho doma líbilo, tak mu to dal. Věděli jsme, že do jeho baráku můžeme kdykoli přijít, když budeme chtít. Klíče od baráku byly pověšený u električky, takže kdokoli tam mohl kdykoli přijít.*

¹⁸⁰ Rozhovor s Markétou Svobodovou vedla Klára Bešćecová, 7. 3. 2014

¹⁸¹ MUCHOVÁ, Marie. Jak jsme se prozpívávali totalitou. *Zpravodaj farnosti sv. Václava na Smíchově*. 2014, č. 6, s. 7.

¹⁸² Rozhovor s Petrem Herianem vedla Klára Bešćecová, 25. 3. 2014

¹⁸³ Ve farnosti (poznámka narátora)

*S různými lidmi jsme u něj párkrát byli. Věnoval nám spoustu času na diskuze.*¹⁸⁴

Svou aktivitu rozvíjela i nová církevní hnutí, která přitahovala pozornost mladé generace. Šlo například o *Katolickou charismatickou obnovu*, komunitu *Taizé* nebo již zmiňované *Hnutí fokoláre*, které pro mladé pořádalo akce podobné duchovnímu cvičení: „*Ale nebyly to exercicie v pravém slova smyslu, ale jakési – nemyslím to zle – takové nadšenecké fokolariánské dny.*“¹⁸⁵ Fokolaríni měli také dostatek kontaktů v zahraničí, což některým mladým lidem umožnilo výjezd za hranice Československa. „*Takže jsme dělali víc takových věcí. Manžel právě hodně s těmi salesiány a já víc s tím Hnutím fokoláre nebo různě. Třeba i s tím hnutím, které bylo kolem Kaplanů, Taizé, tak s těma jsme měli řadu kontaktů. Takže mnoho, mnoho takových. I vlastně co manžel jezdil se salesiány, tak jsem jezdila hodně s ním. Mívali jsme hodně takových zájezdů i v zahraničí, hory se dělaly. Třeba i Rumunsko, Německo, takže to nebylo jen v naší republice.*“¹⁸⁶

V těchto letech se začala i s přispěním výše zmiňovaných, a dalších teologů, rozvíjet i tajná duchovní studia včetně tzv. malé teologie.¹⁸⁷ „Své přednášky Zvěřina zahajoval pravidelně politickými aktualitami a teprve potom vyučoval teologii, zkoušel a zpovídal. Jeho spolupracovníci, k nimž patřil především přední český katolický moralista Oto Mádr, využívali těchto setkání rovněž k šíření samizdatových publikací církevní i necírkevní provenience, které obsahovaly informace nejen o životě církvi v Československu i zahraničí, ale i informace politického charakteru.“¹⁸⁸

Na samizdatové produkci, resp. na rozmnožování a šíření samizdatu se katolická mládež také podílela. Týkalo se to především těch mladých lidí, jejichž rodiny měly blízké kontakty s kněžími působícími v církevním podzemí. Do procesu rozmnožování samizdatu se zapojil společně se svým bratrem také další z narátorů: „*Kolikrát jsme ho i rozmnožovali. Brácha studoval na dřevomodeláře, takže udělal takový dřevěný rámeček, do toho se dala fólie a pomocí válečku jsme rozmnožovali. Pamatuji si, že v Počernicích byly kasárna, kde sloužili bohoslovci. Tak chodili k nám domů a na psacím stroji přepisovali samizdaty.*“ Nedostatkovým zbožím nebyla v 80. letech pouze duchovní literatura, mezery byly také v oblasti filmové produkce a distribuce. Nejen mladí lidé se

¹⁸⁴ Rozhovor s P. Janem Balíkem vedla Klára Bešćecová, 11. 7. 2014

¹⁸⁵ Rozhovor s Josefem Basíkem vedla Klára Bešćecová, 30. 6. 2014

¹⁸⁶ Rozhovor s Marií Novákovou vedla Klára Bešćecová, 9. 6. 2014

¹⁸⁷ DVOŘÁK, Dominik. Nezávislé náboženské vzdělávání za „normalizace“: Několik (osobních) příkladů. In: *Soudobé dějiny: Religiozita v komunistickém Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2003, s. 450. 2-3/2007.

¹⁸⁸ BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013, s. 243. ISBN 9788073253110.

občas scházeli i tam, kde bylo možné zhlédnout filmy s duchovní tematikou. „*Když jsem byl praktikant, tak jsem byl pozvaný asi na dvě taková setkání do Brna. A opravdu to bylo tak, že jsme spali po rodinách, nesměli jsme si volat. Bylo to takové, že jsme jen věděli, kam a kdy se máme dostavit. Pak jsme si promítli film, který ani nevím, jestli bych dneska třeba chtěl vidět, bylo to něco o Mojžíšovi nebo tak. Ale byly takové věci, které se sem musely pašovat, protože jinak nebyly k mání. [...] A bylo to takové, že se člověk nadechl něčeho z venku. Takovéto tajné akce byly. A všude tam docházelo k nějaké duchovní formaci.*“¹⁸⁹

Poněkud neobvyklým fenoménem bylo improvizované křesťanské kino, které si v suterénu svého rodinného domu zbudovala rodina Muchových, kteří byli velmi aktivní i v přepisování samizdatu a ve svém domě dokonce zřídili jakési překladiště pašované literatury.¹⁹⁰ „*Oto Mádr bydlel na tom Smíchově, ono to je pod Strahovem, o dvě ulice nad námi. A s našima se nějakým způsobem znal. My jsme měli rodinný domek. A měli jsme sklep. A měli jsme zahradu. Takže to bylo ideální místo pro to, aby k nám mohla vjíždět auta z ciziny, která měla takový ty tajný schránky. Bylo třeba dohodnutý nějaký smluvený znamení, třeba složená desetikoruna. Takže oni přišli, třeba jsem si s nimi ani nerozuměli, byli to nějakí Holanďani nebo co. Takže prostě ukázali, my se s nimi dohodli, že přijdou v deset nebo v jedenáct, nacouvají do zahrady, naskládalo se to do sklepa a potom jsme vlastně s krosnama na zádech chodili po Praze a roznášeli to. To byly ty knížky tištěné venku. A takhle to vlastně bylo i vevnitř. Co bylo tištěné u nás v republice. To bylo Informace o církvi, Teologické texty a nějaké to Salve – to byl nějaký ten jakoby zdravotnický časopis.*“¹⁹¹ K založení ilegálního křesťanského kina Muchovým kromě P. Mádra dopomohl i kardinál Tomášek, který poskytl finance pro pořízení televize a videa.¹⁹² „*Tenkrát teprve začínala videa, tak Mádr sehnal peníze, pořídilo se video, na tehdejší dobu velká televize (dneska už jsou samozřejmě větší) a brácha jezdil třeba na Slovensko, kde se po nocích dabovaly filmy a to se vozilo. Quo vadis, Mojžíš, Jesus Christ Super Star a tak dále, už si to všechno nepamatuju. Taky k nám do sklepa vlastně chodili lidi po skupinkách a promítalo se.*“¹⁹³

¹⁸⁹ Rozhovor s Ladislavem Svobodou vedla Klára Bešćecová, 7. 3. 2014

¹⁹⁰ DVOŘÁK, Dominik. Nezávislé náboženské vzdělávání za „normalizace“: Několik (osobních) příkladů. In: *Soudobé dějiny: Religiozita v komunistickém Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2003, s. 452. 2-3/2007.

¹⁹¹ Rozhovor s Ignácem Muchou vedla Klára Bešćecová, 13. 5. 2014

¹⁹² Zápas o svobodu - zkušenosti katolické rodiny. *Teologické texty* [online]. 2003, č. 2 [cit. 2014-09-26]. Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2003-2/Zapas-o-svobodu-zkusenosti-katolicke-rodiny.html>

¹⁹³ Rozhovor s Ignácem Muchou vedla Klára Bešćecová, 13. 5. 2014

3.4. Kdo a proč se účastnil nezávislých aktivit?

Narátoři, kteří se aktivně zapojili do některé nezávislé aktivity skrytého života církve, pocházeli z odlišného zázemí – část z nich se narodila a vyrůstala v Praze, kde pro ně byly tyto aktivity dostupnější, část narátorů ovšem pochází z menších měst nejen z Čech, ale také z Moravy. Většina narátorů vyrostla ve věřících rodinách, kde je k víře vedl a aktivně je v ní podporoval alespoň jeden z rodičů. Všichni narátoři byli v dětství pokřtěni a už samotné prostředí, do něhož se narodili, u některých narátorů do velké míry rozhodlo o jejich budoucí spoluúčasti na tajných duchovních akcích. Jeden z narátorů vzpomíná, jak ho angažovanost jeho rodičů přivedla nejen na *tábor Radost*: „*Jsem člověk, který byl pokřtěn osobou, která byla velmi kontroverzní. Nebo velmi kontroverzní – velmi pronásledovaná režimem. Byl to tehdejší farář Stanislav Krátký, který byl poté biskupem skryté církve, jak byl později zaveden tento terminus technicus. Ta záležitost mě provázela. Moji rodiče byli odvážní a byli těmi, kdo umožnili, aby přímo v našem domě fungovala katolická univerzita. Byli velmi aktivní ne proti komunismu, ale ve výchově katolické mládeže. Díky tomu, že jsem se již od svého dětského věku účastnil řady akcí, o kterých se StB ani nesnilo.*“¹⁹⁴ Někteří z narátorů si ale osobní konverzí a příklonem k víře prošli až během dospívání a jejich rozhodnutí vycházelo především z osobního zájmu: „*Tohle zásadní rozhodnutí už měl člověk za sebou. Takové to základní poznání od doby, kdy mi bylo patnáct, a řekla jsem si, že víra je naprostá blbost, že je to nesmysl. Pak jsem začala přemýšlet nad různými zákonitostmi. Hlavně vesmír a matematika mě dotáhly k tomu, že jsem si řekla – něco tady je a Bůh určitě existuje, protože jinak je to nesmysl. Nevěřím v nějakou náhodu, která by dokázala všechny ty vesmírné a matematické zákony.*“¹⁹⁵ Celou skupinu narátorů tak především spojuje víra v Boha, příslušnost ke katolické církvi a zájem jich samých či jejich rodičů o účast na živém společenství podobně smýšlejících vrstevníků.

Větší odvaha a chuť podílet se na nepovolených a do jisté míry tedy nelegálních volnočasových aktivitách pramenila z toho, že se mladá generace 80. let v převážné většině narodila či aspoň dospívala až po roce 1968, a tudíž nezažila takové zklamání ani tak silné obavy, jaké měla generace jejich rodičů. Rodiče narátorů, kteří byli obvykle sami věřícími, svým dětem tuto zkušenost přesto zprostředkovali aspoň ve formě vyprávění nebo v praxi tím, jak se Pražské jaro a jeho násilné potlačení vojsky Varšavské smlouvy

¹⁹⁴ Rozhovor se Stanislavem Juránkem vedla Klára Bešćecová, 19. 3. 2014

¹⁹⁵ Rozhovor s Marií Novákovou vedla Klára Bešćecová, 9. 6. 2014

v roce 1968 osobně promítlo do jejich vlastních životů: „V naší rodině jsme to ještě měli s tím svým otcem. Můj otec totiž v osmašedesátém vstoupil do KSČ. Z takového naivního pocitu, že když tam budou sami hodní lidi, kteří to myslí dobře, tak to půjde. Že to bude dobře. Ale záhy vystřízlivěl. Takže pak chtěl odejít a to už samozřejmě moc nešlo. Nakonec se mu asi po třech nebo čtyřech měsících podařilo odejít. Ale už měl škraloup. Takže ho vyhodili z práce. Přes nějakého známého se mu podařilo získat práci ve vodních stavbách v Praze. Což bylo pro naši rodinu zase komplikované, protože tam byl celý týden a jezdil domů jenom na víkendy. Moje máma byla se čtyřmi dětmi doma sama. I tohle je trochu poznamenalo, že se báli, aby nepřišel nějaký další průšvih. Takže doma se radši drželo všechno pod pokličkou.“¹⁹⁶

Část mladých lidí vlivem těchto okolností zažila pocit života ve dvojí realitě. Jedna realita zahrnovala jejich nejbližší rodinu a přátele, kterým důvěřovali a mohli jim bez obav říct vše, co si skutečně mysleli, a být upřímní i v otázce své víry. Druhá realita se obvykle otevírala hned za dveřmi domu, mimo oblast soukromého prostoru domova, kde si doslova museli dávat pozor na jazyk.

Velmi výrazně se tento fenomén projevoval už ve školním prostředí. Z období školní docházky mají někteří narátoři zkušenost s posměchem ze strany spolužáků nebo dokonce s ponižováním či šikanou ze strany učitelů. Jedna z narátorek vzpomíná na jeden z takových momentů: „Nebo jsem na vlastní kůži zažila, že jsem namalovala nějaký obraz a mělo to jít za školu na výstavu. Když přišel inspektor a pochvaloval to, že je to ten vybraný obraz, tak učitelka, aniž by si všimla, že stojím vedle ní, řekla, že tahle holčička to být nemůže, že to je ta holčička těch známých rodičů, co chodí do kostela.“¹⁹⁷ Zvláště v průběhu docházky na základní školu a během dětských let tuto zdvojenou skutečnost někteří mladí křesťané těžko zpracovávali, ačkoliv se jim rodiče snažili situaci vysvětlit. Nejčastěji argumentovali tím, že pokud budou na veřejnosti (zvláště ve škole) otevřeně hovořit o svém vyznání, může to mít negativní vliv nejen na ně samotné, ale také na zbytek jejich rodiny. Často svým potomkům radili, aby vážili slova a byli opatrní v tom, komu se svěřují. Podle zkušenosti účastníka *tábora Radost* byla tato opatrnost rodičů paradoxně někdy spíš na škodu: „...mě to strašně negativně ovlivnilo na celý život. Protože jsme opravdu nesměli zvednout ruku, když se paní učitelka ptala, kdo chodí do kostela. To jsme dostali doma zakázáno. Že nesmíme. Hrozně toho lituji. Myslím si, že bych to dokázal v pohodě ustát. Tenkrát už to přeci jenom nebyla ta tvrdá normalizační doba. Je zbytečné,

¹⁹⁶ Rozhovor s Markétou Svobodovou vedla Klára Bešćecová, 7. 3. 2014

¹⁹⁷ Rozhovor s Marií Novákovou vedla Klára Bešćecová, 9. 6. 2014

*že nás to takhle negativně ovlivnilo. Protože, jak říkám, když se mě dneska někdo zeptá, kam jdu a já jdu zrovna do kostela, tak první, co mi naskočí, je takové to – hlavně se nehlas. Než člověku sekundárně doběhne, že žijeme v jiné době a že je všechno v pohodě. Mrzí mě to.*¹⁹⁸

Kromě otázky víry doma děti z věřících rodin často slyšely poněkud odlišný výklad historie, než jaký se jim nabízel ve škole. To se pak následně stávalo dalším ze zapovězených témat, o nichž měly děti zakázáno mimo domov hovořit. Tento přístup přivedl jednoho z narátorů dokonce k zásadním nedorozuměním: *„Kolikrát nám říkali, že co řeknou ve škole, není pravda. A že se o tom musíme s nimi doma dohodnout a nebo to přepólovat, tak já jsem si to tak přepóloval. Pořád nám ve škole říkali o sovětských vojácích – osvoboditelích – a o zlých Němcích. Můj táta mluvil německy a měli jsme přátele ve východním i v západním Německu, ve Švýcarsku a tak dále. Jezdil k nám jeden kněz ze západního Německa a když jednou přišel, tak jsem mu udělal dárek. Ve škole jsem slyšel, že německý tanky jsou zlé a Němci jsou zlí. A najednou k nám jezdí člověk, který je dobrosrdečný, milý, kterého jsme jako děti měly rádi. Jmenoval se páter Schnetz a byl opravdu dobrosrdečný, milý člověk. A najednou jsem si to v té své hlavičce nedokázal smontovat. Bylo to kolem května, zrovna jsme ve škole probírali osvobození. No, tak jsem nakreslil Hakenkreuz na tank, jak drtí sovětský tanky. To jsem mu tenkrát přinesl. Bylo to v sedmdesátých letech, takže mu málem vypadly oči z důlků, chudák.*¹⁹⁹

Určitá zvnitřněná regulace v otázce otevřenosti pak mnohdy vedla mladé katolíky k opatrnosti ve vyjadřování názorů a k neangažování se ve veřejné sféře, kde by na sebe zbytečně strhávali pozornost. O co méně se narátoři mohli zapojovat na veřejnosti a čím méně vyjadřovali své náboženské přesvědčení ve škole a mimo okruh nejbližších, tím spíše využili příležitosti zúčastnit se nabízených náboženských aktivit. Tam se podle narátora se zkušeností ze všech čtyřech sledovaných aktivit otvíral prostor, kde bylo možné odložit jinak ustavičné obavy z prořeknutí: *„Ale věděl jsem, že prostě nesmím o věcech mluvit. Doma se pouštělo rádio Vatikán, Hlas Ameriky, o těch věcech se mluvilo. Takže u mě byl trochu permanentní strach, abych se ve škole neprořekl. I co se týče otázek víry. Byl jsem jako normální dítě, s vírou jsem měl problémy, kostel mě nebavil. Přesto jsme do něj chodili, takže jsem se za to možná i částečně styděl, protože za toho totáče na to všichni nadávali. Ale zase jsem věděl, že to něco je, k nějakému osobnímu vztahu k Bohu jsme vedení byli, takže jsem zase věděl, že něco tam je. Dokonce vím, že jsem šel do školy*

¹⁹⁸ Rozhovor s Ladislavem Svobodou vedla Klára Bešćecová, 7. 3. 2014

¹⁹⁹ Rozhovor s Ignácem Muchou vedla Klára Bešćecová, 13. 5. 2014

*a modlil jsem se, aby se mě nikdo nezeptal, jestli jsem věřící. Protože jsem podle evangelia věděl, že bych to měl říct. Takže to byl trošičku i takový vnitřní tlak. Naštěstí jsme ale byli zaháčkovaní i u těch salesiánů, takže k nám chodili i opravdu dobří lidi.*²⁰⁰

Někteří narátoři byli v průběhu dětství svými rodiči pouze upozorněni na úskalí jejich úplné otevřenosti. Rozhodnutí, jak se svou otevřeností naloží, už nechali na svých dětech. Narátor, vychovaný rodiči s tímto přístupem vzpomíná, že toto období nevnímal ze svého pohledu jako zdvojené a to přesto, že byl členem tajného skautského oddílu, který fungoval díky vysokému stupni konspirace: *„Spousta lidí, když se dneska dívá zpátky, tak říká: „Já jsem strašně rád, že už nemusím říkat něco jiného, než si myslím.“ Já jsem takhle vychovaný nebyl. Táta vždycky říkal: „Samozřejmě uvaž, co budeš říkat.“ To bylo jediný. Ale jinak jsem si vždycky říkal, co jsem chtěl. Pod tohle se tedy nemůžu úplně podepsat. Já jsem otevřený. Souvisí to trošku s mojí naivitou. Byl jsem otevřený. Někdo se mi vysmál, někdo se po mně možná někdy svezl, ale to není tak úplně podstatné.*²⁰¹ Jak se jednotliví narátoři vyrovnali s tímto zdvojením, to záviselo na míře jejich přijetí určitých standardů chování, které byly pro okruh jejich aktivit nezbytné. Ti narátoři, kteří přijali vnější podmínky jako do určité míry na svém vlastním já nezávislé, a proto těžko ovlivnitelné, se pak mohli svobodněji soustředit na oblast duchovní a intelektuální, kterou zvládli od vnějšího světa odizolovat: *„Byly určité standardy chování, které člověk dodržoval. [...] Je důležité si uvědomit jednu věc: komunismus bral člověku svobodu vnější, ale nebral svobodu vnitřní, kdežto současná společnost, ve které žijeme, nám bere vnitřní svobodu a tváří se, že nám nechává vnější. [...] Takže ta vnější svoboda prostě nebyla. Člověk věděl, že se nikam nedostane, že mě do zahraničí nepustí. Věděl milion věcí. Ale na druhou stranu si mohl myslet, co chtěl. Určitě člověk prožíval, že nesmí všechno říct, to asi bylo jasné.*²⁰²

Prvotní motivy pro zapojení se do některé z výše charakterizovaných aktivit byly různé. Velmi často vycházely od rodičů, kteří chtěli svým potomkům nabídnout možnost poznat společenství věřících vrstevníků, s nimiž by mohli prožívat svou víru i přátelství, a aspoň na několik týdnů v roce zažít prostředí, kde budou moci načerpat atmosféru nezdvojené reality.

Jednoho z narátorů kromě přátel také lákalo povědomí o ilegality takového počínání: *„Ta parta byla výborná. Dokonce jsme se na to těšili. Určitě na tom bylo*

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ Rozhovor s Martinem Peckou vedla Klára Bešćecová, 21. 5. 2014

²⁰² Rozhovor s P. Janem Balíkem vedla Klára Bešćecová, 11. 7. 2014

zajímavé i to, že to bylo zakázané. Že jsme si samozřejmě museli dávat pozor. Procházeli jsme školením, co můžeme říct, koho známe, koho neznáme. Pro nás kluky to bylo samozřejmě hodně atraktivní. ²⁰³

Rodiče své děti vedli k účasti na skrytém životě církve někdy také proto, že se tohoto života sami aktivně účastnili a své potomky se snažili zapojit tam, kde osobně viděli přínos a smysluplnost, i když se to nemuselo vždy setkat s pozitivním ohlasem. Jeden z narátorů proto vzpomíná, že měl v dětství ze své účasti ve skautském oddílu rozporupné pocity, i když zpětně už své zapojení hodnotí kladně: *„Chodili tam starší bráchové, tak jsem tam prostě zaplul i já. Na jednu stranu se doma nikdo moc neptal, jestli tam chci, nebo nechci chodit. Prostě se tam chodilo. A měl jsem k tomu ambivalentní vztah. Na jednu stranu se mi tam líbilo, na druhou stranu jsem to nesnášel.* ²⁰⁴

Další část narátorů, kteří se do nezávislých aktivit zapojili až v pozdějším věku (tj. kolem 15 let a později) nebo bez vedení rodičů, se pro svou účast rozhodovali z čistě osobních pohnutek. Takto se do tajného skautského oddílu dostal jeden z narátorů, který tuto činnost nejprve pokládal pouze za jednu z mnoha zájmových aktivit pro volný čas: *„Jako mimino jsem byl pokřtěný, ale žili jsme takovým spořádaným ateistickým životem. Na základní školu jsem chodil sem do Krče. Kolem devátého, desátého roku věku jsme se s několika kamarády domluvili, že se přihlásíme na jazykovku. S těmi podobnými kamarády jsme se ještě přihlásili na fotbal a pak do skautu.* ²⁰⁵ Další narátorka, která také nebyla rodinou systematicky vychovávána ve víře, ale z vlastního zájmu chodila do kostela, se s farou v Příchovicích setkala v podstatě díky náhodě: *„A protože jsem taky dělala sport a závodila jsem na lyžích, byla jsem v běžeckém oddíle, tak i když jsme jezdili někam na hory, tak jsem si vždycky našla kostelík a zašla jsem tam. Tím, že jsem nevyrostala v nějakém křesťanském prostředí, tak to pro mě ani nebyl nějaký problém. Nebo že bych měla strach. Tohle ve mně vůbec nebylo. [...] Chvilku jsme tam stáli, protože byl kostel zavřený. Pak ho otevřel nějaký mladý člověk, pustil nás dovnitř a řekl, že než připraví mši, ať si to tam prohlédneme. Tak jsme se po tom kostele rozprskli. Ten člověk, což byl teda kněz, byl Mirek Šimáček.* ²⁰⁶

Vzhledem k ilegálnímu charakteru všech zkoumaných nezávislých aktivit docházelo k větší či menší snaze o utajení jejich existence. Předávání informací

²⁰³ Rozhovor s Petrem Herianem vedla Klára Bešćecová, 25. 3. 2014

²⁰⁴ Rozhovor s Ignácem Muchou vedla Klára Bešćecová, 13. 5. 2014

²⁰⁵ Rozhovor s Josefem Basíkem vedla Klára Bešćecová, 30. 6. 2014

²⁰⁶ Rozhovor s Irenou Sargánkovou vedla Klára Bešćecová, 11. 8. 2014

o konkrétních akcích a možnost kontaktování se s jejich účastníky a organizátory nebyla vždy tak bezproblémová, jak to zažila předchozí narátorka.

Mladí lidé získávali kontakty nejčastěji díky přímému zapojení jejich blízké rodiny, na doporučení od některého příbuzného či duchovního nebo díky tomu, že se aktivně účastnili života ve své farnosti. Poslední zmiňovaný způsob zprostředkování kontaktu platil pro narátorku, která se tak dostala na *tábor Radost*: „*Všechno to vlastně bylo dáno tím, že v Jincích je – až do teď – pan farář Pavel Hraba, který byl v tomto regionu považován za takovou osobnost. Je hodně intelektuálně zaměřený a právě Dobříšáci se s ním hodně skamarádili. Některé dobříšské rodiny za ním občas jezdily. [...] Nejprve můj starší bratr a později i já jsme přes ně získali informace o tomto táboru.*“²⁰⁷

Největší nebezpečí odhalení a následného zrušení podstupovaly skautské oddíly, které se po rozpuštění *Junáka* neuchýlily pod ochranu žádné zastřešující a oficiálně povolené organizace, ale místo toho se rozhodly zůstat zcela v anonymitě. Skauti, kteří se vydali cestou illegality, se snažili přežít bez jakékoli spolupráce s režimem. „Tyto oddíly podléhaly přísným pravidlům konspirace a přístup do nich byl velice obtížný, takže odchovaná členská základna nebyla příliš početná.“²⁰⁸ Možného odhalení se proto obávaly nejvíce a podle toho omezily nejen nabírání svých členů, ale také kontakty s dalšími podobně zaměřenými aktivitami, což dokládá jeden ze členů ilegálního oddílu: „*My jsme ale nechtěli tahat čerta za ocas, jak se tak říká. Tak jsme zůstali tito tajní, tito konspirativní. Vždycky jsme byli trošku obezřetní. Protože bychom – ten vůdce a já – do nějakého maléru přivedli nejenom sebe, ale do maléru bychom přivedli třeba i mnohé jiné rodiny a to za to určitě nestálo.*“²⁰⁹ Izolovanost kompenzovali především kontaktem se starší generací skautů, která ještě zažila éru obnoveného fungování *Junáka* před rokem 1969.

Naopak nejpřístupnější variantou byla fara v Příchovicích, kam s sebou jednotliví účastníci často přivázeli své přátele a toto prostředí bylo podle dlouhodobého člena příchovického společenství otevřené i nevěřícím lidem: „*Většina byla mladých a většina byli středoškoláci, vysokoškoláci. Často víc ti vysokoškoláci. Do toho byly občas rodiny, pak zasvěcení lidi, přijeli tam tajní kněží, pak starší lidi. Velice rozmanité.*“²¹⁰

²⁰⁷ Rozhovor s Markétou Svobodovou vedla Klára Bešćecová, 7. 3. 2014

²⁰⁸ CUHROVÁ, Libuše. Dvacet let ve stínu: Malá kapitola z dějin českého skautingu. In: VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody: Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002, s. 150. ISBN 80-7285-016-4.

²⁰⁹ Rozhovor s Martinem Peckou vedla Klára Bešćecová, 21. 5. 2014

²¹⁰ Rozhovor s P. Janem Balíkem vedla Klára Bešćecová, 11. 7. 2014

3.5. Hlavní přínos nezávislých aktivit

Při pohledu zpět se všichni narátoři shodují, že jim jejich účast na některé z těchto duchovně zaměřených nabídek trávení volného času přinesla mnoho užitečného. Hlavní pozitiva se vztahují hned na několik oblastí.

Pro většinu narátorů bylo zásadní setkání s početnější komunitou mladých věřících lidí, s nimiž mohli navázat přátelství. Většina narátorů je dosud v kontaktu s přáteli, které na zmiňovaných aktivitách během dospívání poznali a s nimiž si vytvořili vztah plně důvěry: „*Z té doby mi zůstali přátelé na život a na smrt. Spolehliví.*“²¹¹ Pocit sounáležitosti byl důležitý zvláště pro narátory, kteří neměli ve svém okolí nikoho, s kým by se mohli identifikovat. Blízkost podobně smýšlejících lidí dnes docenjuje bývalá účastnice *tábora Radost*, která vyrůstala ve vesnici: „*Tím spíš, že jsem žila v tom prostředí, kde jsem neměla žádnou věřící kamarádku nebo někoho z vrstevníků. [Rodiče] určitě vnímali, že je důležité mít přátele a kamarády mezi věřícími dětmi a zažít takovéto společenství. A musím říct, že tenkrát jsem jim vyčítala, že mě tam nutí jezdit, když se mi tam nelíbí a mám pocit, že jsou tam na mě moc přísní. Ale teď jsem jim za to hrozně vděčná. V průběhu let se totiž ukázalo, jak to bylo podstatné.*“²¹² Podobnou dobrou zkušenost s navazováním přátelství oceňuje i narátorka, která jezdila pravidelně do Příchovic: „*V době dospívání je přirozená a strašně důležitá potřeba těch vrstevnických kontaktů. Když to řeknu jako křesťan, tak můžu říct, že jsem Bohu opravdu vděčná, že jsem kolem sebe ty mladé lidi měla, že to byli lidé, kteří byli věřící stejně jako já.*“²¹³

Specifické duchovní prostředí s převahou věřících mladých lidí umožnilo podle zkušenosti návštěvníka příchovické fary kromě přátelství rozvíjet také partnerské vztahy: „*Pro víru, pro nalezení partnera (já tam třeba nenašel), pro setkávání křesťanské mládeže – což bylo v té době těžké – to bylo hodně pozitivní.*“²¹⁴ Na tento přínos příchovického společenství, které umožnilo setkávání lidí z celé republiky, vzpomíná i další narátorka: „*Setkávali se tam mladí a seznámilo se tam mnoho manželských párů, chlapci, děvčata, těch možností taky tenkrát tolik nebylo. Vzniklo tam mnoho manželských párů.*“²¹⁵

Po zcela praktické stránce pomáhaly tyto aktivity zúčastněným také v osobním

²¹¹ Rozhovor se Stanislavem Juránkem vedla Klára Bešćecová, 19. 3. 2014

²¹² Rozhovor s Markétou Svobodovou vedla Klára Bešćecová, 7. 3. 2014

²¹³ Rozhovor s Marií Novákovou vedla Klára Bešćecová, 9. 6. 2014

²¹⁴ Rozhovor s Petrem Herianem vedla Klára Bešćecová, 25. 3. 2014

²¹⁵ Rozhovor s Marií Novákovou vedla Klára Bešćecová, 9. 6. 2014

rozvoji. Zapojení se do některé ze skupin vyžadovalo od mladých křesťanů rozvinutí některých organizačních schopností a překročení vlastních limitů u těch účastníků, kteří byli spíše uzavření: „*Trvalo léta, než jsem tu svou introvertnost – takovou tu ustrašenost z kolektivu – opustil, ale rozhodně přikládám velký podíl tomu, že to bylo právě tam, kde jsem se toho dokázal zbavit.*“²¹⁶ V tomto ohledu byla úspěšná také další narátorka: „*Já jsem byla hodně uzavřená, introvertní. A když jste v nějakém společenství a snažíte se tam být, ne jím jenom procházet, tak se člověk učí aktivitě a také se učí otevřenosti. Taková ta vnitřní otevřenost, to pro mě byla výzva. Myslela jsem, že se to nikdy nenaučím. Člověk se krůček po krůčku snažil být otevřený vlastně i v těch niterných věcech. Třeba říct i nějakou svoji osobní zkušenost pro obohacení druhých.*“²¹⁷

Všechny zmiňované aktivity v průběhu času pomáhaly mladé lidi uschopňovat tím, že jim ve svém rámci umožňovaly přebírat zodpovědnost za druhé. Každý, kdo se účastnil jednotlivých táborů a aktivit v Příchovicích pravidelně, měl možnost participovat na vedení a organizování těchto činností. „*Další věc, kterou u sebe vnímám a přijde mi významná je, že jsem tam mohla objevit nějaké své dary, schopnosti. Myslím si, že to by v tom běžném životě tak jednoduše nešlo. Ale tam díky té příležitosti, co jsme měla, ano. Byla jsem najednou postavená do situace – tady se postarej o bandu holek, naplánuj, zorganizuj, zařid'. Když jsem tam pak jezdila na ty brigády, tak jsem tam třeba celý víkend vařila pro padesát lidí. Někdo mi zase dal důvěru, že to zvládnou a já jsem to zvládla.*“²¹⁸ Jeden z narátorů vidí v tomto přejímání zodpovědnosti dokonce největší osobní přínos své účasti na chaloupkách: „*Myslím si, že to nejdůležitější – a to je společné i se skautem – je, že když jsem já jako kluk dospíval, tak jsem dostal odpovědnost za ostatní kluky. A to si myslím, že bylo nejvíc, co chaloupky přinesly. Právě ten přechod z dětství na tu odpovědnost za ty kluky. Samozřejmě to byly i dobré návyky, určitý způsob náboženství i životních témat, z kterých člověk čerpá dodnes.*“²¹⁹

Prostředí, do něhož se narátoři v mládí zapojili, je stavělo do situací, které jim umožňovaly rozvíjet také další kladné stránky jejich povahy, ačkoliv to nebylo vždy úplně bezproblémové. Členka společenství z Příchovic si proto cení i vysokých nároků, které na ně byly kladeny: „*Mirek k tomu vždycky vedl, že ti, co byli na tom baráku, se k těm příchozím měli chovat opravdu podle toho, aby zažili přijetí, službu, pozornost. Zdánlivě nic náročného, ale na druhou stranu to vychovávalo k tomu nebýt egoistický. To rozhodně.*

²¹⁶ Rozhovor s Ladislavem Svobodou vedla Klára Bešćecová, 7. 3. 2014

²¹⁷ Rozhovor s Marií Novákovou vedla Klára Bešćecová, 9. 6. 2014

²¹⁸ Rozhovor s Markétou Svobodovou vedla Klára Bešćecová, 7. 3. 2014

²¹⁹ Rozhovor s Petrem Herianem vedla Klára Bešćecová, 25. 3. 2014

*Člověk by tam ani nepřežil, kdyby hledal sebe. V tomhle to bylo zase náročný, protože by tam nepřežil.*²²⁰ Pro další narátorku představovalo dočasné spolužití v omezených podmínkách s dalšími lidmi přímo výzvu, jejíž překonání dodnes chápe jako důležitou součást výchovy k dospělosti a formace člověka: *„Pamatuji si, že jsme jednou měli koupenou čokoládu, už nevím, na co jsme ji potřebovali, a já jsem dostala hroznou chuť na sladký. To byl stres a tak. A teďka jsem ji obcházela, bylo to hrozně těžký, ale nevzala jsem si. Ale to pokušení! Nikdy v životě jsem snad už tak velký nezažila. Samozřejmě tohle byly takové ty běžné výzvy. Ale já si myslím, že to je docela dobrý trénink vůle. Dodneška si myslím, že mladý člověk zrovna takové výzvy, které ho nezabijou, ale posílí, prostě potřebuje.*²²¹

Mnozí narátoři oceňují samotnou atmosféru společenství, do nichž se zapojovali a kde se cítili přirozeně. Specifický prostor je často motivoval k opatrnosti a zároveň k tomu, aby nebyli zcela lhostejní ke svému okolí. Tuto přípravu využil narátor se zkušeností ze skautského oddílu i ve svém pozdějším životě: *„Zažil jsem to, že je potřeba překonat strach, když jde o správnou věc. [...] A zjednodušilo mi to rozhodování v budoucnu. Třeba to, že jsem navzdory obavám rodičů chodil na různé demonstrace, to, že jsem se po roce 1989 zapojil do Občanského fóra, to, že i když jsem se nepovažoval za nějak skvělého organizátora, tak jsem se nakonec zapojil do Středočeské rady Občanského fóra. Že bylo vlastně díky tomu oddílu jasné, že se mám ujímat veřejných věcí.*²²² Celá řada dalších narátorů své zkušenosti zúročila ve svém budoucím životě a část narátorů je přesvědčená o tom, že se tímto způsobem podařilo vychovat slušnou a aktivní skupinu lidí, kteří se angažují ve věcech veřejných i v organizaci duchovních aktivit pro druhé až do současnosti. Například dlouholetý účastník *tábora Radost* otestoval tuto duchovní a fyzickou připravenost na vlastní kůži během vojenského výcviku: *„Na druhou stranu to pomohlo vychovat určitou skupinu lidí, která se společně setkává, která na tom založila svůj vlastní život a díky tomu vlastně i přežila kritické chvíle ve svém životě. Já konkrétně mohu říci, že jsem díky táboru Radost bez úhony přežil dva velmi těžké roky vojny na západním vojenské okruhu, kde jsem se účastnil cvičení Varšavské smlouvy a kde jsem skutečně zažil i nebezpečí smrti. A ta příprava byla dobrá.*²²³

Zkušenost načerpaná v Příchovicích a na *táboře Radost* přispěla dvěma narátorkám dokonce k volbě budoucí profese. První z nich vzpomíná: *„Samozřejmě, že mě to*

²²⁰ Rozhovor s Irenou Sargánkovou vedla Klára Bešćecová, 11. 8. 2014

²²¹ Rozhovor s Marií Novákovou vedla Klára Bešćecová, 9. 6. 2014

²²² Rozhovor s Josefem Basíkem vedla Klára Bešćecová, 30. 6. 2014

²²³ Rozhovor se Stanislavem Juránkem vedla Klára Bešćecová, 19. 3. 2014

ovlivnilo. Do celého budoucího života. V té době to byla spíš adolescence než dospívání, už je to takový přechod do té dospělosti. Ale člověk hledá sám sebe. Možná že i povolání, které dneska dělám, s tím částečně souvisí.²²⁴ Vedení, podpora a nabídnuté příležitosti pro seberealizaci pomohly i druhé z žen: „Takže jsem zjistila, že mám nějaké pedagogické vlohy. A to mi potom pomohlo v rozhodování o tom mém povolání. Zjistila jsem, že mám organizační schopnost, což se mi teď zase hodí při organizování aktivit a akcí, které dělám. Díky příležitostem a možnostem mohl člověk poznat sám sebe a nějak to začít používat.“²²⁵ Narátor, který má zkušenost z tajného skautského oddílu, dokonce zdůrazňuje, že tato zkušenost ovlivnila každý podstatný aspekt jeho osobnosti a je přesvědčený o tom, že by bez skautské přípravy nebyl tím, kým dnes je: „Nevím, jaký jsem, ale mám nějakou rodinu, nějak se chovám, nějak mě lidi znají a mohu hrdě říct, že jestli je ve mně něco dobrého, tak z mnoha a mnoha procent díky skautu. To říkám otevřeně, z očí do očí a říkám to rád.“²²⁶

Dalšímu z narátorů se podařilo aplikovat nabyté praktické dovednosti v pracovním životě při vedení větší skupiny lidí tak, jak se to naučil během chaloupek a skautských táborů: „Osobně to vnímám i ve svém profesním životě. Někdy v této firmě, kterou jsem pár let vedl, říkají, že jsme vlastně takový skautský oddíl. V zásadě v nás ty způsoby vedení zůstanou celý život.“²²⁷

Formace těchto aktivit byla zcela evidentně úspěšná nejen po duchovní stránce jednotlivců. Velmi podstatnou součástí aktivit bylo zaměření se na člověka v jeho celku. Proto mohlo toto prostředí zapůsobit právě na rozvoj konkrétních schopností a dovedností mladých lidí. Mladým lidem během dospívání pomohlo zorientovat se v možnostech dalšího směřování jejich života a to v otázce volby budoucího povolání i při vytváření vlastních postojů. Na to vzpomíná další narátor, nynější senátor, jenž nesměl kvůli angažovanosti své i svých rodičů v oblasti tajné výchovy mladých křesťanů nastoupit na vysokou školu a místo toho pracoval 17 let jako lesní dělník. Nesnadnou situaci se mu podařilo zvládnout díky kvalitnímu proškolení z tábora Radost: „A byl jsem na to připravený. Není to jenom otázka fyzické stránky, ale byl jsem připravený to přežít v dobrém. Nepodlehnout tomu prostředí. Ani tehdy, ani teď. Řekl bych, že i teď v té politice jsem nějakým způsobem našel základy, o které se opírám. O které se opírá můj život.“²²⁸

²²⁴ Rozhovor s Marií Novákovou vedla Klára Bešćecová, 9. 6. 2014

²²⁵ Rozhovor s Markétou Svobodovou vedla Klára Bešćecová, 7. 3. 2014

²²⁶ Rozhovor s Martinem Peckou vedla Klára Bešćecová, 21. 5. 2014

²²⁷ Rozhovor s Petrem Herianem vedla Klára Bešćecová, 25. 3. 2014

²²⁸ Rozhovor se Stanislavem Juránkem vedla Klára Bešćecová, 19. 3. 2014

Neopomenutelným přínosem a vlastně samotným primárním cílem byla pastorece mladých lidí. Nabídnuté duchovní vedení se v životě každého z narátorů odrazilo zcela individuálním způsobem.

Narátor, který pochází z ateistické rodiny, vzpomíná, že otevřenost a nenucenost skautského prostředí, do kterého se dostal, a osobní příklad vedoucího, ho následně přivedl ke konverzi: „*Potom jsem rád, že jsem prošel tím turistickým oddílem, protože z toho mám celoživotní kamarády a zase mě vedl v hodnotách, které jsou blízké křesťanství. A mám pocit, že kdybych se s oddílem nepotkal – stejně jako kdybych si neurazil jako dítě zuby – že by se ze mě stal frajer a grázlík. Takže i těmhle dvěma okolnostem vděčím za pozdější konverzi. A že mě to naučilo vidět širší obzor, než je obzor mého osobního prospěchu. V tom byl ten oddíl děsně důležitý. V tomhle zase otevřel cestu tomu pozdějšímu křesťanství.*“²²⁹ Další z narátorů vděčí své účasti na chaloupkách za to, že se mu v momentě, kdy zvažoval odklon od křesťanství, podařilo víru uchovat, nalézt osobní vztah k Bohu a učinit důležitý krok víry. Zpětně vzpomíná, že díky tomuto momentu nakonec zůstal křesťanem: „*Jednou za mnou k nám domů přišel Kája Herbst, už mi bylo patnáct nebo šestnáct, a říká: „Tak příští rok už bys mohl jet na chaloupku ne jako účastník ale jako asistent.“ Já jsem se tomu najednou divil, protože jsem byl opravdu takzvaná černá ovce rodiny. Opravdu jsem měl problémy doma, ve škole, v hudebce, v oddíle. Poznámky, průsery... A opravdu jsem byl nazývaný černou ovčí rodiny. Najednou jsem se divil, že za mnou Kája přijde, že bych mohl jet jako asistent. Léta zpátky jsem si uvědomil, že tím, že někomu předáváte zodpovědnost, tak ho uschopňujete. Že prostě participuje na odpovědnosti. Jenom konzum – duchovní, já nevím, jakýkoliv – člověku vlastně nic nedá, pokud už nemůže sám do svých rukou převzít odpovědnost. To pro mě tenkrát, myslím, bylo zlomový. To, že jsem jel jako asistent. Byl to voprůz, byla to pro mě frustrace ten první rok, co jsem tam byl. Opravdu jsem si stříhal metr. Byl jsem tam čtrnáct dní a vždycky jsem si škrtal. Nebavilo mě to, bylo to náročný, ale vím, že mě to posunulo dál.*“²³⁰

Soužití s větším společenstvím věřících lidí, blízkost kněze či teologicky vzdělaného laika, zapojení duchovní prvků jako jsou každodenní modlitby, duchovní rozhovory a bohoslužby – to vše bylo sice zapovězenou, ale zároveň i samozřejmou součástí programu. Tím byla nahrazena náboženská výchova, které se řada dětí z věřících rodin nemohla účastnit. Náboženské vzdělávání suplovaly na chaloupkách také přednášky

²²⁹ Rozhovor s Josefem Basíkem vedla Klára Bešćecová, 30. 6. 2014

²³⁰ Rozhovor s Ignácem Muchou vedla Klára Bešćecová, 13. 5. 2014

o duchovních a morálních tématech: „*Pak už byla i větší témata týkající se psychologie, týkající se vztahů v manželství, týkající se třeba kněžství, svátosti. Bylo to velmi populární a vlastně to byla vhodnou formou podaná výuka náboženství.*“²³¹

Mnozí narátoři připomínají, že pro jejich vlastní růst byl v době dospívání nejdůležitější osobní vzor a nasměrování ke správnému jednání. Jeden z narátorů vzpomíná, jak přirozený příklad a klidné řešení problémů pomáhaly formovat chlapce v průběhu skautských táborů: „*V druhý polovině 80. let jsme šli z kostela z Moravského Karlova a bylo to asi 3 kilometry nebo tak nějak. Bylo úmorný vedro. V neděli jsme měli volný program, tak se kluci odpojili. My jsme šli vepředu, oni vzadu. Nebyla to zlodějna, ale bylo to takové... V podhorské vesničce nemají zahrádky, takže kluci nepřeskočili plot a neukradli něco, ale prostě se svalili na mezi a tam byly rybízky. Takže těm lidem očesali rybízky. Neudělali to ze zlé vůle, ale táborová strava mnohdy nebyla ideální, tak někomu oškubat rybízky bylo docela příjemné zpestření. Samozřejmě to bylo špatně, protože ti lidi ráno přišli pro rybíz a ty keříky byly prázdný. Tak jsme se k tomu přiznali. Všechny tyto karamboly byly vždycky dobré v tom, že si ti kluci byli schopni uvědomit to podstatné. Podstatné bylo, že udělali něco špatného. Přesně si pamatuju, co ten Kim povídal. Kromě toho, že se rozčílil, protože rozčílit se musí, jinak to nejde. Tak potom si ty kluky, kterým bylo tehdy 13, 14 let, vzal stranou, pohovořil s nimi a nabídl jim řešení, jak to udělat. O tom, že by se ti kluci měli jít těm lidem omluvit, o tom nebyla řeč. Měli si vymyslet, co udělají, aby tu svou chybu napravili. Já si to pamatuju, bylo to hrozně hezký. Ti kluci si vymysleli, že když těm lidem oškubali rybízky, tak jim přinesou dva kýble borůvek. Pro mě je to dojemný. Ti kluci skutečně ve svém volném čase nasbírali asi 20 litrů borůvek, těm lidem to přinesli a ti lidi byli rádi. Ta věc prostě byl tak, jak být měla. V tomto já vidím odpověď na otázku, co duchovního. Přečíst si něco svatého, to může kdokoli kdykoli, podívat se při západu slunce na obzor a vést svaté řeči, to taky umí kdokoli. Já to nehaním. Ale vlivem autority, vlivem karambolů, vlivem táborové nálady se ve věku, kdy to takřikajíc nejde, dokázat proměnit v lepšího, v tom bych viděl to duchovno.*“²³²

Mladí lidé si cenili osobního vedení, které jim tříbilo charakter, ale neméně důležité bylo i pro pochopení a ujasnění si některých témat z duchovní oblasti. Pro účely rozmluvy jim byl v rámci nezávislých aktivit často k dispozici kněz: „*Toto hnutí i ty Příchovice mi pak ještě hodně pomohly v tomto: když jsem vždycky Bohu říkala: „Já Tě nikdy nemůžu milovat. Může Tě uznávat, ale nemůžu Tě milovat, protože pro Tebe mám takovou jednu*

²³¹ Rozhovor s Petrem Herianem vedla Klára Bešćecová, 25. 3. 2014

²³² Rozhovor s Martinem Peckou vedla Klára Bešćecová, 21. 5. 2014

otázku, na kterou od Tebe potřebuji slyšet odpověď a to je – Proč je na světě tolik utrpení?“ Tak a teď by mělo zaznít, že zazněl Boží hlas a Bůh mi řekl: „Milá Maruško...“ Tak takhle to opravdu nebylo. O čem se ale v té spiritualitě hovoří a hovořovali jsme o tom i v Přířovicích, jak jsme byli mladí a všemu jsme zcela nerozuměli, ale toužili porozumět, tak to bylo tajemství Ježíše opuštěného. Vlastně Ježíš na kříži, když prožíval utrpení, říkal: „Bože, proč jsi mě opustil?“, tak dokázal milovat. A je to vrchol jeho lásky, vlastně taková cesta k lásce skrze kříž a vykoupení. A dodneška je to tajemství a ne pochopitelné. Ale možná mi tam trošku toho světélka do toho pochopení zasvitlo, protože najednou ta výhrada k Bohu, to: „Nemůžu Ti nikdy říct, že Tě mám ráda nebo že k Tobě mám nějaký vztah“, tak to tam zmizelo. Takže to mnoho přinášelo i pro křesťanství.²³³ Pro narátory byly individuální přístup a duchovní vedení opravdu důležité. Další účastník Přířovic vzpomíná, jak jeho účast na tomto společenství podpořila jeho cestu kněžství: „Řekl bych, že pro mě ty Přířovice znamenaly rozvinout to duchovní povolání a udržet si to kněžské povolání jako něco, co jsem od Boha dostal a co jsem začal rozvíjet. Abych to konkretizoval, [...] bylo to někdy začátkem prvního ročníku gymnázia, tak Mirek říkal něco o nějakém rozjímání. V životě jsem neslyšel, co to je. Tak jsem za ním šel, moc jsem tomu, co povídá, nerozuměl. A on skoro neměl čas, protože tam už tehdy bylo tolik lidí... Chvilinku se mnou mluvil, pár věcí mi o tom řekl. Tak jsem si řekl: „To musím zkusit!“ Přijel jsem domů a našel jsem tatínkovu knížku, která říkala, jak se to dělá. Opsal jsem si to a od té doby jsem prostě denně rozjímal. To jsou věci, které jsou opravdu důkazem, že to místo bylo opravdu Boží. Vlastně mi pomáhalo otevírat se tomu Božímu vedení. A bylo to místo, kde působil Duch svatý. Protože kdyby to člověk udělal jenom z nadšení, tak by za týden přestal, ale člověk v těch věcech vytrval.“²³⁴

Poznání fungujícího prostředí, v němž řada narátorů nacházela mimo oblast vlastního domova jediné místo, kde mohli zažít atmosféru přátelství a přijetí, v níž dokázali relativně svobodně rozvíjet své talenty, překonávat nedostatky a otevřeně hovořit o duchovních věcech, motivovalo většinu z nich k tomu, aby sami v pozdějším věku začali organizovat podobné aktivity pro své vlastní děti a nástupce, do této skupiny patří například bývalý účastník tábora Radost: „Na radu hlavního vedoucího z tábora Radost, který měl ze skauta hrozný strach kvůli konkurenci, jsem založil takový malý oddíl, který nebyl pod skautskou záštitou, ale fungoval v rámci farnosti. Nejprve jsem sdružil ministranty a ti nabalili své kamarády. Tito kamarádi zase přivedli své kamarády. Vznikl

²³³ Rozhovor s Marií Novákovou vedla Klára Bešćecová, 9. 6. 2014

²³⁴ Rozhovor s P. Janem Balíkem vedla Klára Bešćecová, 11. 7. 2014

*z toho takový oddíl a ten běží dodnes. [...] Zase to byl příklad toho, jak v nás vyústilo to, co jsme načerpali. A tento prostor jsme chtěli nabídnout i těm dalším dětem.*²³⁵

Kromě zážitku podobného prostředí se dnes bývalí účastníci, kteří jsou dnes už většinou sami rodiči dospívajících dětí, touto cestou snaží i nadále udržovat kontakt mezi sebou, čímž zachovávají charakter podobně smýšlející komunity. Tento princip funguje např. u skautského oddílu z Krče: *„Třeba Jirka Zajíc měl v oddíle mě, já jsem v oddíle vedl jeho syna a jeho syn vedl později mého syna. Je to trochu nepřesné, ale je to jenom obraz toho prolínání generací. Naše děti si našly z našeho pohledu – a oni to také říkají – výborné kamarády právě z okruhu dětí těch našich přátel. To se mi zdá nesmírně důležité.*²³⁶ Vůbec nevádí, že v demokratickém prostředí už původní zaměření tábora *Radost* na přípravu pro období pronásledování křesťanů není aktuální. Velmi rychle se našla nová témata, k nimž má tento tábor stále jak přispět: *„Jsem rád, že jsem to předal svým dětem, i když každému jinak. Oni tam byli různě dlouho, jeden tam ale zůstal napořád. Ten ještě teď dělá vedoucího. Samozřejmě, že už je to teď jiné. Říká mi: „Viš, tati, ty už tomu nerozumíš. Ty už nevíš, co my tam děláme.“ To je přesně to, co se mi na tom líbí. Už jsou zase o kus dál, je jiná doba. Řeší jiné problémy. Jak říkám, tak už mají problém s tím, aby děti udělaly kotrmelec nazad, protože v současné době počítačů už po nich kotoul nazad na tělocviku nechtějí, protože mají strach, aby si nezlomily vaz. Tak hledají cestu pro tuto dobu, ale to už je jejich úkol. Myslím si, že je dobré, když se v těchto věcech pokračuje.*²³⁷ Na rodičovskou tradici nakonec navázaly i děti narátora, který se těchto aktivit v dětství neúčastnil příliš rád. Z dnešního pohledu tím dokazuje, že zpětně v těchto aktivitách spatřuje poměrně důležitý osobní přínos, který přes vlastní negativní vzpomínky chce bez nátlaku poskytnout v podobě nabídky i svým potomkům: *„Tu svou zkušenost jsem nechtěl nesvobodně přenášet na své děti. Abych je do toho necpal, abych je nelámal. U syna to bylo tak, že chtěl-nechtěl. Věděl jsem, že já jsem na ty tábory taky nějak extra rád nejezdil, ale zpětně vidím, že to bylo dobrý. A taky jsem věděl, že bylo důležité, že mě rodiče malinko přitlačili. Naštěstí jsem zase věděl, když jsem z toho prvního oddílu vystoupil, že to respektovali. To pro mě bylo důležité. Kdyby to nerespektovali, tak by to pro mě bylo blbý. Ted' taky – do jaké míry je ještě ten rodičovský tlak dobrý a do jaké míry by to už bylo znásilňující? Takže je k tomu vedu. Mám tři děti. Ten nejstarší je ve skaut už léta. Ted' naštěstí začal sám vést, což se mi líbí, je pomocný vedoucí. Mladší dcera ted' taky*

²³⁵ Rozhovor s Ladislavem Svobodou vedla Klára Bešćecová, 7. 3. 2014

²³⁶ Rozhovor s Josefem Basíkem vedla Klára Bešćecová, 30. 6. 2014

²³⁷ Rozhovor se Stanislavem Juránkem vedla Klára Bešćecová, 19. 3. 2014

*začala chodit a je teď často nemocná, bohužel, takže tak chodí-nychodí. Teď má před sebou první tábor a v těchto dnech se rozhodujeme, jestli pojede, nebo nepojede.*²³⁸

Další narátor dodává, že svým působením měli tyto aktivity a jejich účastníci pozitivní vliv nejen na sebe navzájem, ale také na lidi v okolí: *„Mohu to doložit krásným příběhem z jara roku 1990. Člověk, kterého znali jako Tiška a který s těmi lidmi dobře vycházel a všichni ho znali, tak šel jednu neděli zastupovat do místního kostela místního pana faráře. Jede se tam dlouhým údolím a my jsme chodili do obchodu, který byl v půli cesty mezi námi a kostelem. Cestou do kostela jsme vzali autem paní, která byla velice věřící a přesto netušila, co se tam děje. A ona nám říkala: „Já jsem na toho člověka strašně zvědavá. Protože to má být člověk, který byl tajně vysvěcen a teď tady konečně bude sloužit.“ O tom nám celou cestu povídala. Shodou okolností jsem vedle ní seděl, když Tišek přišel. Nebyla schopná slova. Ani na začátku, jak bylo vyznání viny, si nebyla schopná stoupnout. Teprve někdy při evangeliu se dala dohromady. Bylo to pro ni neuvěřitelné překvapení, že člověk, který se tam takhle staral o děti, chodil tam nakupovat a řešil takové obyčejné světské problémy, je knězem. To je nejlepší vizitka toho, jestli jsme to dělali dobře, nebo špatně. Naše pověst byla tak dobrá, že jsme vlastně evangelizovali, i když jsme nemohli říct některé věci úplně naplno. Ale svým příkladem jsme tam zapůsobili velmi dobře.*²³⁹

Z výpovědí narátorů vyplývá, že pro ně měly tyto aktivity smysl v mnoha ohledech, počínaje rozvojem dobrých návyků chování i praktických dovedností, přes podporu v oblasti duchovní až po nasměrování jejich životů s ohledem na budoucí povolání. Sami narátoři ovšem připomínají, že nebylo vše jen idylické. A tak ačkoliv raději vzpomínají právě na tu pozitivní stránku, nelze opomenout ani potíže a negativní jevy, s nimiž se museli v této oblasti potýkat a vyrovnávat.

3.6. Potíže, jimž bylo třeba čelit

Organizátoři všech zmiňovaných aktivit se snažili dětem a dospívajícím vytvořit bezprostřední prostor, kde by se mladí lidé nemuseli obávat vyjádřit svůj skutečný názor. Tím na jednu stranu skutečně nabízeli vedle rodinného zázemí další takový pomyslný

²³⁸ Rozhovor s Ignácem Muchou vedla Klára Bešćecová, 13. 5. 2014

²³⁹ Rozhovor se Stanislavem Juránkem vedla Klára Bešćecová, 19. 3. 2014

ostrůvek svobody, kde děti nemusely zažívat rozdvojení reality, ale zároveň už svou samotnou nelegální podstatou často stavěli děti před další zdvojení. Důvodem byla sice opět především ochrana vlastní existence táborů, oddílů i celých společenství, některé děti se s touto situací přesto sžívaly velmi složitě a těžko chápaly, proč se nemohou otevřeně hlásit k aktivitám, na nichž samy neshledávaly nic špatného. Jako třeba jeden člen skautského oddílu: „*Nebo si dodneška pamatuju, že když jsem šel jako malý kluk na výpravu se skautem, tak na nádraží nějaký pán pohrdlivě řekl: „Zase nějaký pionýři...“ Tak jsem mu řekl: „My nejsem pionýři, ale skauti.“ Tenkrát jsem za to byl šíleně zpruzenej svým okolím. Takhle jsem se vlastně učil, že je to něco zakázanýho. Že to nesmím říct. Že nesmím říct, že jsme skauti. Že je to zakázaný slovo. Bylo mi vysvětleno, že by nás mohli rozpustit, že by to uškodilo vedoucím, uškodilo nám. Jako malý kluk jsem to těžko chápal.*“²⁴⁰

Zdvojenou realitu jedna z narátorek prožívala nejen ve škole, kde nesměla hovořit o svém vyznání, ale nakonec paradoxně také doma, kde musela pro změnu tajit své mimoškolní aktivity před babičkou: „*A naši mi vždycky říkali: „Ale ty nesmíš říct, kam jedeš!“ Takže jsem musela lhát, že jedu na tábor, který pořádá práce mého tatínka. [...] Ale tohle bych samozřejmě říct nemohla. Dokonce ani mé babičce, která bydlela v těch Jincích. Byla taková důvěřivá žena, která by nechápala, co je na tom špatného a proč se o tom nesmí mluvit. Takže si pamatuji, že ani jí jsem nesměla říct, kam jedu na tábor.*“²⁴¹

Podobně jako tomu bývá ve většině skupin s více lidmi, i u nezávislých aktivit se čas od času jako problematický projevil lidský faktor v podobě vedoucích i oddílových či táborových vrstevníků. Zvláště na *Radosti* měly zúčastněné děti k vedoucímu určité výhrady, které plynuly z jeho výbušné povahy. Dnes již dospělí narátoři dokáží při zpětném pohledu jeho chování pochopit a obhájit, protože vědí, že byl P. Tišek v nesnadné situaci neustále na pozoru před *Státní bezpečností*: „*...tak vlastně největším spojovatelem nebo tvůrcem celého toho prostoru byl hlavní vedoucí, který byl paradoxně pro spoustu lidí zároveň největším negativem. Tím, že to byl fakt šéf, tak měl všechno na starosti. Byl na jednu stranu mezi dvěma mlýnskými kameny. Jednak aby nám vytvořil ten co nejsvobodnější prostor, ale zároveň mu na paty šlapaly státní orgány. Takže on byl takový nervově labilní. Když vstal, tak jsme kolikrát museli zkoumat, jakou má náladu a podle se jsme se snažili zařídit. Protože někdy to opravdu byl výbuch sopky, z našeho pohledu úplně zbytečný. Prostě se třeba špatně vyspal a teď to tam lítalo. A nadával, co je všechno špatně*

²⁴⁰ Rozhovor s Ignácem Muchou vedla Klára Bešćecová, 13. 5. 2014

²⁴¹ Rozhovor s Markétou Svobodovou vedla Klára Bešćecová, 7. 3. 2014

a lidi opravdu běhali. V některých částech – a myslím si, že by to potvrdil každý, kdo tam byl – byl opravdu až despotický. A pak tam byla ta zase úplně obrácená strana. Že byl takový maximálně vstřícný člověk, který hlavně rozuměl dětem.²⁴² Antipatie ve vztahu k vedoucím se příležitostně objevily i ve skautských oddílech. Jeden z narátorů vzpomíná, že se setkal i s náznakem šikany: „Je tam třeba pět skvělých vedoucích a jeden – jak to říct slušně? – jeden je tam neskvělý nebo idiot, tak vás najednou ovlivní nebo zasáhne víc než těch pět skvělých. Těch pět skvělých taky, ale tenhle výrazněji. Byl to velký sportovec a nedokázal pochopit, že někdo třeba sportovec není. A takový tlak na výkon, až malinko šikana nebo náznaky šikany...“²⁴³ Situaci narátor vyřešil přechodem do jiného oddílu.

Se složitým začleněním do kolektivu se setkal i účastník chaloupek, který se opět na celou věc zpětně dívá s nadhledem a dokáže ji nahlédnout a zhodnotit také z opačného pohledu, tedy z pozice vedoucího: „Na ty negativní věci se tolik nevzpomíná. Ale vím, že tam byli kluci, kteří se nezařadili. Už jako kluk si pamatuji, že tam byl kluk, který se vymykal, neposlouchal. V zásadě nebyl schopen dodržovat ten určitý řád, což jsme viděli. Když jsem byl potom vedoucí, tak to člověk viděl z opačné strany. Že by těm dětem nebo těm klukům chtěl dát víc, ale že ne všechno bylo přijímáno stoprocentně.“²⁴⁴

Při organizování a zajišťování chodu prázdninových táborů, víkendových pobytů v Příchovicích a také při dalších akcích se často objevovaly i nedostatky týkající se zcela praktické stránky. Na příchovické faře byl nedostatek prostoru pro spaní a dlouhou dobu i nevyhovující hygienické podmínky. Úpravy fary probíhaly postupně a trvaly dlouho, protože je společenství mladých, v čele s P. Šimáčkem, zajišťovalo vlastními silami.

Narátoři si také vybavují potíže se zásobováním a s pořizování nákupů obecně. „Trošičku problém byly nákupy, protože tam byl samozřejmě malý obchod. My jsme se snažili být neviditelní, takže v tom obchodě jsme leckdy nemohli tak úplně veřejně objednávat těch patnáct chlebů, co jsme potřebovali. Tak jsme to tahali různě. Aut jsme taky tehdy moc neměli, tak to bylo hodně náročné.“²⁴⁵ Technicky zajistit větší nákup potravin nebylo snadné ani pro skautské oddíly, které se také snažily nebudit pozornost a zůstat v utajení už proto, že své tábory pořádaly bez oficiálního povolení, pouze na základě ústní domluvy s hajnými, kteří jim pronajímali louky: „Když jste chtěla chleba, tak jste ho musela mít objednaný. Když jste ho objednaný neměla a měla jste známou

²⁴² Rozhovor s Ladislavem Svobodou vedla Klára Bešćecová, 7. 3. 2014

²⁴³ Rozhovor s Ignácem Muchou vedla Klára Bešćecová, 13. 5. 2014

²⁴⁴ Rozhovor s Petrem Herianem vedla Klára Bešćecová, 25. 3. 2014

²⁴⁵ Rozhovor s Marií Novákovou vedla Klára Bešćecová, 9. 6. 2014

prodavačku, tak na vás mrkla a chleba vám dala. Když jste ale chtěla dva, tak jste měla smůlu. A my jsme chtěli chlebu pět. Tak to bylo složité, protože jsme nevěděli, jak to udělat. Vždycky se to ale zmáкло. Ať už si ti lidi na vesnicích mysleli, co mysleli, tak my jsme prostě přišli s otevřeným srdcem a řekli jsme: „Dobrý den, je nás tu 15 a chtěli bychom u vás každé 4 dny nakupovat 5 chlebu. Zvládnete to?“ „Jo, zvládneme.“ „Fajn.“ A nikdo se víc neptal. Takže to bylo dobré.“²⁴⁶ Vedoucí v ilegálních skautských oddílech se setkávali ještě s další organizačně složitou problematikou a tou bylo ošetření dětí v případě úrazu. Stejně jako si tyto oddíly nezajišťovaly povolení pro táboření, neměly kromě písemného souhlasu rodičů ani žádné povolení pro pořádání aktivit pro děti. Největší obavy proto plynuly ze setkání se státním zařízením, byť třeba jen tím zdravotnickým: „Největší strach jsme měli, když byl nějaký úraz. Když jsou kluci 14 dní na táboře, tak se někdo sekne, někdo se řízne, píchne a tak dál. Tak z toho jsme měli strach, protože se vždycky muselo říct – kdo jsi, odkud jsi, co tu děláš? A když ti kluci byli kluci, nebyli to dospělí, tak museli říct – s kým tu jsi? Z toho jsme měli strach. Ale dlužno podotknout, že jsme vždycky jezdili do přírody, do vesnic, kde šlo to dítě u doktora ošetřit a on se neptal. Prostě se neptal. Jako se neptali hajní.“²⁴⁷

Období, kdy se většina mladých lidí zapojovala do těchto nezávislých aktivit, se časově překrývala s obdobím jejich studia. Pro řadu narátorů tak mohla jejich účast na zákonem nepovolených akcích znamenat komplikace a ohrožení také při studiu nebo následně při hledání pracovního místa. Jedna z narátorek, která byla kvůli své angažovanosti na tomto nezákonném poli několikrát na výslechu, měla potíže nejen s dokončením studia, ale následně i při nástupu do práce. Vzpomíná si, že se jí podařilo zakončit studium jen díky tomu, že se záznamy vedené StB podařilo vedoucímu její diplomové práce – členu komunistické strany – včas schovat: „Jednou jsem přišla do školy a on tam seděl „naprosto zelený“. A já jsem zase přišla s návrhem, kam zavoláme a v jaké firmě si uděláme jakou zkoušku, že jsem to zrovna promyslela, a teď on nic. Tak jsem říkala: „Vám je nějak špatně? Nebo se vám něco stalo?“ A on říká: „Ne, ne, ne, já jsem četl vaše papíry.“ Tak jsem věděla, kolik uhodilo, tak jsem říkala: „No a?“ A on říká: „Kdybych ty papíry...“, (já dodneška nevím, co tam bylo) „...kdybych ty papíry dostal do ruky dřív, než jsem poznal vás, tak by to byl malér. Vy byste u mě tu práci ani nedělala. Já jsem si takového člověka představoval úplně jinak.“ A já říkám: „No a teď?“ „No, teď můžu jenom říct, že se ty papíry ztratí.“ Já jsem říkala: „A to můžete?“ A on říkal: „No,

²⁴⁶ Rozhovor s Martinem Peckou vedla Klára Bešćecová, 21. 5. 2014

²⁴⁷ Tamtéž.

*nevím, jestli můžu, ale rozhodně to zkusím. Protože jinak byste mi neodstátnicovala.*²⁴⁸

Další narátor už předem počítal s potížemi ohledně svého přijetí ke studiu teologie. Dal proto na radu zkušenějšího a poměrů v litoměřickém semináři znalého P. Koukla a rozhodl se sledovat promyšlenou strategii, jak zvýšit svou šanci na přijetí na teologická studia. Přes odrazování okolí nenastoupil na vysokou školu hned po skončení gymnázia, ale dobrovolně šel nejdřív na vojnu, aby tím následně zvýšil své šance pro přijetí do semináře a tato taktika se mu vyplatila: „...po maturitě jsem se ještě v polovině září nechal zaměstnat jako dělník s lopatou. Čtrnáct dní jsem tam tu lopatu nosil a občas jsem s ní i pracoval. Pak jsem šel na vojnu. Během vojny jsem dal samozřejmě výpověď. Když jsem potom na vojně dával přihlášku do semináře, tak jsem do přihlášky napsal, že jsem povoláním dělník. To znamená, že jsem to měl trochu připravený, abych se do toho semináře dostal. Ztratil jsem se z těch estébáckých prvních stránek a pak jsem měl tohle. Když jsem se přihlásil, tak dělali rešerši o naší rodině. To znamená, že se StB byla ptát na pracovišti u tatínka, ve městě, u sestry v zaměstnání. Všude. Všude lezli. V tom roce 1986 jsem se dostal napoprvé. Je potřeba říct, že už trochu začínaly ty doby, kdy už ten tlak začínal polevovat.“²⁴⁹

Každá z nezávislých aktivit i každý jednotlivý narátor se museli potýkat s ilegalitou, v níž působili. Sledovali sice stejný cíl, jímž bylo zůstat před zraky StB neviditelnými, k tomuto účelu ale využívali často odlišné konspirační prostředky a originální techniky maskování.

3.7. V utajení před tajnými

Co přesně utajování těchto aktivit obnášelo? V první řadě organizátoři aktivit zavedli systém, který zvyšoval naději na ukrytí jejich činnosti.

Tajné i zastřešené skautské oddíly se musely na veřejnosti vzdát pro ně příznačných symbolů včetně slibové lilie, skautských odznaků nebo typického kroje, protože by s těmito poznávacími znaky byli příliš nápadní. Svých symbolů se ale definitivně vzdát nechtěli, připínali je proto aspoň na různé pásky na rukou nebo kusy látek, které v případě

²⁴⁸ Rozhovor s Marií Novákovou vedla Klára Bešćecová, 9. 6. 2014

²⁴⁹ Rozhovor s P. Janem Balíkem vedla Klára Bešćecová, 11. 7. 2014

kontroly snadno a rychle odepnuli a schovali: „*My jsme tomu říkali filcuňk,*²⁵⁰ *protože je to filc. Tady byly patentky a všechno tohle jsme měli tady, když jsme měli ranní nástup, večerní nástup. [...] My jsme měli šátek a tenhle filcuňk. Ranní nástup jsme mívali velmi brzo, v půl osmý nebo v sedm. A večerní nástupy jsme zase naopak měli velmi pozdě. Předpokládali jsme, že v půl jedenáctý večer už estébáci v lese nechodí. Ale přesto jsme měli toto a když se v lese někde něco šustlo, tak jsme šátek sundali, toto jsme strhli.*“²⁵¹

Konkrétní krycí strategie si vytvořili i lidé kolem *tábora Radost*. Často se snažili dostat preventivním opatření, aby v případě policejní kontroly nebudili žádnou pozornost. Organizovali proto například tábory, které složením svého osazenstva připomínaly spíše rodinná setkání než prostředí, kde dochází k protistátní činnosti: „*Co se týká toho Starého Lískovce, tam to bylo pojato zajímavě, protože tam vlastně jely celé rodiny a tím bylo do určité míry eliminováno to nebezpečí pronásledování. Protože jet v rámci rodiny je velmi zajímavé a velmi těžko doložitelné, že šlo o protistátní činnost.*“²⁵² Samozřejmou součástí *tábora Radost*, který se vydával za pionýrský tábor a měl proto velmi vysoké nároky na maskování a utajování skutečné podstaty tábora, byl výcvik dětí, které na tábor jezdily: „*Opravdu tam byly neskutečné skryše, kam se věci dávaly. Člověka by ani nenapadlo, že jsou různě v baráku dutiny, kam se dávaly věci, které neměly být pro každého na očích. Veškeré podklady pro ty tábory. Bylo tam Kritérium mladého pionýra – co všechno má pionýr splnit – tam bylo: jedna sovětská písnička, pionýrské písničky a tak. Ale za tím bylo schované, že to jsou vlastně mariánské písně, duchovní písně a podobně. A my jsme vlastně museli projít nejen fyzickou přípravou ale i tímto.*“²⁵³

Jelikož zákon zapovídal slavení mše svaté mimo povolené prostory a sloužit bohoslužby měli oficiálně dovoleno pouze duchovní se státním souhlasem, museli na *Radosti* improvizovat: „*Tábory měly vždy důležitý duchovní rozměr, který se ale musel i určitým způsobem korigovat. My, kteří jsme věděli o všem, jsme se ráno sešli někde pod stromem na ranní mši. Protože jsme byli dalekohledem sledováni třeba od lesa, tak se z dálky nedalo poznat, že je to něco jiného než ranní snídaně.*“²⁵⁴

P. Šimáček a návštěvníci příchovického společenství také neměli úplně snadnou situaci. Vzhledem k předchozím potížím P. Šimáčka s StB bylo zřejmé, že je fara monitorovaná. Všichni přítomní se proto ve zvýšené míře snažili nebudit přílišnou

²⁵⁰ Viz Přílohy, obrázek 6

²⁵¹ Rozhovor s Martinem Peckou vedla Klára Bešćecová, 21. 5. 2014

²⁵² Rozhovor se Stanislavem Juránkem vedla Klára Bešćecová, 19. 3. 2014

²⁵³ Ladislav Svoboda; Rozhovor s Markétou Svobodovou vedla Klára Bešćecová, 7. 3. 2014

²⁵⁴ Rozhovor se Stanislavem Juránkem vedla Klára Bešćecová, 19. 3. 2014

pozornost, ven a na bohoslužby chodili pouze v malých skupinkách a bylo-li to nutné, snažili se opět působit jako rodinné setkání: „*My jsme potřebovali být neviditelní a neslyšitelní. Pokud možno. Takže když zpívat, tak nejlépe za zavřenými okny. Naštěstí tam nejbližší sousedé měli dobrého ducha, vlastně měli i mladou postiženou dívku, takže ta pak mohla chodit mezi nás, takže se je postupně podařilo naklonit. Občas přicházel na návštěvu tajemník. Takže jsem třeba zažila, kdy nás desítky spaly na půdě, a zjistilo se, že on přijde na návštěvu. Všechny boty jsme naházeli do různých pytlů a předstírali jsme, že tam nikdo není. Že tam má schůzku jenom rodina, že se tam slaví narozeniny. Celou dobu, co tam byl na návštěvě – a shodou okolností tam zrovna přijela maminka pátera Mirka, která ho tam krmila bublaninou nebo co tam našla – tak jsme všichni ostatní aspoň hlídali, aby na půdě nikdo nedupal.*“²⁵⁵

Všichni zmiňovaní vedoucí a organizátoři si získali pozornost StB. Na P. Herbsta vedla bývalá Správa sledování celý svazek s názvem „Kaplan“. K osobě P. Šimáčka byly vedeny svazky v kategoriích „nepřátelská osoba“ a „signální svazek“, z čehož je zřejmé, že StB se v jeho případě zaměřila na zjišťování protistátní činnosti.²⁵⁶ P. Šimáček byl dokonce zařazen do II. kategorie nebezpečnosti:²⁵⁷ „*Je dobré vědět, že páter Mirek Šimáček patřil mezi lidi (bylo jich v celé republice asi 300), kteří byli označeni jako druhá kategorie nebezpečnosti. Ti lidi byli velice sledováni a kdyby se cokoliv stalo, tak je svezli do koncentráku.*“²⁵⁸ Jako nepřátelská osoba byl v evidenci StB veden také vedoucí tajného skautského oddílu Petr Maišaidr. Stejného označení a zařazení do II. kategorie se dostalo také P. Fráňovi.²⁵⁹ Podobně lze dohledat svazky k osobě skautského vedoucího Jiřího Zajíce, které ukazují, že ani jeho aktivita nezůstala StB zcela skrytá.

Státní policie se snažila do těchto aktivit nahlédnout a co nejlépe je zmapovat skrze výslechy. S nimi má osobní zkušenost část narátorů, někteří byli pozváni na výslech dokonce ještě před dovršením plnoletosti: „*Ať už jako ministrant u svatého Tomáše nebo*

²⁵⁵ Rozhovor s Marií Novákovou vedla Klára Bešćecová, 9. 6. 2014

²⁵⁶ Oba zmiňované svazky k osobě P. Šimáčka byly podle informací z Archivu bezpečnostních složek zničeny 7. 12. 1989.

²⁵⁷ Tyto kategorie vznikly v roce 1977 na základě realizace akce StB s názvem „Norbert“, v rámci níž byly vytvořeny „Směrnice pro evidenci osob ohrožujících vnitřní pořádek bezpečnosti státu.“ Směrnice umožňovaly zakročit umístěním do výchovných ústavů nebo zařazením do přiděleného zaměstnání vůči osobám, které se dopustily trestných činů proti republice, ohrožovaly obranyschopnost republiky a veřejný pořádek ve státě, opakovaně spáchaly kriminální čin nebo nad nimiž byl vykonáván ochranný dohled. viz GRUNTORÁD, Jiří. Akce Norbert: Co je akce „Norbert“? Další operačně bezpečnostní úkoly a jejich právní úprava a způsob realizace. In: *Securitas imperii* [online]. [cit. 2014-10-01]. Dostupné z: <http://www.cibulka.com/stblast/norbert.html>

²⁵⁸ Rozhovor s P. Janem Balíkem vedla Klára Bešćecová, 11. 7. 2014

²⁵⁹ Archiv bezpečnostních složek (ABS), Fond: KR/BRNO. Signatura: 329451

*kvůli tábora Radost jsem zakusil vyslýchání tajnou bezpečností. A nebylo to nic příjemného. Byl jsem vyslýchán ještě v době, kdy jsem nebyl plnoletý i potom v době, kdy jsem plnoletý byl. To znamená, že pravidelně hledali nějaký důvod, jak skutečně doložit, že se tam dělá protistátní činnost z hlediska paragrafu, který se týkal dohledu nad církvemi. Podstatné je, že se ten tábor dokázal natolik udržet a že ti lidé tam byli natolik s tou myšlenkou spojeni, že za celou tu dobu ten tábor nepřestal existovat.“²⁶⁰ S možností předvolání k výslechu se zkrátka počítalo. Někteří vedoucí na tuto eventualitu své svěření předem připravovali. Například asistenti z chaloupek měli k dispozici materiál s názvem *Rady advokáta chudých*.²⁶¹ Šlo o informace zpracované právníky z katolických kruhů, které srozumitelným způsobem v jednotlivých bodech radily, jak se zachovat v případě domovní prohlídky, nalezení tzv. ilegální tiskoviny nebo při samotném výslechu.*

Částečně také v souvislosti s příchovickým společenstvím zažila výslech i další z narátorek, která použila odlišnou, ale ve své podstatě úplně jednoduchou taktiku: „*Vždycky když k něčemu došlo, tak jsem vždycky hrála takovou hrozně naivní a hloupou holčičku. Vypadala jsem mladší, nosila jsem culíky. Tak mi to i docela procházelo. Myslím, že si prostě řekli: „Jó, tak to je taková beruška, ta ničemu nerozumí, a jestli něco dělá, tak vůbec neví, co dělá a proč to dělá.“ Tak to nakonec relativně dobře dopadlo.“²⁶²*

Další narátorka šla na výslech proto, že se znala s Miloslavem Vlkem. Nejvíce se obávala, aby svou výpověď nepoškodila nikoho ze svých známých. Měla přitom štěstí, že neměla strach, že by ji neuspokojivá výpověď mohla připravit o možnost dalšího studia, o kterou neusilovala: „*Oni mi ještě říkali: „No, vy chcete dělat aspiranturu...“ Já říkám: „No, to teda nechci.“ Takže jsem jim asi vyrazila trumf, protože jsem o to nestála. Pak jsem normálně odešla.“²⁶³*

Tam, kde se StB nepodařilo získat skrze výslechy dostatek informací, byli nasazováni tajní spolupracovníci. Tuto zkušenost má bývalý člen skautského oddílu vedeného Jiřím Zajícem: „*No a pak na nás nasadili jedno děvče, vycvičené. Přišlo jako kamarádka jedné naší členky s legendou, že jim zrušili esperantský tábor, což byla také určitá svébytná oblast. Esperantisti bylo taky určité krytí některých skupin, které nechtěly dělat režimní pionýráky a socialistickou činnost. S tímhle přišla a asi dva roky s námi byla. Pilně donášela. Pak se nás teda pokusili rozprášit, do jisté míry úspěšně.“²⁶⁴ A podobnou*

²⁶⁰ Rozhovor se Stanislavem Juránkem vedla Klára Bešćecová, 19. 3. 2014

²⁶¹ Rady advokáta chudých, soukromý archiv Petra Heriana viz oddíl *Přílohy*; obrázek 12 - 16

²⁶² Rozhovor s Marií Novákovou vedla Klára Bešćecová, 9. 6. 2014

²⁶³ Rozhovor s Irenou Sargánkovou vedla Klára Bešćecová, 11. 8. 2014

²⁶⁴ Rozhovor s Josefem Basíkem vedla Klára Bešćecová, 30. 6. 2014

situaci zažívalo i otevřenější prostředí příchovické fary. Z výpovědi narátorky lze vyvodit, že se s donášením předem počítalo: „*Do jisté míry jsme se na sebe mohli spolehnout. (Vyjma těch pár, co na nás donášeli, že. To tam bylo.)*“²⁶⁵

Stejně jako existovaly originální způsoby maskování této nelegální činnosti, i *Státní bezpečnost* hledala a nacházela nové překážky, které účastníkům skrytého života církve kladla do cesty. Typickým příkladem byla kniha návštěv, která měla být vynikající cestou, jak vést evidenci příchozích na faru v Příchovicích, a v případě jejího nepřijetí možnou záminkou pro uvěznění P. Šimáčka: „*Jedno z nejhorsších období, co tam skutečně bylo, tak bylo období, kdy Státní bezpečnost nařídila starostovi, že musí vnutit knihu návštěv, kde si všichni zapíší odkud jsou, číslo občanky a tak dále. Bylo jasné, že to nejde přijmout. Mirek ji prostě nepřijal. Radil se a byla to doba, kdy se mohlo stát, že ten boj prohraje, že to tam zavřou a že jeho zavřou do vězení.*“²⁶⁶ Počítalo se také s odposloucháváním: „*Mirek byl velice ostře sledovaný, auto mu sledovali každou chvíli, to se ví. A sledovali ho taky díky tomu odposlouchávacímu zařízení na faře.*“²⁶⁷

Přes užívání šifrovaných zpráv, pravidelný odvoz nepřipustných materiálů před plánovanými domovními prohlídkami a i přes systém informování o hlídaných bytech, v nichž se mladí lidé scházeli, nebylo možné pozornosti *Státní bezpečnosti* definitivně uniknout.

Nabízí se otázka, jak je možné, že přes všechny výsledky, nastrčené osoby a výsledky sledování nebyly tyto aktivity úplně potřeny? Odpovědi lze najít hned několik. V první řadě nešlo o politicky zaměřené opoziční aktivity a jejich nebezpečnost z hlediska státu nebyla tak vysoká a tudíž ani jejich rozhánění nebylo prioritní. Žádná z aktivit nepřijala za svůj hlavní úkol protirežimní působení. Dalším důvodem, proč StB nezasáhla razantněji, byly i dobré osobní vztahy, které si organizátoři táborů s místními lidmi často vytvořili a nerozlišovali přitom, zda jde o členy komunistické strany nebo nikoli. Dobrá pověst byla podle jednoho z narátorů důležitá pro zachování *tábora Radost*: „*Naše pověst byla opět výborná. Hajný nám to trošičku zkomplikoval. On měl dceru v tom krásném věku, který odpovídal věku táborovému. A tak se ptal, zda by mohla chodit k nám na tábor. Kousek od nás byl pionýrský tábor a vím, že tehdy Tišek říkal: „Proč ji nedá na ten pionýrský tábor?“ A on říká: „No, já vím, jak to tady děláte vy a jak to dělají oni. A než aby chodila na ten pionýrský tábor dolů, to bych ji radši zabil.“ Tak jsme ji tam měli,*

²⁶⁵ Rozhovor s Marií Novákovou vedla Klára Bešćecová, 9. 6. 2014

²⁶⁶ Rozhovor P. Janem Balíkem vedla Klára Bešćecová, 11. 7. 2014

²⁶⁷ Tamtéž.

i když nám to komplikovala. Ale chodila spát domů. Tím způsobem jsme vlastně příjemně působili na lidi v okolí. ²⁶⁸ A ke stejnému vysvětlení se přiklání i narátor z Příchovic: „...že se Mirek snažil dobře působit i jako kněz v tom místě. To znamená – chodil třeba po nemocných. Tím pádem se vlastně stalo, že mnoho lidí, kteří tam byli (třeba předseda národního výboru, předseda komunistické strany, církevní tajemnice) mu asi fandili, protože chodil za babičkou, za maminkou někoho z nich a tak. Takže aniž to on věděl, tak to tak asi bylo.“ ²⁶⁹ Účastník chaloupek je zase přesvědčený o tom, že tyto aktivity, o nichž měla StB dobrý přehled, nebylo z jejího pohledu efektivní likvidovat, tudíž na ně pouze dohlížela: „Zajímavé je, co mi k tomuhle říkal Aleš Opatrný. Nebo myslím, že to říkal on. Že za toho totáče co ti estébáci měli zmapovaný, to tak trochu nechávali žít, ale nejvíc jim prý vadily ty věci, který zmapovaný neměli. Takže věřím, že třeba o těch chaloupkách, co jsme vedli, moc nevěděli. Ale ty salesiánský chaloupy byl takový systém, ve kterým jsme byli zapojení i my, takže nevěřím, že o tom nemohli vědět. Ale jak mi říkal Aleš, měli to zmapovaný, tak to trochu nechávali běžet, protože nad tím měli ještě větší kontrolu, než kdyby to rozháněli.“ ²⁷⁰

Další narátorka vzpomíná, že z jejího pohledu už v 80. letech ztratilo policejní zastrašování v očích některých lidí svou dřívější pověst, ale přesto nadále fungovalo vědomí, že některé špatně zvolené kroky či slova mohou přitížit blízkým přátelům a vlastním rodinám, proto byli mladí lidé i v rámci těchto aktivit co nejopatrnější, čímž se snažili neprovokovat a nevyvolávat střety: „Čili to vědomí, že ti tajní jsou všude, to byl, řekla bych, kontext, který ale nenaháněl hrůzu. Vedl k obezřetnosti a spíš k zodpovědnosti za druhé. Protože člověk byl hrdina, byl ochoten k hrdinství. To není problém. Ale spíš zodpovědnost za druhé. Aspoň tak jsem to vnímala.“ ²⁷¹

3.8. Očima Státní bezpečnosti

Z přístupných materiálů, které se dochovaly na základě evidence bývalé StB, si lze utvořit aspoň částečný obrázek o tom, jaké aspekty činnosti organizátorů aktivit pro katolickou mládež tento státní orgán zajímaly. Bohužel již není možné přesně

²⁶⁸ Rozhovor se Stanislavem Juránkem vedla Klára Bešćecová, 19. 3. 2014

²⁶⁹ Rozhovor s P. Janem Balíkem vedla Klára Bešćecová, 11. 7. 2014

²⁷⁰ Rozhovor s Ignácem Muchou vedla Klára Bešćecová, 13. 5. 2014

²⁷¹ Rozhovor s Irenou Sargánkovou vedla Klára Bešćecová, 11. 8. 2014

zrekonstruovat obrázek zcela ostrý, jelikož byla řada materiálů už v roce 1989 skartována.

Z dochovaných materiálů je však zřejmé, že StB o činnosti nejrůznějších duchovně zaměřených skupin a společenství věděla. V *Archivu bezpečnostních složek* lze například dohledat spis s krycím názvem „Kaplan“, který byl evidován již v roce 1976. V roce 1984 bylo v rámci této akce StB opětovně navázáno na toto sledování P. Herbsta. Jako hlavní důvod zahájení sledování je v návrhu uvedeno, že se jmenovaný salesián podílí na školení věřící mládeže, kterou má postupně získávat pro kongregaci: *„Činnost s mládeží je prováděna konspirativním způsobem formou schůzek a pořádáním nelegálních kat. táborů. Cílem sledování je podchytit místa schůzek, provedení operativní dokumentace jeho styků.“*²⁷² StB sledovala příchody a odchody P. Herbsta z jeho bydliště a vedla si záznamy o lidech zvláště ze salesiánské komunity, s nimiž se stýkal. Ze záznamů StB vyplývá, že se P. Herbst setkával s mladými lidmi či s P. Pilíkem.

V srpnu 1981 byla odhalena jedna z chaloupek, kde bylo v tu chvíli přítomno 22 osob, z toho 13 nezletilých. StB si jednotlivé osoby zaznamenala a do záznamu uvedla, že: *„význam spočívá v tom, že na chalupě v Podolánkách dochází k nelegálnímu školení náboženství žáků z celé České republiky.“*²⁷³ V důsledku těchto okolností došlo k domovní prohlídce a k zabavení materiálů v bytě P. Herbsta. Tato událost nakonec vedla ke zvýšení opatrnosti – především ke snížení účastníků jednotlivých chaloupek a také k přesunu jejich konání z far do skutečných chalup.²⁷⁴

V roce 1973 byl založen signální svazek k osobě P. Františka Fráni, který byl následně veden pod krycím názvem „Chalupa“, k problematice katolické inteligence. Svazek byl zaveden z důvodu zjištění, že P. Tišek společně se svým otcem založil rekreační družstvo *Tatranský nový domov (TND)* v Klášterci nad Orlicí, které během období prázdnin využívají k duchovním cvičení s mládeží. Ve spise je uvedeno, že: *„cílem rozpracování akce je objasnit činnost všech osob a provést rozkladné opatření, které zamezí vlivu náboženských fanatiků na mládež.“*²⁷⁵

S ohledem na tato zjištění StB následně upozornila ředitele výzkumného ústavu, v němž byl P. Tišek v 70. letech zaměstnán jako technik. Ředitel ústavu na základě těchto zjištění zamezil P. Fráňovi v dalším kariéřním postupu, který by mu mohl do budoucna

²⁷² ABS. Fond: SL/MV. Signatura: Kaplan Karel Herbst. Svazek 3. Evidenční číslo 058907

²⁷³ ABS. Fond: 802086 MV. Archivní číslo: 82086. Svazek 2. Registrační číslo 23959

²⁷⁴ VRACOVSKÝ, Jaroslav. *Chaloupky: salesiánské prázdninové tábory v době totality*. Praha: Portál, 2002, s. 25. ISBN 9788071787051.

²⁷⁵ ABS. Fond: KR/BRNO. Signatura: 329451

zajistit např. výjezd mimo republiku. Do spisu ředitel uvedl, že: „...je velmi rád, že byl upozorněn na činnost Fráni, protože se mu jmenovaný jevil jako dobrý pracovník a vedení závodu uvažovalo do budoucna i o možnosti pověřit Fráňu některými funkcemi v tzv. „vědecké společnosti“, kde se Fráňa dosti angažoval. Rovněž byl Fráňa vybrán k tomu, aby jako zástupce podniku vyjížděl do socialistických států v rámci kooperace s dalšími podniky.“²⁷⁶

StB se ovšem v případě tábora Radost nepodařilo zdokumentovat žádnou konkrétní negativní činnost náboženského charakteru. Duchovní náplň sice StB tušila, díky maskovacím strategiím, které zahrnovaly třeba i pozvánky na tábor pro členy KSČ za účelem přednášek, ji ovšem nikdy nemohla s konečnou platností doložit. Na tyto přednášky vzpomíná i jeden z narátorů: „Jinak jsme neměli problém mít tam jako přednášejícího i zakládajícího člena strany v Klášterci. Bylo to pro mě mimochodem velmi poučné, protože ten člověk během své přednášky zcela nečekaně sdělil, že mu v nějakém tom ústavu, kde byli speciálně jenom oni, chyběla jenom Bible, kterou mu tam dcera tajně donesla.“²⁷⁷ Podle StB navíc na táboře nedocházelo ke skutečnému ovlivňování dětí v náboženském duchu, protože se tábora účastnili děti, které byly tímto směrem orientované už na základě výchovy z rodiny, a rozkladná akce by v takovém případě byla bezpředmětná. Což vyplývá ze závěrečné zprávy z roku 1986: „Bylo potvrzeno, že v činnosti družstva se angažují silně nábožensky založené osoby a letních „pionýrských táborů“ se zúčastňují jejich děti, rovněž nábožensky založené. Proto je možno konstatovat, že pokud je na táborech vyvíjena činnost náboženského charakteru, nedochází zde v pravém slova smyslu k náboženskému ovlivňování dětí, neboť tyto děti pochází z nábožensky orientovaných rodin, jsou nábožensky založeny a v náboženském duchu vychovány. Z analýzy poznatků rovněž vyplývá, že vzhledem k celkové situaci kolem družstva TND by připravené profylakticko-rozkladné opatření nesplnilo (jako v případě realizace akce „CHALUPA“) svůj cíl, došlo by pouze k rozkrytí našich zájmů a ke zkvalitnění konspirace činnosti TND.“²⁷⁸

Jak již bylo zmiňováno, svazky vedené k osobě P. Šimáčka nejsou bohužel k dispozici. Nepatrná zmínka o jeho osobě se nachází ve vyhodnocení objektového svazku z roku 1988 vedeného v souvislosti se sledováním činnosti mužského řádu premonstrátů. Z této zprávy je zřejmé, že StB přes sledování jeho osoby přesně nevěděla, do jaké činnosti

²⁷⁶ Tamtéž.

²⁷⁷ Rozhovor se Stanislavem Juránkem vedla Klára Bešćecová, 19. 3. 2014

²⁷⁸ ABS. Fond: KR/BRNO. Signatura: 329451

se zapojuje a zda je skutečně členem *Hnutí fokolare*. Podle tohoto svazku bylo zjištěno, že: „*Šimáček je velmi aktivním stoupencem nelegální církve a prakticky měsíčně se zúčastňuje tajných schůzek v Praze. Nelze však dosud potvrdit, zsa se jedná o ryze řádovou činnost, nebo činnost nelegální církve – hnutí focolare.*“²⁷⁹

V souvislosti s Jiřím Zajícem založila StB v dubnu 1979 signální svazek, v němž je uvedeno, že byl v roce 1968 členem katolického *Junáka – skupiny Maják* a poté se zařadil do skupiny krčské katolické mládeže, v jejímž rámci pořádal pod hlavičkou *TJ Praha 4 Krč* letní tábory pro mládež, výlety do přírody, setkávání v soukromých bytech, kde docházelo: „*ke konspirativním schůzkám v náboženském duchu.*“²⁸⁰ StB věděla také o kontaktu s P. Mocem, který pro mládež pořádal dny duchovní obnovy, o setkávání s P. Pilíkem a s biskupem Otčenáškem. V souvislosti s těmito zjištěními se ve svazku uvádí: „*Na základě uvedených skutečností a vzhledem k tomu, že se jedná o ideologické ovlivňování a činnost skupiny, která svou činností je v rozporu s platnými čs. zákony a nařízeními (je podezření ze spáchání trestného činu, který naplňuje skutkovou podstatu trestnému činu dle § 178 trestního zákona), navrhuji na Jiřího Zajíce založit signální svazek s tím, že další členové zmíněné skupiny budou ve svazku evidováni. Cílem je zadokumentovat a rozložit činnost zmíněné skupiny.*“²⁸¹ Tento úkol byl naplánován do září 1980 a rozplánován v akci „Sekce“. Cílem této akce bylo zmapování činnosti členů oddílu zaštitěného turistickým oddílem za pomoci tajné spolupracovnice, prověření vedoucích turistických oddílů i duchovních, s nimiž se mladí lidé ze skupiny stýkají, a nakonec i vytipování osob, s nimiž by StB mohla vést rozhovory, které by objasnily činnost skupiny. V průběhu 80. let byli jednotliví členové oddílu skutečně zváni k výsledkům a aktivity skupiny se dařilo monitorovat s pomocí záznamů o schůzkách, které podávala TS²⁸² Soňa a KTS²⁸³ Alena, která v těchto záznamech uváděla konkrétní údaje o skupině – počet účastníků, jejich jména, charakteristiky, termíny schůzek a aktivity (včetně docházení na bohoslužby a exercicie, pořádání letních táborů atd.) a do záznamu uvedla dokonce i vlastní zhodnocení skupiny: „*...se jedná o mladé inteligentní lidi, kteří svým chováním a jednáním působí měšťáckým dojmem a do důsledků se řídí radami duchovního Pilíka, působí dojmem až fanatickým. Při konání schůzek, táborů a různých srazů jsou neopatrní, doposud se nedostali do rozporu s bezpečnostními orgány.*“²⁸⁴

²⁷⁹ ABS. Fond: OB 1954 MV. Svazek 1. Registrační číslo 333

²⁸⁰ ABS. Fond: 733520 MV. Signatura: 2021. Registrační číslo 31769

²⁸¹ Tamtéž.

²⁸² Tajná spolupracovnice StB

²⁸³ Kandidátka tajné spolupráce StB

²⁸⁴ ABS. Fond: 733520 MV. Signatura: 2021.

StB se díky zvolenému postupu podařilo koncem roku 1979 například zjistit místo konání jednoho z táborů, kde byla následně provedena prohlídka, která ovšem nevedla k žádným konkrétním závěrům, jak se uvádí v dalším ze záznamů: „*Jelikož byla prověrka prováděna pod legendou hygienické kontroly, nemohla být zjišťována bližší náplň tábora. Pouze u jedné z dívek byl viděn na krku velký kříž.*“²⁸⁵ Přesto byl v důsledku této kontroly nakonec tento tábor zakázán, jako oficiální důvod zákazu bylo uvedeno nedodržení hygienických směrnic.²⁸⁶

Do nesnadné situace se členové oddílu dostali také v roce 1980, kdy byl jeden ze členů Milan Pospíšil předvolán vedením přírodovědecké fakulty ke studijní vedoucí, která se zajímala o činnost katolického studentstva (KS). Následkem předvolání museli členové oddílu přijmout určitá opatření. J. Zajíc navrhl podle zprávy StB snížení počtu členů oddílu z původních 70 na 15 osob a doporučil větší opatrnost např.: „*aby všichni členové „KS“ zničili nebo schovali veškerou náboženskou literaturu pro případ domovních prohlídek.*“²⁸⁷

Jeden z členů oddílu vzpomíná, že zmíněný zásah činnost oddílu skutečně na čas utlumil, ale tito skauti později své aktivity znovu obnovili: „*V 80. letech jsme už byli starší. Někteří jsme zase vedli nové mladé oddíly a společně jsme podnikali výlety, společné modlitby a vedli jsme se tak trochu sami. Neměli jsme žádnou osobnost, která by se toho ujala. V zádech jsme měli Jiřího Zajíce a několik jeho vrstevníků. Do značné míry jsme fungovali autonomně. Sedmnácti až dvacetiletá skupina. Potom si nás v 80. letech začali postupně zvát na výslechy. Byli jsme ale jenom malé ryby, každý byl jednou nebo dvakrát a až asi na dva se to obešlo bez nějakého vícedenního zadržení. Vyšetřovali právě tu náboženskou část společného života.*“²⁸⁸ V roce 1981 StB zaznamenala obnovení aktivit této skupiny mladých křesťanů a zaměřila svou pozornost na její spolupráci s vršovickou skupinou katolické mládeže, definitivně ukončit její činnost se jí však nepodařilo.

Státní bezpečnost taktéž sledovala činnost vedoucího tajného katolického oddílu Petra Maišaidra. K jeho osobě byl veden svazek s krycím názvem „Petr“, jenž byl zařazen do kategorie „nepřátelská osoba“. Bohužel i tento svazek byl zničen již 6. prosince 1989 a vzhledem k tomu nelze nahlédnout činnost oddílu navazujícího na středisko *Maják* pohledem StB.

²⁸⁵ Tamtéž.

²⁸⁶ Tamtéž.

²⁸⁷ Tamtéž.

²⁸⁸ Rozhovor s Josefem Basíkem vedla Klára Bešćecová, 30. 6. 2014

3.9. Zhodnocení 80. let a začátku 90. let katolickou mládeží

Ze strany státu se mladí katolíci setkávali kvůli svému vyznání s různými překážkami. Narátoři s ohledem na toto období často vzpomínají na omezování v podobě zmiňovaných výslechů, evidence těch, kteří se chtěli účastnit náboženské výchovy na školách, či limitování ve studiu nebo při volbě budoucího povolání. Ukázkovým příkladem byl osud narátořky, která měla ambice pracovat v oboru, kde by mohla působit na lidi: „...během té chemické technologie, jsem si už dělala pedagogiku-psychologii. A chtěla jsem pokračovat. Odpověděli mi tam, že není záhodno, aby lidé jako já dělali takovou profesi, kde by pracovali s druhými. Takže se to prostě hlídalo. Technický obor, budiž. Ale ne pracovat s druhými. Žádná pedagogika, žádná psychologie, žádná vedoucí místa.“²⁸⁹ Státní moc si omezením možnosti studia a následného vykonávání učitelského povolání katolíků snažila prosadit absolutní vliv na ideovou výchovu nastupující generace. „Jakkoliv ve vztahu ke katolické církvi jako celku, k hierarchii, vydávání náboženské literatury apod. vidíme určité zmírňující posuny, požadavek režimní absolutizace ideové výchovy mládeže přežíval nezměněn.“²⁹⁰

Mnoho z mladých křesťanů si uvědomovalo, že se v 80. letech atmosféra oproti předchozím rokům o něco málo uvolnila, s ohledem na ilegalitu svého počínání v rámci svých volnočasových aktivit se ale snažili nezapomínat na rizika s tím spojená. Je ale zřejmé, že důraz kladený na snahu kontrolovat a omezovat nábožensky zaměřenou činnost neměl v praxi v 80. letech předpokládaný eliminační dopad. Místo toho, aby začalo docházet k plánovanému odklonu mladé generace od náboženství a k režimem proklamovanému příklonu k vědeckému světovému názoru, lze zaznamenat spíše opačný efekt. „Odstup od produktů kulturního průmyslu – západních či domácích – vedl stále více lidí do náboženských společenství (k identifikaci s vyšší, spirituální kulturou), k ekologickému angažmá či prostě k zájmu o další nová (dosud neznámá) témata.“²⁹¹

Z perspektivy člena tajného skautského oddílu porovnává jeden z jeho členů podmínky, které se během jednoho desetiletí změnily: „*Tehdy [v 70. letech] jsem byl skautík, pak jsem už byl vůdce nebo zástupce vůdce. Jako kluk jsem to vnímal tak, že jsme*

²⁸⁹ Rozhovor s Marií Novákovou vedla Klára Bešćecová, 9. 6. 2014

²⁹⁰ CUHRA, Jaroslav. Skrytý zápas: Stát, katolická církev a mládež v druhé dekádě normalizačního režimu. In: VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody: Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002, 108. ISBN 80-7285-016-4.

²⁹¹ PULLMANN, Michal. *Konec experimentu: přestavba a pád komunismu v Československu*. Praha: Scriptorium, 2011, s. 193 - 194. ISBN 9788087271315.

*měli obavu. Měli jsme obavu, co může přijít, co se stane, jak to bude. V 80. letech – teď budu mluvit spíš za sebe – jsme tu obavu neměli, protože jsme sice byli dvacetiletá telata, ale přesto už bylo nějak patrný, že je ten režim impotentní, nemá zájem, nemá schopnost. Myslím si, že pakliže by se v roce 1972 prolákla existence našeho tajného skautského oddílu, tak by náš vůdce patrně šel na 5 let do vězení. Už víme, že když někdo takhle zlobil v 80. letech, tak většinou dostal podmínku. Havel zlobil víc, tak dostal 2 roky.*²⁹²

Určitou míru uvolňování dokládá další z narátorek při vzpomínce na konání pouti na Velehrad nebo na návštěvy duchovních osobností ze zahraničí: „*Na druhou stranu že sem pustili Rogera Schütze, že sem pustili Matku Terezu – to o něčem vypovídá. Ten systém se uvolnil.*“²⁹³ Nadále ale přetrvávalo pro takto angažované lidi nebezpečí, které si silně uvědomovali: „*Když jsem byl na vojně, tak jsem byl potom taky chvílku v Plzni a to byla doba, kdy tam potom vlastně zavřeli františkány, kteří tajně pracovali. Takže byla to doba tvrdá. A hlavně nikdo nečekal, že se to tak rychle změní. Ani my v semináři. Nikdo nečekal, že ten rok 1989... Že se ty věci najednou tak pohnou.*“²⁹⁴

Přes zřejmé uvolňování režimu i změnu v přístupu k věřícím, které jsou vysledovatelné i ve zmírnění užívaných formulací ze strany stranického vedení, kde např. Jan Fojtík v květnu 1989 při zasedání ideologické komise ÚV KSČ říká, že: „*K církvím a věřícím nelze přistupovat jako k cizorodému elementu – jsou integrální součástí socialistické společnosti,*“²⁹⁵ si narátoři uvědomovali, že se musí mít na pozoru, ačkoliv už méně než v letech předchozích: „*Koncem 80. let naopak nikdo nevěřil, nikdo netušil, nikdo nepředpokládal, že to praskne, ale společnost byla tak uhníla, tak nemohoucí, že i my jsme se chovali trošku ne neodpovědně ale minimálně odvážněji. Protože jsme už neměli soupeře. Nikdo nestrašil, nikdo nehlozožil, nevyhrožoval.*“²⁹⁶

Rok 1989 a pád komunistického režimu byl pro mnoho mladých křesťanů překvapením, které hodnotí jako významný životní přelom a euforickou zkušenost, do níž se mohli díky své předchozí průpravě z oddílů a táborů aktivně zapojit: „*...pro člověka, který žije vlastně od dětství pod nějakým tím tlakem, jak jsem říkal, v nějaké té atmosféře strachu, ohrožení, pocit osvobození je taková euforie, že by se z toho člověk fakt jako posral. Musím říct, že to byl takový superlativ. Dovedu si představit, že to prožívají lidi na*

²⁹² Rozhovor s Martinem Peckou vedla Klára Bešćecová, 21. 5. 2014

²⁹³ Rozhovor s Irenou Sargánkovou vedla Klára Bešćecová, 11. 8. 2014

²⁹⁴ Rozhovor s P. Janem Balíkem vedla Klára Bešćecová, 11. 7. 2014

²⁹⁵ Informace o 7. zasedání ideologické komise ÚV KSČ dne 16. 5. 1989, NA, PÚV KSČ, P 119/89, k info, bod 7, s. 4. in PULLMANN, Michal. *Konec experimentu: přestavba a pád komunismu v Československu*. Praha: Scriptorium, 2011, s. 209. ISBN 9788087271315.

²⁹⁶ Rozhovor s Martinem Peckou vedla Klára Bešćecová, 21. 5. 2014

konci války. Musím říct, že pro mě to byl silný zážitek osvobození. ²⁹⁷

Někteří narátoři si velmi brzy uvědomili, že s nově nabytou svobodou přichází i určitá odpovědnost, které se snažili zhostit například tím, že se zapojili do rozvozu letáků, petic a dalších materiálů, pořádali osvětové besedy pro studenty nebo se zapojili do *Občanského fóra*.

Počátek 90. let potom u většiny narátorů znamenal novou příležitost svobodně se rozhodovat o svém povolání. Většina z narátorů tehdy teprve začínala své profesní dráhy a díky nástupu demokratických poměrů tito lidé využili novou svobodu v otázce cestování a volbě zaměstnání. Při hodnocení 90. let se už ovšem u narátorů objevuje i určitý kritický pohled. Jeden z narátorů svou kritičtější pozici vyjadřuje metaforicky: *„Myslím, že v tom roce 1988 až 1990 došlo ke střihu. Máte hračky. Ty hračky pustíte do bahna. To jsou 80. léta. V 90. letech je z toho bahna vyberete. Ty hračky jsou stále od bahna. A abyste si s nimi mohla hrát, tak je musíte umýt. Nejenom opláchnout. Vy je patrně musíte i vydrhnout. A některý už budou takový, že už vydrhnout ani nepůjdou a budete si muset koupit nové hračky. A to jsou asi 90. léta, kdy jsme tuto očistu mnohdy ani nezačali. Jako ta nejširší společnost. Ale já myslím, že ta očista nastala.* ²⁹⁸

Další dva narátoři upozorňují na potíže nové doby, které spojují především s financemi: *„Takže vlastně přišel další moloch, který lidi drtil. A to byly finance. Myslím si, že někteří z nás si to už tehdy uvědomovali. Ta dnešní svoboda-nesvoboda, to je trošku jiné. Nedá se stejně mluvit o svobodě-nesvobodě, ale myslím si, že to souviselo i s tím: konzumní společnost, tlak na výkon, finance, které určité věci drží.* ²⁹⁹ Druhý narátor dodává: *„A potom, když začala ta 90. léta, zase vystřízlivění z toho, že jsme stále na zemi. Říkáte přelom 80. a 90. let. Tak zase když člověk bezmezně vnitřně věřil té nové politické garnituře a zapomněl jsem, že to jsou v první řadě lidi. A že to někdy byli pěkní parchanti, kteří se vlastně svezli na důvěřivosti. Někdy zase byli vynešeni jenom k tomu korytu. Už sice neměli tu moc a vůli tý vnější totality a toho diktátorství, ale zase ta moc ekonomická.* ³⁰⁰

Přes určité zklamání z negativních stránek počátku 90. let, s nástupem nové zodpovědnosti za sebe sama a především s odstupem 25 let hodnotí všichni narátoři, i v souvislosti s osobní zkušeností nemožnosti svobodně vyjádřit své náboženské

²⁹⁷ Rozhovor s Ignácem Muchou vedla Klára Bešćecová, 13. 5. 2014

²⁹⁸ Rozhovor s Josefem Basíkem vedla Klára Bešćecová, 30. 6. 2014

²⁹⁹ Rozhovor s Marií Novákovou vedla Klára Bešćecová, 9. 6. 2014

³⁰⁰ Rozhovor s Ignácem Muchou vedla Klára Bešćecová, 13. 5. 2014

přesvědčení, jako nejpozitivnější stránku 90. let právě nově nabytou svobodu (nejen) vyznání: „*Za totality možná bylo určitý nebezpečí, ale teď už je to jenom na člověku, jak se rozhodne. Jestli něčemu podlehne, nebo ne. Ale určitě ta radost ze svobody, moct se pohybovat a prožívat zase svůj život, jak člověk chce, to je prostě nedocenitelný. Jako ty životní postoje a kontexty, který to pak přináší. Nikdo nám nesliboval, že život bude jednoduchý.*“³⁰¹

Všichni narátoři zůstali i přes nástup nových podmínek určitým způsobem propojeni s původními aktivitami ze svého mládí. Část narátorů začala sama zakládat a vést další křesťanská společenství pro dospívající, někteří volili své povolání na základě setkání s katolickou mládeží v 80. letech, aktivně se podílejí na dění v církvi či ve veřejném životě a další narátoři zůstávají v kontaktu s nezávislými aktivitami skrze své potomky.

³⁰¹ Rozhovor s Irenou Sargánkovou vedla Klára Bešćecová, 11. 8. 2014

4. ZÁVĚR

Výzkumy období tzv. normalizace na tento úsek dějin často nahlízejí z pozice protagonistů minulého režimu, nebo očima disidentů a veřejných odpůrců režimu. Historici, systematicky studující soudobé dějiny, se snaží tento černobílý obraz minulosti „dobarvit“ svým zaměřením na „obyčejné lidi“, na živou a stále žijící historii, která doplňuje chybějící kousky skládky tvořené převážně „velkými dějinami“.

S vědomím, že nikdy nelze dosáhnout absolutně pravdivého obrazu dějin, se tato diplomová práce snaží stát příspěvkem do pomyslné skládky, která napomůže utvořit zase o něco celistvější a o trochu „barevnější“ obraz naší minulosti.

Můj výzkum zachycuje svědectví konkrétní generace, která se aktivně účastnila jednoho okruhu nezávislých aktivit. Tento okruh měl volnočasový, duchovní a na oficiální moci nezávislý charakter. Nejednalo se tedy o žádné politické „opoziční“ hnutí. Zkoumanou skupinu mladých lidí lze s ohledem na jejich apolitické zaměření zařadit spíše vedle politicky „neškodných“ aktivit, podobně jako tomu bylo u mírových či ekologicky orientovaných hnutí. Od nich se ovšem zkoumané aktivity liší v jedné velmi důležité věci, a tím bylo ono duchovní zaměření.

Ačkoliv se nepoliticky zaměřené aktivity mladých staly v 80. letech jakýmsi ventilem, který režim sice otevřeně nedovoloval, ale ve zvyšující se míře aspoň tolerovat, duchovní činnost (a zvláště ta, která byla napojena skrze osobnosti skryté církve na podzemní církevní struktury) zůstávala pro státní moc během celých 80. let nepřijatelná a kriminalizovaná, protože se střetávala s normalizačním režimem v požadavku na pluralitu a svobodu v otázce kulturní, sociální i duchovní.

Jak upozorňovala marxistická socioložka Erika Kadlecová, která byla během Pražského jara vedoucí sekretariátu pro věci církevní, situace těch, kdo chtěli během období tzv. normalizace aktivně působit v duchovní oblasti byla opravdu nesnadná: „Církevní zvyklosti, slavnosti a obřady byly vytlačeny z veřejného života a stáhly se do zdí kostelů a modliteben. Církve – včetně katolické – staly se církvemi diaspory. Pro katolickou církev, přivyklou roli církve kdysi státní a tradičně církve lidové, bylo obtížné přeorientovat se do nového postavení, které vyžaduje zcela jiný typ kontaktů a činnosti [...] Její situace byla navíc komplikována narušením organizační struktury, když byla

znemožněna činnost řeholí a řady ordinářů. Na druhé straně to vše otevřelo prostor pro osobní iniciativy, nekonvenční a vynalézavé způsoby práce.³⁰² A právě osobní iniciativa, nekonvenčnost a odvaha celé řady členů předcházející generace působit v pozitivním duchu na mladé lidi dovolily utvořit prostor, kde mohlo i v průběhu 80. let docházet k formaci a pastorači jejich nástupců. Svým způsobem se takto zaměřená iniciativa stala také platformou vyplňující mezeru na poli náboženského vzdělávání a skýtala možnost vytvářet živá společenství víry, která posléze pomáhala k dalšímu šíření duchovních a mravních hodnot.

Ono zaměření na nastupující generaci bylo vskutku zásadní. Mladým věřícím lidem, kteří dospívali v době, kdy byla tzv. normalizace v plném proudu, se tímto způsobem nabízel kontakt se světem svobodného myšlení. Mladí lidé si v tomto prostředí utvářeli postoje a názory, které jim pomohly zvládnout období nesvobody čestně, dobře se zorientovat v duchovních otázkách i ve směřování vlastního života a v neposlední řadě mnohým z těchto mladých lidí v praxi života ukázaly, že za podstatné ideály má smysl bojovat i opravdu nesnadný boj.

Tímto systematickým působením se podařilo zformovat skupinu lidí, která mohla prožívat část svého volného času smysluplně, a která se už v poměrně nízkém věku naučila, že pouze aktivní přístup (podpořený dostatečnou dávkou obezřetnosti a prozíravosti) vede ke svobodnějšímu prostředí i tam, kde se předem dané ideologické mantinely snaží společnost přesvědčit o tom, že takového prostředí dosáhnout nelze.

Navzdory potížím a nedostatkům mělo toto prostředí pozitivní a motivující dopad nejen na jednotlivce, kteří do tohoto okruhu patřili, ale skrze osobní příklad tyto mladé lidi následně dokázali kladně působit i ve svém blízkém i vzdálenějším okolí, vzbuzovali zájem o duchovní stránku života u mnoha dalších lidí a byli tak živoucím důkazem, že náboženství není přežitkem, který by postupem času odumíral.

Řada mladých lidí, kteří si prošli během svého dospívání touto formací, dokázala i pod často připomínaným šedým pláštěm tzv. normalizace svobodně rozvíjet svou víru, vědomosti, fyzické i psychické dovednosti, které později zúročili ve vlastním osobním i profesním životě a po roce 1989 také v životě nově se rodící demokratické společnosti – ať už na její politické či občanské složce. A v neposlední řadě se těmto mladým lidem dostalo pod kůži: „že přátelství nám nezakázou.“³⁰³

³⁰² KADLECOVÁ, Erika. Oživení zájmu o náboženství. *Studie*. 1986, 104 - 106, s. 194.

³⁰³ Rozhovor s Irenou Sargánkovou vedla Klára Bešćecová, 11. 8. 2014

SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

Literatura

- BALÍK, Jan. *Cesta k domovu: svědectví o diecézních centrech života mládeže*. Praha: Paulinky, 2002. ISBN 80-860-2548-9.
- BALÍK, Jan. *Diecézní centra života mládeže: vznik, spiritualita, výhledy*. Praha: Paulinky, 2011. Katecheze a formace. ISBN 978-80-7450-032-9.
- BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. ISBN 9788073253110.
- FIALA, Petr a Jiří HANUŠ. *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 8085959399.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- HERBST, Karel. *Karel Herbst: rozhovor s pražským světícím biskupem/Karolína Peroutková*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-457-1.
- KAPLÁNEK, Michal. *Výchova v salesiánském duchu*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0126-7.
- KAUFMANN, Jean-Claude. *Chápající rozhovor*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. ISBN 9788074190339.
- KENNEY, Padraic. *Karneval revoluce: střední Evropa 1989*. Praha: BB/art, 2005. ISBN 8073415623.
- KŘÍŽKOVÁ, Marie Rút. *Kniha víry, naděje a lásky: [70 let působení salesiánů v Čechách a na Moravě]*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-122-3.
- LOM, Miloň a Jaroslav ŠEBEK. *Historie českého skautingu slovem a obrazem*. Mladá Boleslav: Šebek-Pospíšil, 1990. ISBN 8085209020.
- MARHOULOVÁ, Jana. *Domov v Jizerských horách*. Praha: Empatie, 1995. ISBN 85953-00-5.

- NAVRÁTIL, Zdeněk. *Etika a morálka ve skautingu*. Praha: Ekumenická lesní škola, 2002.
- PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 8071782955.
- PULLMANN, Michal. *Konec experimentu: přestavba a pád komunismu v Československu*. Praha: Scriptorium, 2011. ISBN 9788087271315.
- SAK, Petr. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 8072290428.
- STRAUSS, Anselm. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie* Přel. S. Ježek. 1.vyd. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-x.
- ŠANTORA, Roman a Václav NOSEK. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Mladá fronta-Junák, 2012. ISBN 8086825728.
- THEUER, Vladimír. *Turistický oddíl mládeže*. 1988: Olympia, Praha.
- VANĚK, Miroslav. *O orální historii s jejími zakladateli a protagonisty*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2008. ISBN 9788072851072.
- VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004. ISBN 8072850458.
- VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody: Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002. ISBN 80-7285-016-4.
- VANĚK, Miroslav, a kol. *Orální historie: Metodické a "technické" postupy*. Olomouc: FF UP, 2003. ISBN 80-244-0718-3.
- VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011. ISBN 9788072851454.
- VANĚK, Miroslav, Pavel MÜCKE a Hana PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-089-1.
- VRACOVSKÝ, Jaroslav. *Chaloupky: salesiánské prázdninové tábory v době totality*. Praha: Portál, 2002. ISBN 9788071787051.

Dílčí studie

CUHRA, Jaroslav. Skrytý zápas: Stát, katolická církev a mládež v druhé dekádě normalizačního režimu. In: VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody: Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002. ISBN 80-7285-016-4.

CUHROVÁ, Libuše. Dvacet let ve stínu: Malá kapitola z dějin českého skautingu. In: VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody: Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002. ISBN 80-7285-016-4.

DVOŘÁK, Dominik. Nezávislé náboženské vzdělávání za „normalizace“: Několik (osobních) příkladů. In: *Soudobé dějiny: Religiozita v komunistickém Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2003. 2-3/2007.

KADLECOVÁ, Erika. Oživení zájmu o náboženství. *Studie*. 1986, 104 - 106.

NIESNER, Tomáš. Pohled na problematiku katolického disentu na Moravě v období tzv. normalizace. In: VANĚK, Miroslav. *Mocní? a bezmocní?: politické elity a disent v období tzv. normalizace : interpretační studie životopisných interview*. Praha: Prostor, 2006. ISBN 9788072601615.

PORTELLI, Alessandro. What makes oral history different. THOMSON, Edited by Robert Perks and Alistair. *The oral history reader*. London: Routledge, 1998. ISBN 0203435966.

Ostatní

MUCHOVÁ, Marie. Jak jsme se prozpívali totalitou. *Zpravodaj farnosti sv. Václava na Smíchově*. 2014, č. 6, s. 7.

NERUŠIL, Josef. Nesmíme jen vzpomínat, ale jít dopředu. *Katolický týdeník*. 2013, č. 45,

ŠVEC, Petr. Chaloupky. *AD*. 1990, č. 3.

Čin: Zpravodaj čs. skautů a skautek. samizdatové vydání, 1989, 1 - duben.

Elektronické zdroje

- FRÁŇA, František. Mutábor: Informace o podmínkách pořádání dětských prázdninových táborů. 1993 [cit. 2014-09-20]. Dostupné z: <http://www.taborradost.cz/mutabor.html>
- GRUNTORÁD, Jiří. Akce Norbert: Co je akce „Norbert“? Další operačně bezpečnostní úkoly a jejich právní úprava a způsob realizace. In: Securitas imperii [online]. [cit. 2014-10-01]. Dostupné z: <http://www.cibulka.com/stblist/norbert.html>
- KAŠPER, Jan. Úspěch Hnutí fokoláře a jeho úskalí. Christnet.cz [online]. 2009 [cit. 2014-09-25]. Dostupné z: <http://www.christnet.cz/magazin/clanek.asp?clanek=3270>
- MÜCKE, Pavel. Krok za krokem. Orální historie, věda a společnost. Naše společnost: časopis Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR [online]. 2006, roč. 4, č. 1, s. 29 [cit. 2014-08-29]. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/2006-1/krok-za-krokem-oralni-historie-veda-a-spolecnost>
- STRAŠÁK, Luděk. Píchovice - Centrum života mládeže. In: Proglas [online]. 2009 [cit. 2014-09-25]. Dostupné z: <http://www.proglas.cz/detail-poradu/2009-09-19-17-00.html>
- VAŠKO, Václav. Církev v ohrožení totalitami. Teologické texty: [časopis pro teologii a službu církve] [online]. Praha: České katolické nakladatelství Zvon, 2003/2 [cit. 2014-09-15]. Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2003-2/Cirkev-v-ohrozeni-totalitami.html>
- VLK, Miloslav. K úmrtí Chiary Lubichové. Miloslav kardinál Vlk [online]. 2008 [cit. 2014-09-25]. Dostupné z: <http://www.kardinal.cz/index.php?md=article&articleID=235>
- YOW, Valerie. „Do I Like Them too Much?“. Effects of the Oral History Interview on the Interviewer and Vice-Versa. Oral History Review. 1997-07-01, roč. 24, č. 1, s. 63 - 67. DOI: 10.1093/ohr/24.1.55. Dostupné z: <http://ohr.oxfordjournals.org/cgi/doi/10.1093/ohr/24.1.55>
- Československá republika. Jiná rušení činnosti státního orgánu a orgánu společenské organizace: § 178 Maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi. In: Trestní zákon. 1961. Dostupné z: <http://psp.cz/eknih/1960ns/index.htm>
- Československá republika. Trestné činy proti republice: § 101 Zneužívání náboženské funkce. In: Trestní zákon. 1961. Dostupné z: <http://psp.cz/eknih/1960ns/index.htm>
- Otec Tišek vyznamenán: P. František Fráňa - životopis. Tábor Radost [online]. 2014 [cit. 2014-09-20]. Dostupné z: <http://www.taborradost.cz/stredisko-radost.html>
- O Radosti. In: TV-MIS [online]. Studio TELEPACE, 2004 [cit. 2014-09-20]. Dostupné z: www.tv-mis.cz/titul.php?id=438
- Pokyn Ústřední rady Junáka z roku 1970: všem složkám Junáka k zajištění jednotného postupu při výstavbě Socialistického svazu mládeže. In: Pionýr [online]. 2012 [cit. 2014-10-09]. Dostupné z: <http://www.pionyr.cz/o-pionyru/historie/junpokyn>

Projděte se 100letou historií skautingu. Skauting [online]. 2011 [cit. 2014-09-20].
Dostupné z: <http://www.skaut.cz/skauting/o-skautingu/historie>

Zápas o svobodu - zkušenosti katolické rodiny. Teologické texty [online]. 2003, č. 2 [cit. 2014-09-26]. Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2003-2/Zapas-o-svobodu-zkusenosti-katolicke-rodiny.html>

Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek. Ústav pro studium totalitních režimů. Fond: KR/BRNO.
Signatura: 329451

Archiv bezpečnostních složek. Ústav pro studium totalitních režimů. Fond: SL/MV.
Signatura: Kaplan Karel Herbst. Svazek 3. Evidenční číslo 058907

Archiv bezpečnostních složek. Ústav pro studium totalitních režimů. Fond: 802086 MV.
Archivní číslo: 82086. Svazek 2. Registrační číslo 23959

Archiv bezpečnostních složek. Ústav pro studium totalitních režimů. Fond: OB 1954 MV.
Svazek 1. Registrační číslo 333

Archiv bezpečnostních složek. Ústav pro studium totalitních režimů. Fond: 733520 MV.
Signatura: 2021. Registrační číslo 31769

Archiv bezpečnostních složek. Ústav pro studium totalitních režimů. Fond: 733520 MV.
Signatura: 2021

Orální prameny

Rozhovor s P. Janem Balíkem vedla Klára Bešćecová, 11. 7. 2014

Rozhovor s Josefem Basíkem vedla Klára Bešćecová, 30. 6. 2014

Rozhovor s Petrem Herianem vedla Klára Bešćecová, 25. 3. 2014

Rozhovor se Stanislavem Juránkem vedla Klára Bešćecová, 19. 3. 2014

Rozhovor s Ignácem Muchou vedla Klára Bešćecová, 13. 5. 2014

Rozhovor s Marií Novákovou vedla Klára Bešćecová, 9. 6. 2014

Rozhovor s Martinem Peckou vedla Klára Bešćecová, 21. 5. 2014

Rozhovor s Irenou Sargánkovou vedla Klára Bešćecová, 11. 8. 2014

Rozhovor s Ladislavem Svobodou vedla Klára Bešćecová, 7. 3. 2014

Rozhovor s Markétou Svobodovou vedla Klára Bešćecová, 7. 3. 2014